

Fosterländsk Läsning

för

Barn och Ungdom,

UTGIFVEN
AF
ARTUR HAZELIUS.

Första samlingen

ANDRA UPPLAGAN

STOCKHOLM, 1869. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Sånger och Berättelser,

Sagor

och

Lekar.

I, II.
FOSTERLÄNDSK LÄSNING FÖR BARN OCH UNGDOM
UTGIFVEN
AF
ARTUR HAZELIUS.

Förord till den elektroniska utgåvan

Under utarbetandet av *Läsebok för folkskolan* engagerades Hazelius av initiativtagaren till läseboken ecklesiastikminister Fredrik Ferdinand Carlson. Men Hazelius hade för stora estetiska ambitioner och hans bidrag refuserades. De gavs istället ut som Fosterländsk läsning för barn och ungdom. Denna första del är allt som utkom.

Verket, som tillhör Bayerische Staatsbibliothek, har scannats av Google Books. Det anpassades för Projekt Runeberg i november 2012 av Bert H.

UR

FÖRORDET TILL FÖRSTA UPPLAGAN.

Med rätta spörjes hos oss en temligen allmän klagan öfver arten af den läsning, som bjudes den svenska ungdomen. Utan tvifvel gifvas äfven på detta område företeelser, som i hög grad kräfva erkännande och aktning; dock kan man med blicken fäst på hela denna gren af vår literatur svårligen neka, att innehållet ofta måste domfällas såsom i hög grad torftigt, språket såsom mindre vårdadt, ja icke sällan, synnerligen i de öfversättningar, som vid jultiden i alt för rikt mått bjudas oss, nästan alldeles förderfvadt.

Den fosterländska läsning, hvaraf första samlingen härmed lemnas i ungdomens händer, är frukten af ett försök till allvarligt arbete i en riktning, motsatt den ofvan antydda.

Det är emellertid icke till några för oss i allmänhet okända områden jag ville föra den unge läsaren: jag villealt ifrån hans första, nästan stapplande steg leda honom in på den svenska literaturens klassiska mark, lära honom att redan i de späda åren älska det fosterländska elementet i vår literatur, gifva honom sinne för det ädla och sköna uttrycket och särskildt ifrån modersmålets synpunkt bidraga till hans fosterländska uppfostran.

Detta syfte har med nödvändighet gjort kraf på ett förfaringssätt, i vissa hänseenden olikt det man i läseböcker och så kallade antologier vanligen finner.

I fråga om ordböjningen, rättstafningen och skiljetecknens bruk har jag utan synnerligen stora farhogor satt mig till mål att söka gifva enhet åt det hela. Skall det en gång blifva reda och ordning i vårt språk, och vill man, att det samma skall vinna någon större stadga, än det för närvarande eger, duger det allra minst att i böcker, ämnade för ungdomen, vänja öga och öra vid icke blott den brokigaste vexling utan ock de uppenbaraste misstag, frågan gälle nu lika mycket ordens böjning som deras stafning och interpunktionen. Fullkomliga kunna visserligen enheten och den historiska troheten emot språket näppeligen blifva: man måste nöja sig med att sträfva efter så väl det ena som det andra, med stadig hänsyn till hvad vårt språks hittills vunna utveckling tillåter. Att jag vid denna sträfvan icke gått alt för bröstgänges till väga mot den rådande seden, torde de fleste gilla.

Vanskligare har det varit att i öfriga hänseenden, där språket synts mig mindre rent eller vårdadt, veta, huru manskulle kunna gifva modersmålet dess rätt, utan att därföre förmätet bära handen på utmärkte författares verk. Med så lätt och varsam hand som möjligt har jag dock stundom trott mig böra vid stycken i obunden stil ändra vare sig satsens eller meningens byggnad eller göra någon annan af mitt arbetes syfte påkallad ändring. Man erinre sig nämligen, att det ingalunda varit för barndomen eller ungdomen särskildt, som flere här meddelade stycken ursprungligen varit författade: deras användning för mitt ändamål har därföre stundom möjliggjorts endast genom ett eller annat för barnaåldern alldeles olämpligt uttrycks utbyte mot ett mera tjenligt. Där detta någon gång skett i vidsträktare mon, har sådant i innehållsförteckningen blifvit antydt; där har ock samvetsgrant angifvits, hvilka stycken i bunden stil jag ej trott mig kunna eller böra fullständigt upptaga. Att göra detta i själfva texten har jag med tanke på den läsekrets, som af mig blifvit hufvudsakligen afsedd, hållit före vara hvarken nödigt eller riktigt. Det lär knappast behöfva tilläggas, att jag åtminstone sträfvat att göra

hvarje ändring med skyldig aktning för de författare, med hvilkas tankar och ord jag sökt pryda denna samling. Må de bland dem, som ännu lefva, om deras blick faller på dessa blad, ej omildt upptaga, hvad jag med redlig vilja och i ett fosterländskt syfte trott mig böra härutinnan göra!

Hvarje erinran af den allvarlige granskaren, som domer med kärlek till ungdomen, modersmålet och literaturen, skall det blifva mig ett nöje att, om hon pröfvas riktig,under arbetets fortgång taga i akt. Hvilka brister han för öfrigt må uppdaga, torde han likväl finna det hela vara frukten af en innerlig önskan att gifva ett arbete, som vore den svenska ungdomen och vårt ädla modersmål värdigt.

Stockholm i december 1868.

A. H.

FÖRORD TILL ANDRA UPPLAGAN.

Då den välvilja, hvarmed allmänheten emottagit den första upplagan af denna samling, nu föranledt en ny och denna framträder i en drägt, som i vissa delar afviker ifrån den gamla, anser jag mig böra med några ord redogöra för skiljaktigheterna dem emellan.

I förordet till första upplagan uttalade jag mitt hopp att kunna pryda de följande samlingarna med teckningar samt att till de samma få mottaga bidrag af åtskillige bland våra konstnärer. Denna tanke har redan i andra upplagan af första samlingen förverkligats.

Med hänsyn till urvalet äro båda upplagorna hvar andra alldeles lika, då jag icke funnit anledning att utesluta något af de stycken, som i den första fått ett rum, liksom icke häller att till dem lägga något nytt.

I afseende på rättstafningen har jag vågat taga ett litet steg framåt. Må det icke mötas med oblida ögon

och draga uppmärksamheten ifrån bokens första och bästa syfte, hvilket sträcker sig vida öfver rättstafningens område. Då emellertid äfven denna i språkets verld har ett vigtigt kall att fylla, har jag icke bort undandraga mig att efter måttet af mina krafter arbeta för hennes utveckling i en riktning, som jag anser vara den enda rätta. Jag har så mycket hällre trott mig kunna göra det, som jag vet, att jag icke ensam kämpar för denna saks fortgång, utan att samlade krafter härutinnan ömsesidigt stödja hvarandra.

Rättstafningens högsta grundsats är det vårdade uttalet. Ju bättre det samma i skriften återspeglas, utan att tydligheten därigenom lider, dess fullkomligare är skriften. Det nu herskande skrifbruket, hvilket småningom genom flere samverkande orsaker kommit att alldeles onödigtvis afvika från denna rättstafningens högsta lag, bör därföre med varsamhet återföras till enlighet med den samma, så vidt sådant utån alt för stora olägenheter låter sig göra.

Men uttalet, äfven det vårdade, är ofta skiftande och sättet för dess återgifvande i skrift har i åtskilliga fall fått en häfd, som man svårligen torde kunna rubba. Därföre kan uttalet, ehuru rättstafningens, högsta grundsats, icke vara hennes enda, utan hänsyn måste tagas till härledning och bruk.

I hvilka afseenden bör man under sådana, förhållanden kunna hoppas framgång för försök att närma skriften till hennes urbild, talet? Jo, tvifvels utan i sådana fall, där uttal och härledning båda anvisa samma väg. Där detta är händelsen, torde man mången gång kunna våga att bryta med ett rådande bruk eller snarare med ett inrotadt missbruk.

I enlighet med dessa åsigter har jag upptagit:

ä *efter* j *för ä-ljudet, såsom i* stjärna, hjälpa; *att jag behållit* e *i* tjena *och i* hjel *beror på någon tvekan om dessa ords nu varande uttal samt, hvad det senare angår, på dess nära frändskap med hel (död, dödens gudinna); —*

ä *i åtskilliga andra ord för samma ljud; sålunda där,* gärna, gärning, bärg, människa, *samt med dem*

sammansatta eller af dem härledda ord; —

k *för* q, *såsom i* kvinna, kvist *o. s. v.*

Då dubbelskrifningen af konsonanter måste erkännas vara i vissa afseenden öfverdrifven och onödig, har jag för att minska henne användt enkel konsonant framför en tillkommen böjningsändelse, som börjar med d *eller* t, *såsom i* bygde, bygd, fylde, fyld, knäpte, knäpt, alt, knapt *o. s. v. Där missförstånd kunde uppstå, är den dubbla konsonanten behållen, såsom i* fullt, kallt, visst, *till skilnad ifrån* fult, kalt, vist, *hvilka annorlunda uttalas. Formen* viste *af* veta *bör ej gifva anledning till förvexling, då det rätta imperfektet af* visa *är* visade.

Vid det hos oss vanliga, ehuru mycket felaktiga sättet för ords delning i stafvelser har jag denna gång icke gjort annan ändring, än att jag till de konsonanter, som ej pläga skiljas vid af stafning, lagt ng *och* nk, *då deras särskiljandehörer till det nu brukliga afstafningssättets svåraste lyten. Altså exempelvis* säng-ar *för* sän-gar, ring-en *för* rin-gen *o. s. v.*

Man skall emot alt detta möjligen invända, att jag härigenom i stället att med mitt lilla arbete bidraga till den nu rådande villervallans afhjälpande än mer ökar henne.

Vare det långt ifrån mig att neka, att dessa ändringar innebära en olägenhet, och jag är den förste att önska, antingen att de vore obehöfliga, eller att man med ett slag kunde bjuda allmänheten och ungdomen en rättstafning, som vore egnad att tillfredsställa förnuftiga fordringar samt kunde väntas blifva en längre följd af år orubbadt bestående.

Men med den rörelse, som i våra dagar på detta område herskar, är det omöjligt att blifva stående på samma punkt, där vi nu befinna oss. Å andra sidan åter är det onekligt, att icke alt, hvad man anser böra och kunna äfven i en föga aflägsen framtid genomdrifvas, får ställas på dagordningen. Den varsamhet, som här är af nöden, kräfves redan af det enkla skälet, att ögat först småningom vänjes vid det något ovanliga utseende en del ord komma att få enligt de åsigter, som nu härutinnan söka göra sig gällande. Det är därföre ock klart, att man, såsom en af våra store språkforskare yttrar, icke gör sig alldeles oberoende af bruket, om man önskar sig efterföljare. Anmärkas må äfven, att de gjorda ändringarna — det enda ordetdär må hända undantaget — äro af den art, att de icke synnerligen ofta behöfva såra mängdens i detta fall finkänsliga ögon, då hela sidor kunna läsas, utan att någon afvikelse från det vanliga skrifbruket torde märkas. Men genom de sammas godkännande toges emellertid ett icke ovigtigt steg till större enhet och följdriktighet.

En enda och för öfrigt föga framstående ändring har jag gjort vid ordböjningen. Vid maskulina substantiv med flertalsform på ar *har jag nämligen till bestämd form användt* ne, *endast där fråga är om personliga maskulin, såsom* gosse, herre, furste *o. d men ej vid* dag, lund, skog *o. s. v.;* sålunda gossarne, herrarne, furstarne, *men* dagarna, lundarna, skogarna *o. s. v. Härigenom vinnes — för att icke erinra om uttalet — en fullkomlig öfverensstämmelse med den grundsats, som jag ansett mig böra följa i fråga om det maskulina* e *hos adjektiven, och hvilken är följande:* e *användes för adjektiv i flertalsform och bestämd entalsform, då adjektivet syftar på personliga maskulina substantiv; inga andra undantag göras ifrån denna regel än för sådana adjektiv som* äkta, ringa *och några få dylika, i hvilka ändeisen a stelnat, hvartill kunna räknas några få pronomen, nämligen* mina, dina, sina, våra, edra, hvilka, båda. *På en närmare utredning af ämnet kan jag naturligtvis icke här inlåta mig, men dessa få ord har jag ansett mig böra egna denna fråga för att antyda min ställning, som af en och annan ibland mina granskare blifvit missuppfattad.I ytterst få fall har eljest någon jämkning blifvit gjord. Där sådant skett, har det varit för att främja arbetets syfte och gifva än större enhet åt det hela.*

Ändtligen torde jag ock böra nämna, att de vid slutet meddelade anmärkningarnas eller upplysningarnas antal mångdubblats, samt att de korta uppgifterna om författarne äro något fullständigare än i förra upplagan.

Så utsändes för andra gången denna samling. Må hon fylla sitt värf och ibland de unga sprida kärlek till deras hemlands språk, till dess sång och saga!

Stockholm i december 1869.

A. H.

Fosterlandet.

——

Du ärorika fosterland, där fädrens kummel stå; du höga fjällbekrönta strand, den trogna böljor slå; du glada hem, du fridens kust — Gud sträcke uti nöd och lust utöfver dig sin hand!. Fast lång min väg och brant min stig, jag lefver och jag dör för dig, mitt gamla fosterland!

Bernhard Elis Malmström.

Vårsång. Våren är kommen. På sina kransar ängarna binda. Himmeln är blå, pilträden bära guldgula fransar, tufvorna vagga ljusalfver små. Bäckarna brusa, vindarna susa, böljorna glittra, foglarna kvittra, sippan i lunden nigande står. Högt upp i luften lärkorna sjunga: nu är det vår, hurra, hurra! Våren är kommen. På sina kransar ängarna binda. Himmeln är blå, pilträden bära guldgula fransar, tufvorna vagga ljusalfver små.

Karl Fredrik Dahlgren.

*

Vårvisa.

——

Kom, sköna maj, och blicka med milda ögon ner! Jag är en liten flicka, som dansar blott och ler. Det är för sött om våren, att under lek och ras strö blommor uti håren och sätta löf i glas.

Se böljan rörd af vestan och stora drifvan smält, och rågen broddas nästan på pappas åkerfält! På gåln ä' djupa pussar, dit Kalle går ibland och bygger rara slussar och fästningar af sand.

Snart kommer liten ärla och säger: ”Det är vår”; snart daggens silfverperla i sippans sköte står.

Bror Kalle! Ack, hur roligt, att vid en aftonstund gå hand i hand förtroligt omkring i grönan lund!

Så skall jag ta min hufva, slå under hakan knut, och leka hök och dufva och sista paret ut; så har jag bålln i barmen, jag smyger fram med den och bränner Karl på armen och kysser honom sen.

Nog händer det, att kjolen blir lite' våt i dyn, att kinden steks af solen och blåsten skämmer hyn: men mamma aldrig räknar så strängt med sin Sofi; hvad gör mig några fräknar, blott jag är glad och fri?

Johan David Valerius.

————

G. WESTERBERG, Sc. **Visa**

Litet bo jag sätta vill: gård med trägårdstäppa till, liten åker till att grafva vill jag uppå landet hafva;

huset utan vank och brist — fyra rum och förstu’kvist.

Ladugården lagom stor: åtta får och fyra kor; — gris i stian, häst i stallet; liten kvarn vid vattenfallet och vid bryggan ned vid strand liten båt att ro ibland.

Gröna ängar, gödda fält, all ting så ordentligt ställdt, harfvad åker, raka diken; vacker utsigt utåt viken och, så långt man skönja kan, bärg och holmar om hvar ann’.

Dito vill jag ha ännu en för söt och hygglig fru, men hos flickorna jag tycker ej om flärd och bjäfs och nycker: är hon flärdfull, vill jag ha hällre korgen än få ja.

Hvad skall mer jag hitta på? Litet bokskåp i en vrå; mor om kvälln i ordning ställer aftonvard och läsning, eller sitta mor och jag i lag — liten visa sjunger jag.

Trefnad skall bli hvardagsgäst; lögn och skvaller bli vår pest, öppen sanning föra ordet; varmt i hjärtat, godt på bordet; dörren, öppen för hvar vän, stängs för flärdfull blott igen.

Elias Sehlstedt.

———

Vårsång.

——

Glad, såsom fogeln i morgonstunden, helsar jag våren i friska naturn. Lärkan mig svarar och trasten i lunden, ärlan på åkern och orren i furn. Se, hur de silfrade bäckarna små hoppa och slå vänliga armar kring tufvor och stenar; se, hur det spritter i buskar och grenar af lif och af dans i den herliga vårsolens glans!

Dörren är öppen i slott och stugor, öppen som människohjärtat om vårn. Solstrålen leker med bromsar och flugor, barnet på ängen och fiskarn vid årn. Frisk och förnöjd i sin glittrande verld, ut på sin färd

Trefnad skall bli hvardagsgäst; lögn och skvaller bli vår pest, öppen sanning föra ordet; varmt i hjärtat, godt på bordet; dörren, öppen för hvar vän, stängs för flärdfull blott igen.

Elias Sehlstedt.

———

Vårsång.

——

Glad, såsom fogeln i morgonstunden, helsar jag våren i friska naturn. Lärkan mig svarar och trasten i lunden, ärlan på åkern och orren i furn. Se, hur de silfrade bäckarna små hoppa och slå vänliga armar kring tufvor och stenar; se, hur det spritter i buskar och grenar af lif och af dans i den herliga vårsolens glans!

Dörren är öppen i slott och stugor, öppen som människohjärtat om vårn. Solstrålen leker med bromsar och flugor, barnet på ängen och fiskarn vid årn. Frisk och förnöjd i sin glittrande verld, ut på sin färd

långt från den klippiga stranden han hastar, gungad af vågen, och krokarna kastar: hvar spelande vind gjuter rosor i hjärta och kind.

Är det ej vårligt och friskt om kinden? Öppna ditt fönster och andas och njut! Känn, hur det doftar i susande vinden björklöf och guldvifvor hvarje minut! Alt är i sprickning på bärg och i dal: kärrängens al, sjöarnas vass omkring grönskande tufvor, klippornas ekar, bebodda af dufvor, och granträdets knopp utaf blod i den mörkgröna topp.

Herman Sätherberg.

——

Såningsmannen.

——

Nu har jag ändtligt kornet sått; nu har jag gjort, hvad jag förmått. Se nu i mildhet, fader kär, till lilla kornet här!

Låt molnet vattna fältet, sen låt solen komma med sitt sken: då skall ju kornet vakna gladt igen ur jordens natt,

långt från den klippiga stranden han hastar, gungad af vågen, och krokarna kastar: hvar spelande vind gjuter rosor i hjärta och kind.

Är det ej vårligt och friskt om kinden? Öppna ditt fönster och andas och njut! Känn, hur det doftar i susande vinden björklöf och guldvifvor hvarje minut! Alt är i sprickning på bärg och i dal: kärrängens al, sjöarnas vass omkring grönskande tufvor, klippornas ekar, bebodda af dufvor, och granträdets knopp utaf blod i den mörkgröna topp.

Herman Sätherberg.

——

Såningsmannen.

——

Nu har jag ändtligt kornet sått; nu har jag gjort, hvad jag förmått. Se nu i mildhet, fader kär, till lilla kornet här!

Låt molnet vattna fältet, sen låt solen komma med sitt sken: då skall ju kornet vakna gladt igen ur jordens natt,

skall räta ut sin späda kropp, skall lyfta litet hufvud opp, skall sträcka gröna bladen små upp mot din himmel blå.

Vilhelmina Nordström.

Ondt samvete har domen i barmen.

——

En räf kom en gång varm och flämtande till konungakulan, där lejonet åhörde sina undersåtars angelägenheter.

”Ack, eders majestät!” sade den plirande räfven. ”Jag söker min lagliga öfverhets skydd emot baktal och förklenande rykten. I dag på morgonen öfverkom jag ett trykt papper: min glädje var stor, ty jag tänkte i min enslighet förnöja mig med något nytt. Men eders majestät lär med ovilja höra, att jag i samma skrift skildras med de styggaste färger: jag utropas för falsk, för bedräglig, för illistig, för

hemsk, för skenhelig — och ho hinner uppräkna alla de vederstyggliga fel mig tilläggas? Läs själf, nådige konung, och pröfva, om slikt ej förtjenar edert strängaste straff!”

Lejonet genomögnade skriften. ”Huru heter du?” sade den fyrfotade djurkonungen. ”Mickel”, svarade räfven. ”Men här står ju ej ditt namn?” invände lejonet. ”Mitt nämn!” återtog räfven. ”Jag nämnes visserligen ej, men en korp, min vän och granne, har sagt mig, att målningen är mig alldeles lik.” — ”Du arme dåre!” var lejonets svar. ”Finner du ej, att här talas om vanarter i allmänhet? Vore du själf fri från sådana, så behöfde du ej tillämpa på dig, hvad här är sagdt, och saken anginge dig icke.”

Karl Gustaf Tessin.

*

De två källorna.

——

Två källor nyss om rangen trätte: den ena flöt i sakta mak; den andra bullrade och sprätte och utför bärgen for med brak. ”Far väl”, sad’ hon, ”min fru, far väl! Ni har en trög och nedrig själ.”

hemsk, för skenhelig — och ho hinner uppräkna alla de vederstyggliga fel mig tilläggas? Läs själf, nådige konung, och pröfva, om slikt ej förtjenar edert strängaste straff!”

Lejonet genomögnade skriften. ”Huru heter du?” sade den fyrfotade djurkonungen. ”Mickel”, svarade räfven. ”Men här står ju ej ditt namn?” invände lejonet. ”Mitt nämn!” återtog räfven. ”Jag nämnes visserligen ej, men en korp, min vän och granne, har sagt mig, att målningen är mig alldeles lik.” — ”Du arme dåre!” var lejonets svar. ”Finner du ej, att här talas om vanarter i allmänhet? Vore du själf fri från sådana, så behöfde du ej tillämpa på dig, hvad här är sagdt, och saken anginge dig icke.”

Karl Gustaf Tessin.

*

De två källorna.

Två källor nyss om rangen trätte: den ena flöt i sakta mak; den andra bullrade och sprätte och utför bärgen for med brak. ”Far väl”, sad’ hon, ”min fru, far väl! Ni har en trög och nedrig själ.”

Sen tysta källan krafter samlat, så blef hon till den största sjö; men sen den andra fasligt ramlat, begynde hon af matthet dö. Hon blygdes, gömde sig och flöt till slut uti sin systers sköt.

Olof von Dalin.

Isbärget och kullen.

”Hvi stiger du ej hit upp?” sade bärget till kullen och sköt sin isiga hjässa mot skyn.

”Du gäckar mig, broder”, var kullens svar; ”men jag ler åt ditt förakt. Se ned ifrån din höjd och betrakta den nytta jag gör naturen: mina blomstrande ängar; mina fruktbara trägårdar; de feta hjordar, som beta mitt gräs; den lycklige skördaren, hvars svett jag lönar! — Men du, tunga börda på en suckande moders bröst! Hvad är ditt gagn? Ingen växt, intet djur kan finna ett skygd i ditt kalla sköte. Den välgörande solen gjuter fåfängt på dig sina närmaste strålar: du lånar hennes glans, men ej hennes värme att lifgifva verlden. Behåll din höghet! Var nöjd att förvåna! Min sällare lott är att gagna och välsignas.”

Johan Henrik Kellgren.

*

Sen tysta källan krafter samlat, så blef hon till den största sjö; men sen den andra fasligt ramlat, begynde hon af matthet dö. Hon blygdes, gömde sig och flöt till slut uti sin systers sköt.

Olof von Dalin.

Isbärget och kullen.

”Hvi stiger du ej hit upp?” sade bärget till kullen och sköt sin isiga hjässa mot skyn.

”Du gäckar mig, broder”, var kullens svar; ”men jag ler åt ditt förakt. Se ned ifrån din höjd och betrakta den nytta jag gör naturen: mina blomstrande ängar; mina fruktbara trägårdar; de feta hjordar, som beta mitt gräs; den lycklige skördaren, hvars svett jag lönar! — Men du, tunga börda på en suckande moders bröst! Hvad är ditt gagn? Ingen växt, intet djur kan finna ett skygd i ditt kalla sköte. Den välgörande solen gjuter fåfängt på dig sina närmaste strålar: du lånar hennes glans, men ej hennes värme att lifgifva verlden. Behåll din höghet! Var nöjd att förvåna! Min sällare lott är att gagna och välsignas.”

Johan Henrik Kellgren.

*

Oxen och kalfven.

——

En boskapshjord vid middagsstunden för solens brand vill skyla sig uti den närmst belägna lunden. Men på en smal och ojämn stig och mellan grenars ris, som öfver vägen hänger, sig hopen dit med möda tränger.

För oxen går det mindre an: sin styfva rygg, sin höga panna han lika lätt ej böja kan och låter vid försöket stanna.

En kalf åt honom ler: ”Min gubbe”, säger han, ”hvarföre skall du modet fälla? Du står ännu här utanför och ser likväl, hur jag det gör att i ett ögonblick mig fram och åter ställa. Du kan mig följa utan skam. Till venster bör du så, och så till höger vända, så ta ett skutt, och så tör hända man mäktar att dig hjälpa fram.”

Hos oxen blodet långsamt rinner: en näsvis kalf han tåligt hör, som ur hans åsyn snart försvinner. Men ifvern gror och ändtlig’ gör med retad eld, att oxen hastar: ris, grenar vika ge — han skakar trädens topp, han hinner kalfven i sitt lopp, med hornen honom tar, i vädret lyfter opp och Fjärran bort ur vägen kastar.

I vanligt skick han syns igen. Då kalfven börjar anden hemta: ”Lär”, säger han* ”min unge vän, att ej med ålderdomen skämta! Sitt värde kvickhet har och hälst vid dina år, men bör ej öfver höfvan skattas. Förfarenhet och styrka fattas, hvarmed ännu den gamle rår.”

Gustaf Fredrik Gyllenborg.

————

Skjutshästarna.

——

Tvänne skjutshästar voro en gång spända för hvar sitt lass.

Då den svagare på halfva vägen började tröttna, sade han till den andra: ”Kära du, hjälp mig med en del af lasset! Annars orkar jag aldrig fram.” — ”Nej”, invände han, ”jag svarar blott för mig själf; bete dig, så godt du kan!”

Den utmattade hästen kunde ej länge härda ut med sin fora, utan stalp kort därpå död till marken. Skjutsbonden flyttade då hans lass på den andra, som nu ensam fick släpa fram båda lassen.

***

Alla äro vi skapade att hjälpa hvar andra och att med gemensamma krafter draga lifvets bördor.

Jakob Tengström.

*

Oxen och myggan.

——

En oxe fick begärelse att gå till Stockholm ifrån Skåne; han ville, sad’ han, stackars fåne, det stora slagtarhuset se. En mygga ville också göra en resa dit: man hennes afsigt ej fått höra, och ingenderas hör just hit.

Uppå ett horn af oxens panna hon reste med bekvämlighet. Men snart behöfde han att stanna: han hade gått en mil i sin betänksamhet. ”Tänk, detta stora kreaturet, som af sin styrka bröstar sig, det tröttnar af att bära mig!” så talte för sig själf det lilla vissa djuret. Och milen voro sextio och oxens hvilor lika många, och hvarje hvilostund förökte myggans tro.

Så snart de hunnit bägge två, dit deras önskningar dem kalla, så var det stora djur så matt utaf att gå, att det sig genast lät på marken vårdslöst falla. Vår mygga, triumferande i känslan af sin vigt och värde,

från hornet hoppar sina färde och ropar: ”Broder oxe, se, ehuru stark du är, min tyngd dig tröttade! Fy den evinneliga nesan!” — ”Hvad hör jag”, svarar han, ”för ljud? Jag viste, min sann, ej, att du var med på resan.”

***

Så händer det ock ofta oss, oss andra varelser, som äro ej så dumma: vi tro oss vigtiga, vi fjäska, och vi slåss — och ingen har oss känt och ingen hört oss brumma.

Axel Gabriel Silfverstolpe.

Gåtor.

——

1.

Om morgon går på fyra ben, om middagen på tvänne, om aftonen på trenne.

———

2.

Det stod en man invid en vägg, med horngap och läderskägg: hvad heter han?

———

3.

Två hufvud, två armar, sex fotter, tio tår, fyra fotter i fläng.

———

4.

Om dagen full af kött och blod, om natten står och gapar.

———

5.

Det kom en tunna från främmande land, utan laggar och utan band, med tu slags öl i.

———

6.

Drager och åker på samma gång.

7.

———

Jag fröjdar dig om våren, jag svalkar dig om sommaren, jag föder dig om hösten, jag värmer dig om vintern.

———

8.

Luden var min fader, luden var min moder, luden var jag själf; så tappade de bort mig, så hittade de upp mig, så skuro de hufvudet af mig, så stucko de mig ned i det mörka hål; tre män drogo upp mig och ledde mig fram och till baka.

———

9.

Har hvarken kropp eller själ, men kan både tala och svara.

———

10.

Bättre än Gud, sämre än Skam; döder man äter det; om lefvande åte det, skulle han dö.

Samlade af Rikhard Dybeck.

———

Ordspråk.

——

Den, som gapar efter mycket, mister ofta hela stycket.

Bättre små fiskar än tomma diskar.

Envis blir aldrig vis.

Egennyttig är ingen nyttig.

Bittida herre blir länge dräng.

Den litet sår, han litet får.

10.

Bättre än Gud, sämre än Skam; döder man äter det; om lefvande åte det, skulle han dö.

Samlade af Rikhard Dybeck.

Ordspråk.

Den, som gapar efter mycket, mister ofta hela stycket.

Bättre små fiskar än tomma diskar.

Envis blir aldrig vis.

Egennyttig är ingen nyttig.

Bittida herre blir länge dräng.

Den litet sår, han litet får.

———

Bättre blåsa på gröten än bränna sig.

——

Odrygt visthus, som samkas med orätt.

———

Gärna gifvet är dubbelt gifvet.

———

Mod vill ha vett i följe.

Sommarmorgon. ——— Natur, din prakt vid dagens timma hjärtat ömt upprör. Hvad ljusa sken, som ur sin dimma morgonrodnan strör! Ditt öga till skyarna för! Se, solen ur molnen bestrålar och målar båd' vikar och sjöar och dälder och näs, förgyller hvar blomma, försilfrar hvart gräs! MAURITZ MEYER, SC.

De öppna fält sig grönt utsträcka under blom och säd; de gula åkrar gladt betäcka här och där ett träd. Sjung, herde, i lunden och kväd! Sjung nu om din frihet, herdinna! Besinna, hur herden vid källan han lyss och han ler, hur lammen de springa kring kullarna ner!

I viken synas hvita änder simmande i land. Med halsen krökt sig ankan vänder på den hvita sand. Än spritter en löja vid strand, än ekorren kvisten han släpper, och knäpper och hoppar i granen från gren uppå gren, beställsam, försigtig och alltid allen.

Se ditåt, där aspen susar, dit man båten styr: hur böljan sig i hvirflar krusar och i bläddror flyr; hur vattnet kring årarna yr; hur roddarn han sitter och leker, och smeker sin flicka i båten och nickar och ror; hur hon ler åt honom och suckar och tror!

Karl Mikael Bellman.

————

Vindarnas sång.

Upp genom luften, bort öfver hafven, hän öfver jorden i stormande färd! Morgonens drottning med rosiga stafven vinkar oss ut i sin vaknande verld. Upp till de brusande böljornas lek! Upp till de susande lundarnas smek! Människan, djuren i kvalmiga nästen lyssna med oro till vingarnas dån; vi sväfva fria till himmelens fästen, komma med budskap igen därifrån!

Per Daniel Amadeus Atterbom.

————

Blomsterplockningen.

——

Vackra rosor ska vi plocka, du och jag, vackra rosor utaf tusen rara slag; lilkonvaljer sköna i det friska gröna ska vi plocka båda natt och dag.

Tyck ej illa vara, lilla sparf i topp, att vi ta från dig så mången rosenknopp! Snart på blomstersängen, snart på gröna ängen skola många nya åter växa opp.

Karl Fredrik Dahlgren.

————

Floden.

——

Se den klara strömmen fara genom fält och skogar hän! Se hans ljusa böljor susa under gröna poppelträn! Aldrig rastar, fjärran hastar, fjärran bort hans silfvervåg. Intet hinder honom binder på hans långa vandringståg.

Erik Johan Stagnelius.

————

På landet.

——

Knappast stod solen på morgonens himmel, kastade kring sig en mantel af gull, förr än i skog och i mark blef ett vimmel, luften af fjädrade sångare full. Fjäriln sin lustfärd till rosorna böjde,

Floden.

——

Se den klara strömmen fara genom fält och skogar hän! Se hans ljusa böljor susa under gröna poppelträn! Aldrig rastar, fjärran hastar, fjärran bort hans silfvervåg. Intet hinder honom binder på hans långa vandringståg.

Erik Johan Stagnelius.

————

På landet.

——

Knappast stod solen på morgonens himmel, kastade kring sig en mantel af gull, förr än i skog och i mark blef ett vimmel, luften af fjädrade sångare full. Fjäriln sin lustfärd till rosorna böjde,

dufvan de glänsande vingarna höjde, och i hvar väpling ett bi satt och sög. Bäcken sin fåra bland alarna plöjde.

Öfver dess blomvallar trollsländan flög.

Prestnacken lyste med nystärkta kragar, ekorren lopp uppför granarnas stam, och i de tufviga klippströdda hagar hoppade snöhvita ulliga lam.

Arian, den lättfota' vingade tippan, kilade fram och till baka på klippan, och ifrån höjden en doftande rönn räkte mot vågen den ljusgula vippan, speglade kronan i himmelsblå sjön.

Knopp efter knopp slog nu ut öfver nejden, öppnad af strålarnas lifvande kyss.

Tjädern flög upp från den blodiga fejden, skrämd utaf jägarens klappning och hyss. Vaggad helt sakta af vinden, syrenen skakade daggen från glittrande grenen, blomstren så skönt med dess silfver bedrog. Syrsan tvärs öfver den kullriga renen luftsprång från grässtrå till grässtrå nu tog.

Kastades blicken än mera till venster öfver en sluttande grönskande vall, vände en sjö sina glimmande fenster klart emot'solen i spelande svall.

Fiskaren satt där i gungande jul len, och med det bete, han letat i inullen, uddiga kroken han sirligt försåg.Gent emot sundet på solglänsta kullen utbredda nätet i gröngräset låg.

Hjorden sin lystnad på fältet förnöjde, haren af granarnas knoppar i skog.

Bonden sin jordtäppa sjungande plöjde, krökt med sin rygg mot den fårande plog. Bredevid satt mot den bugtande vägen makan och stack på sin strumpa så trägen. Midt öfver skogsbacken under en gran var deras halmtäkta stuga belägen, utanför prydd med en blommande plan.

Väfnader höljde det daggiga gräset, hagtornet gungade härfvor af garn. Nedanför sluttningen, närmare näset, sprungo små glada och trefliga barn; jagade fjärilen för sig på slätten; stannade stundom att lyssna på yätten, hvilken med stämma så klingande, klar, gäckande stod bakom väldige jätten, bärget, och skallade mångdubbla svar.

Skymtande fram, liksom solen emellan lundarnas löfverk i blossande brand, mjölkflickan ilade tvärs öfver fällan, prydd med en halmhatt och högröda band. Locken omdansade purprade kinden, himmelsblå kjortelen smektes af vinden, och när hon nalkades dalen vid sjön, boskapen väntande stod ned vid grinden, halsarna sträkta mot kommande mön.

Och när då dagen mot vester sågs stupa, kastande mattade strålar omkring, kvällsolen ned i det dolda, det djupa sänkte sin lysande rullande ring. Lågorna brunno på björkarnas toppar; och uti rosens halft öppnade knoppar, ännu i dans efter fjärilens smek, duggade aftonens svalkande droppar genom en eter, uppljummad och vek.

Vallhjonet tutade hjorden till samman, myggorna höllo i kvällen sin dans, och ifrån vester den tynande flamman hängde på bärget en purpurröd krans. Plöjaren vände från tegen till baka, mött uti stugdörrn af barn och af maka. Dufvan från gärdet flög hem till sitt bo, att bland de älskade ostörd få smaka hvilans och sömnens förtrollande ro.

Böljan gaf natthugg åt domnade stranden; källan blef mörk, och dess glitter försvann; vindspoln ej trippade mera i sanden, aftonens stjärna på fästet upprann. Skuggor likt resar ur skogarna sköto, och i sitt famntag huldt söfvande slöto kulle och hage och klippa och äng. Hvad min inbillning, min känsla då njöto, fåfängt besjunger den mattade sträng.

Karl Fredrik Dahlgren.

Sista paret ut!

——

Göken gal i lunden samma visa, som han sjöng i fjol; mild och sval är aftonstunden, snart nu bärgas dagens gyllne sol. Bygdens unga skara, låt oss muntra vara; uti ras och fläng springa om på äng, två och två till samman: hurra, fröjd och gamman! Hör nu, hvad jag ropar: ”Sista paret ut!”

***

Solen molnen färgar, vinden mellan löfven susar sval. Nu min trogna skatt jag bärgar. Denna tufvan var förskräckligt hal. — Nyss jag var helt nära — jag skall henne lära! — Bravo, min kusin, nu så är hon min! Handen åt mig lemna! Jag skall nog mig hämna. Nu en ann’ må ropa: ”Sista paret ut!”

Karl Fredrik Dahlgren.

Härdande kroppsöfningar.

1.

Bryta arm.

Två gossar sätta sig å ömse sidor om ett bord, emot hvilket de stödja hvardera sin högra eller hvardera sin venstra armbåge, och fatta sedan säkert tag i hvar andres händer. Sedan eöker hvar och en att vika ned den andres hand till bordskifvan.

*

Solen molnen färgar, vinden mellan löfven susar sval. Nu min trogna skatt jag bärgar. Denna tufvan var förskräckligt hal. — Nyss jag var helt nära — jag skall henne lära! — Bravo, min kusin, nu så är hon min! Handen åt mig lemna! Jag skall nog mig hämna. Nu en ann’ må ropa: ”Sista paret ut!”

Karl Fredrik Dahlgren.

Härdande kroppsöfningar.

1.

Bryta arm.

Två gossar sätta sig å ömse sidor om ett bord, emot hvilket de stödja hvardera sin högra eller hvardera sin venstra armbåge, och fatta sedan säkert tag i hvar andres händer. Sedan eöker hvar och en att vika ned den andres hand till bordskifvan.

*2.

Mala salt.

Två gossar eller flickor fatta hvar andras händer såsom till dans. Sedan luta de sig bakåt, så långt de kunna, och snurra hastigt omkring med korta steg, sättande klackarna mot golfvet.

3.

Väga salt.

Två gossar ställa sig med ryggarna vända mot hvar andre. Sedan fatta de armkrok med hvar andre och upplyfta hvar andre skiftevis så, att den lyfte efter hvarje lyftning hvilar på den andres rygg.

4.

Draga kafvel.

Två gossar sätta sig på golfvet midt emot hvar andre så nära, att hvarderas fotter stödjas emot den andres. Sedan fatta de,med händerna om en kafvel och söka att lyfta hvar andre från golfvet.

5.

Tämja stutar.

Två gossar taga ett rep, hvars äiidar blifvit sammanknutna, öfver sina nackar och under sina armar;lägga, sig så framstupa på marken med fotterna vända mot hvar andres, och krypa hvar åt sitt håll, såliinda frestande att med repet draga hvar den andre från hans plats.

Ur *Runa,* utgifven af Rikhard Dybeck.

*

Pipleken.

Sällskapet dansar i ring omkring golfvet med eller utan sång. Midt uti kretsen går någon med förbundna ögon och en käpp i handen.

Då blindbocken stampar i golfvet, stannar ringen; alla äro tysta, och ingen får vidare röra sig. Blindbocken räcker ut fcäppen, $om emottages af den, åt hvilken han räckes. Käppen föres till munnen både af blindbocken och af den, som emottagit den samma. Den förre låter höra ett pipande eller annorlunda beskaffadt läte — piper, jamar, gal, pustar, suckar m; m. — hvilket på samma sätt besvaras af den andre, som håller käppen. Den blinde gissar efter ljudet, hvem den svarande är, och får två gånger förnya sitt försök. Har han träffat rätt, aflöses han af den han gissat på; felar han tvänne gånger, förnyas omdansningen och gissandet, till dess blindbocken lyckats igenkänna någon.

Adolf Ivar Arvidsson.

* lägga, sig så framstupa på marken med fotterna vända mot hvar andres, och krypa hvar åt sitt håll, såliinda frestande att med repet draga hvar den andre från hans plats.

Ur *Runa,* utgifven af Rikhard Dybeck.

*

Pipleken.

Sällskapet dansar i ring omkring golfvet med eller utan sång. Midt uti kretsen går någon med förbundna ögon

och en käpp i handen.

Då blindbocken stampar i golfvet, stannar ringen; alla äro tysta, och ingen får vidare röra sig. Blindbocken räcker ut fcäppen, $om emottages af den, åt hvilken han räckes. Käppen föres till munnen både af blindbocken och af den, som emottagit den samma. Den förre låter höra ett pipande eller annorlunda beskaffadt läte — piper, jamar, gal, pustar, suckar m; m. — hvilket på samma sätt besvaras af den andre, som håller käppen. Den blinde gissar efter ljudet, hvem den svarande är, och får två gånger förnya sitt försök. Har han träffat rätt, aflöses han af den han gissat på; felar han tvänne gånger, förnyas omdansningen och gissandet, till dess blindbocken lyckats igenkänna någon.

Adolf Ivar Arvidsson.

* Blindbock.

i^ndast tvänne personer deltaga i leken, bägge med förbundna ögon. Det öfriga sällskapet utgör åskådare.

Den ene blindbocken skall fasttaga den andre. Den jagade har en nyckelknippa eller en liten klocka i handen, och gifver genom skramlande eller ringning till känna, hvar han befinner sig; men skyndar sig genast undan. Härunder uppstå många löjliga uppträden. Tages den efterjagade, får han i stället blifva den jagande.

Leken fortsättes, så länge han roar.

Adolf Ivar Arvidsson.

Olof Andersson och hans gumma.

]H)en, som förestår leken, väljer en gosse och en flicka af sällskapet att föreställa Olof Andersson och hans gumma. De öfriga få hvar sitt namn efter van-liga matförråS eller maträtter i ett hus, såsom bröd, mjölk, skinka, smör, ost* fisk, soppa, bakelser ni. m. De lekande sitta i ring; Olof och hans hustru inom den samma.

Förstyret i leken talar ungefär sålunda: ”Olof Andersson och hans gumma äro ett hederligt par. När man kommer till dem, undfägnas man med bröd, ost, smör” o. s. v. Så ofta Olof Andersson och hans gumma eller något slags mat nämnes, skola de, som föreställa dem, stiga upp och hastigt vända sig om samt åter sätta sig. Den, som häruti försummar sig eller därvid sätter sig på en annans plats, lemnar pant.

Anföraren i leken talar fort, namnen upprepas om hvar andra samt flere gånger för att gifva det hela lif och rörelse. Yttrar han,' att ”Olof Andersson och hans gumma skola göra gästabud och uppduka alt, hvad huset förmår”, eller att de ”vilja hafva* alla rätter på sitt bord”, skola alla stiga upp och svänga om. Försummar sig någon härvid, böter han med pant.

Adolf Ivar Arvidsson.Hök och dufya.

^M[åt oss leka hök och dufva! Vind må smeka kind och hufva, kring dig kryssa, munnen kyssa!

Var min maka! Ut nu ila, sen till bakav för att hvila på vår tufva, lilla dufva!

Se, där flyger höken! Akta dig: han smyger på dig sakta;bakom ryggen står den styggen.

Pytt! Ej fick han denna steken; narrad gick hari ifrån leken; uti ringen fick han ingen.

Ack, hur roligt, täcka sköna!

Hur förtroligt ,i det gröna, med dig språka, här dig råka!

Vi ska bygga oss en koja; där så trygga ska vi stoja, rasa, smeka, dufvor leka.'

Höken icke inom kojan hufvu’t sticke: flux i bojan skall han stängas och sen hängas.

Karl Fredrik Dahlgren.Gåtor.

11.

CSJuld på gården ligger; fins ej den, som bärgar.

12.

Kommer in igenom fönstret, ryms ej genom dörren.

13.

Föll en droppe mjölk i pörtét, litet vasle uppå golfvet, fås ej bort med kva^t och vinge, ej med knif och hyfvel.

14.

Väfis ett täcke uti luften, trådarna på marken hänga.15.

Du märker, att han färdas, och hörer däraf ljudet, men aldrig ser du honom.

16.

Ropar, klagar oupphörligt, ingen går att hjälpa.

17.

Ropar oupphörligt, blir dock aldrig hes.

18.

Silfverperlor föllo

på' en gyllne väfnad;

månen såg dem, soln tog upp dem.

• 19-

Gubben står vid vägen, stöfveln smord med tjära, bugar ej för herremän, ej för självfve kungen.20.

Går till skogen, ser åt hemmet; kömmer hem och ser åt skogen.

I

Samlade af Elias Lönnrot.

Ordspråk.

]Jl£ättre en kaka med ro än två med oro. Hvar dag år icke bakedag.

Friskt mod är godt harnesk.

God krok måste krökas i tid.

Höga tr.än blåsa snart omkull.

Fromma får gå många i ett stall. Egennytta är bottenlös bytta.

Tomma kar slamra mest.Smid, medan järnet är varmt!

Hösta, medan rågen är mogen!Slåttern.

ch vinden spelar på trädens strängar sin glada visa för bärg och ängar, och nu går slåttern så lustigt fram på fädrens vis under stoj ocK glam.

Hvad fröjd och lif! Se, hur stålen blänka; hur slåtterkarlarne lyfta, sänka och lyfta liarna jämt i takt!

Ett slagfält liknar den hela trakt;

Och mången sköldmö där äfven svärmar med linnepansar och hvita ärmar, med rosenkinder och gyllne lock.

.Hvem kan besegra den kämpaflock?

Ranunkeln stupar med gyllne hatten, här flyktar ormen till kärrets vatten, där flyger anden med sträfva skrik och dyker ned i den klara vik.Fly, gråa lärka! Flyg upp från tufva, du gula ärla, du blåa dufva!

Du bruna spräckliga vaktel, spring, att ej du fångas i folkets ring! —

Alt fort går slåttern, som floden ilar, men sist där borta vid sjön han hvilar — och till en valplats är nejden bytt, där hösten segrat och sommarn flytt.

Och vinden spelar på trädens strängar: nu samlas flickor och barn och drängar till muntra lekar från hvarje by, och glädjen redan står högt i sky.

Fioler ljuda, och stråkar springa; de unga lustigt i dansen svinga; de gamla minnas sin barndomstid och blifva unga på nytt därvid.

Herman Sätherberg.Hösten.

^H)en gröna, den sköna, den lekande våren förflyger.

Den gula, den fula september i sporen sig smyger.

Ack! Sommarens dagar de väntades långa — och vpro så korta.

De lofvades många, dock äro de borta.

Selly, Selly, ser du molnet där?

Vinterns drifva det i skötet bär.

Johan Olof Vallin.Tallflickans aftonvisa.

^äEj^in snälla flock, lyss till mitt lock!

Hemåt bär det, kyligt är det

och vägen lång i villande skog.

Yi känna den nog.

Spring ej långt fram, små kid och lam!

Mina getter,x ingen bedt er

så skala kring i villande skog.

Jag hinner er nog.

I mina spor en vän ock går, kvick på fötter, är ej trötter;

och bor jag än i villande skog, han finner mig nog.

Erik Gustaf Geijer.Höstvisa.

JSTör blommorna nu år tiden förbi.

På hösten ändå ej klage ju vi: vi veta så väl, att hösten blott spar små blommornas lif för kommande dar.

Han blommorna gömt för yrande snö, för hvinande vind en hvar i dess frö.

Där sofva de godt, där drömma de skönt, men vakna igen, då fältet blir grönt.

Då titta de ut, en hvar ur sin knopp; och sträcka små blad mot himmel en opp; och le med en blick, som mornar sig godt; och lemna den bädd, där hvila de fått;och klänga sig upp på stänglarnas höjd, och dofta och le och stråla af fröjd; och nicka så gladt åt lekande vind och rodna så ljuft om sammetslen kind.

Vilhelmina Nordström.Oktoberregnet.

^E^ors, hvilket väder! Ingen ting frälsar skodon och läder, rockar och pelsar mot detta regn: ej trädens hägn, som kala stå; ej skjul, ej mur mot sådan skur.Bytta och så regnfloder fylla. Blomstren små med gräs och strå sig nedermylla. Vattnet det skenar uppå Norrmalm utför rännstenar; än under skullar, än genom tullar med sig det rullar stickor och halm.

Det smattrar,

det knattrar,

det piper, det skvalar, det gråter ur skyn,

i dimmorna svepes och bleknar om hyn.

Karl Fredrik Dahlgren.

och solen vid polen

Fosterländsk läsning. 1.

4Till du höra en saga?.

en saga vill jag sjunga; hvem vill höra på min saga?

Monne björken? Monne tallen?

Monne lundens blommor alla?

Björken har ej tid att höra, tallen mycket har att göra, blommorna ha nu ej öra.

Selma, du min smultronblomma;

Aina, täcka' tusensköna, sätt dig här i vackra lunden, lyss på mig i aftonstunden!

Zakris Topelius.Björken och stjärmm.

1.

JS\ör ett hundra och fyratio år sedan var i Finland stor nöd. Kriget härjade vida omkring; städer och byar brunno; skördarna trampades ned, och människorna öddes bort till mer än hundra tusental genom svärdet, hungern, landsflykten och förfärliga sjukdomar. Då var ej annat att höra och se än suckaroch tårar, och klagan och sorg, och aska och blod; och de, som hoppades längst, viste slutligen icke mera, hvad de hade att hoppas. Ty Guds gissel gick öfver landet med stort betryck, och den tidens minnen förgätas aldrig.

Då hände ock under så mycken ofärd, att många familjer spredos omkring, så att somliga fördes till fiendeland och.andra flydde i skogar och ödemarker eller fjärran till Sverge; och en hustru viste icke mer af sin man och en broder icke mer af sin syster, och en fader och moder viste icke af sina barn, om de vore lefvande eller döda. Därföre, när ändtligen freden kom och de, som ännu lefde, vände åter till sitt, då voro de ganska få, som icke hade någon af de sina att sakna och begråta.

Liksom det står i sagan om riddar Blåskäggs unga hustru, att hon skickade sin syster i tornet, hvarifrån man kunde se långt utåt vägen, och ständigt frågade: ”Anna, min syster, ser du någon komma?” — så frågade mången den andra, när stugan var så enslig och de kära ej hördes af: ”Ser du ingen komma? Ser du ingen komma?” Och merendels svarades: ”Ingen, ingen!” <— Men stundom hände liksom i Blåskäggs saga, att långt borta på vägen syntes ett litet moln af dam: molnet kom närmare, och slutligen såg man en skara flyktingar, som söl^te de sina. — — Där sökte faders och moders ögon sina käraste, och funno de dem efter långa år, då var det fröjd, som om aldrig sorgen funnits, och hyddorna reste sig åter med hast, och åkrarna buro återsin skörd, och en ny tid randades öfver de förgångna sorger.

2.

Under det långa kriget hade bland många andra två späda syskon, en gosse och en flicka, blifvit bortförda långt i främmande land och där funnit Vänliga händer, som togo vård om dem. Åren gingo, syskonen vuxo upp och ledo ingen nöd, men i alt sitt öfverflöd kunde de icke förgäta fader och moder och fädernesland. När då ryktet kom, att det var fred i Finland, och att alla, som kunde, vände åter dit, då blef dem det främmande landet för tungt, och de begärde att åter få gå hem.

Främlingarne, deras vårdare, logo och sade: ”Gå hem! Narraktiga barn, veten I väl, huru långt I då hafven till att

gå? Två hundra mil.”

”Det gör oss det samma. Blott vi gå hem.” ”Men hafven I icke hos oss edert nya hem? Här hafven I kläder och mat i öfverflöd, goda frukter att äta, mjölk att dricka, varma kläder, vackra boningar och vänliga människor, som älska eder af hjärtat.”

”Ja”, sade barnen. ”Men vi vilja gå hem.”

”1 edert hem är stor nöd och brist uppå alt. Där skolen I lefva i stor fattigdom, hafva mossa till bädd och en koja af granris till tak, blåst och köld till edert ständiga sällskap, trädens bark till edert dagliga bröd. Edra föräldrar och bröder och systrar äro länge sedan döda; när I söken deras spor, skolenI finna vargarnas spor, som framgått öfver drifvorna på den öde plats, där eder stuga har stått.”

”Ja”, sade barnen. ”Men vi vilja gå hem.” ”Men tio år hafva förgått, sedan I fördens bort därifrån. Då voren I späda och oförståndiga, en broder om fem och en syster om tre år. Nu ären I femton och tretton år och kännen föga af verlden. Alt hafven I glömt, både vägen dit och edra föräldrars stuga och edra föräldrar själfva; och liksom I glömt dem, hafva de ock glömt eder.”

”Ja”, sade barnen. ”Men vi vilja gå hem.” ”Hvem skall då visa er Vigen dit?”

”Gud”, sade gossen. ”Dess utom minnes jag, att på mina föräldrars gård står en stor björk, där många vackra foglar sjunga öm rnornarna.”

”Och jag minnes”, sade flickan, ”att om kvällarna lyser en klar stjärna genom björkens löf.”

”Narraktiga barn”, sade det främmande folket, ”det I begären är en dårskap och ett förderf.” Och de förbödo barnen att mera tänka därpå.

Men ju mera de förbödo, dess mera tänkte barnen därpå, och det var icke af olydnad, utan emedan det så ständigt och oemotståndligt låg dem i högen, att de ville åter till baka till sitt fädernesland. Ändtligen en månljus natt, när gossen ej fick en# blund i sina ögon för tankarnas skull, sade han till sin syster: ”Sofver du?” Hon sade: ”Nej," jag kan icke sofva; jag tänker på vårt hem.” — ”Så är det också med mig”, sade gossen. ”Kom, låt oss knyta våra kläder i ett knyte och fly härifrån! Det förekommer mig, som om Gud sade i mitt hjärta utanuppehåll: gå hem, gå hem! Och hvad Gud säger, det kan ej vara synd.”

”Ja”, sade systern. Och så gingo de tysta bort.

3.

Där ute sken månen klart öfver vägar och stigar, och det var en vacker natt. När de gått en stund, sade flickan: ”Vet du, min bror, jag är så rädd, att vi ej hitta vägen hem.” Brodern sade: ”Låt oss ständigt gå åt nord vest, där vi se solen gå ned om kvällarna, ty hon gör så vid midsommartid, och vårt hem är ditåt. Och det skall^ara vårt märke, att när vi se björken'på gården och den klara stjärnan, som lyser genom hennes löf, då skola vi veta, att vi funnit vårt hem.”

Äter »om en stund sade systern: ”Vet du, min b,ror, jag är så rädd, att vilddjur och röfvare göra oss illa.” Brodern sade: ”Gud skall skydda oss.. Minnes du ännu den bönen vi lärde oss i vårt hem,, när vi voro små:

Hvart jag mig i verlden vänder, står min lycka i Guds händer.”

”Ja”, sade flickan. ”Och Gud skall sända sina änglar att gå vid vår sida i det främmande landet.” Så gingo de med godt mod framåt. Gossen skar sig en stadig käpp af en ung ek till att försvara sig och sin syster med. Men intet ondt hände dem.

En dag kommo de till ett ställe, där två lika breda vägar gingo hvar åt sitt hjUl, och de viste ej, hvilken de borde välja. Då sjöngo där två små foglar på vägen åt venster. ”Kom!” sade brodern. ”Här gårrätta vägen; det hör jag på foglarnas kvitter.” — ”Ja”, sade systern, ”våra foglar äro något för mer än andra foglar: Guds änglar hafva klädt sig i fogla-hamn att ledsaga oss hem.”

De gingo vidare, och foglarna flögo från gren till gren framför dem ej fortare, än att de godt kunde följa dem. Barnen åto skogens frukter ooh bär, de drucko källornas klara vatten och sofvo om nätterna på mjuka bäddar af björnmossa. Och det syntes dem märkvärdigt, att hvar, de än kommo om dagen, där funno de mat, och hvar de än stannade om kvällen,, där funno de plats att hvila uppå. Det kunde de icke förklara. Men hvar gång de sågo foglarna, utropade de: ”Se, Guds änglar ledsaga oss!” Så gingo de långa vägar framåt.

Slutligen började flickan tröttna och sade till gossen: ”När få vi börja att söka vår björk*?” Gossen sade: ”Icke förr, än vi rundt omkring oss höra människorna tala det språk, som vår fader och moder talat.” Äter gingo de långa vägar fram emot vester och norr, och sommaren begynde lida till ände, och det blef kulet i skogarna. Flickan sade: ”Synes hon icke redan, vår björk?” Gossen sade: ”Icke ännu.”

Landet, där de gingo, började nu få ett annat utseende. De hade härtills gått öfver stora slätter och kommo nu till ett land med kullar, bärg, floder och 8 tor a sjöar. Flickan sade: ”Huru skola vi komma öfver de branta bärgen?” Gossen sade: ”Jag skall bära dig.” Och han bar henne. Äter sade flickan: ”Huru skola vi komma öfver floderna och sjöarna?” Gossen sade: ”Vi skola ro.” Och han rodde öfver sjöarna, ty öfveralt, där de kommo till stranden,var där en båt liksom för att vänta på dem. Men öfver somliga floder sam gossen med sin syster. Och de flöto lätt som vattenfoglar på'vågen; ty änglarne flögo vid deras sida i foglahamn och redde dem väg.

4.

En dag hade de gått ända från morgonen utan hvila och voro mycket trötta. På kvällen kommo de till en, enstaka gård, och han var nyss timrad af groft virke på askan af ett fordom brunnet hus. Där stod på gården ett litet barn och skalade * rofvor. ”Vill du ej ge oss en af dina rofvor?” sade gossen. ”Kom!” sade barnet. ”Mor skall ge er mat uti stugan.”

Då klappade gossen högt i sina händer, föll om barnets hals, kyste det och grät af glädje. ”Hvårföre är du så glad, min bror?” sade flickan. ”Skulle jag ej vara glad?” sade gossen. ”Detta barnet talar vår faders och moders språk. Nu få vi begynna att söka björken och stjärnan.”

Därpå gingo de in i stugan och blefvo vänligt emottagna. Man frågade dem, hvarifrån de komme. Gossen sade: ”Vi komma från främmande land och söka vårt hem, men vi hafva ej annat märke därpå, än att på gården står en björk, där foglama sjunga om morgonen, och om aftonen lyser en klar stjärna genom liennes löf.”

”Stackars barn!” sade folket i stugan medlidsamt. ”På jorden växa många tusen björkar, och på himmelen lysa många tusen stjärnor. Hur är det möjligt för er att ibland så många finna de enda rätta?” Gossen och flickan sade: ”Gud skall leda oss. Hafva icke hans änglar redan ledt oss långa långavägar till baka till vårt land? Vi äro ju redan till hälften hemma.”

”Finland är stort”, sade folket i stugan och skakade betänkligt på hufvudet.

”Men Gud är ändå större”, svarade gossen. Och så tackade de folket och gingo vidare. Och det kom dem väl till pass, att de nu mer icke behöfde äta och sofva i skogarna, utan de gingo från gård till gård, och ehuru stora ödemarker lågo mellan hvarje människoboning och stor fattigdom var öfveralt, funno de likväl härbärge och bröd, hvar hälst de behöfde det. Men björken och stjärnan funno de ej. Från gård till gård sökte de dem och sågo många björkar och många stjärnor, men icke de rätta.

”Ack!” suckade flickan. ”Finland är så stort, och vi äro så små. Aldrig skola vi finna vårt hem.” Men gossen bannade henne och sade: ”Tror du på Gud?” — ”Ja”, sade flickan. ”Då vet du ock”, sade gossen, ”att större under har skett än så. När herdarne gingo om natten till Betlehem, gick stjärnan framför dem. Hon går också framför oss, blott vi tro.”

— ”Ja”, sade flickan/ som hon alltid var van att säga till brodern. Och så gingo de med glad tro än vidare framåt.

5.

Sist kommo de en kväll till en ensam gård, och det var på andra året af deras vandring, en pingstafton i juni, när

sommarens första löf började spricka ut uppå träden. Vid det de trädde in genom grinden, stod där, på gården en stor björk medyfvig krona och späda löf, och genom de ljusgröna löfven- sken i den halfklara kvällen den strålande aftonstjärnan. ”Där är vår björk!” utropade gossen strax. ”Där är vår stjärna!” svarade flickan genast. Och båda föllo hvar andra om halsen och tackade Gud med strömmande glädjetårar.

”Här är stallet, där far brukade leda in hästarna”, sade gossen eftersinnande.

”Och jag känner igen brunnen, där mor brukade vattna korna”, sade flickan.

”Där stå två små kors under björken; hvad må de betyda?” sade gossen.

”Jag är så rädd att gå in i stugan”, sade flickan. ”Tänk, om vår fader och moder ej mera lefva, eller om de ej mera känna igen oss! Gå du förut, min bror!”

”Låt oss först lyssna vid dörren!” sade gossen med klappande hjärta. *

Inne i stugan satt en gammal man med sin hustru, och gammal var egentligen ingen af dem, men sorger och nöd hade i förtid fårat deras panna.

Männen sade till hustrun: ”Ja nu är det pingst, när Gud sände hugsvalaren ned till de bedröfvade hjärtan; men till oss kommer ingen tröst. Alla våra fyra barn äro borta: två sofva under björken, två äro bortförda i fiendeland och komma visst aldrig igen. Det är tungt att vara allena, när man blir gammal.”

Hustrun sade: ”Gud är allsmäktig och god. Han, som förde Israels barn ur fångenskapen, kan väl ock gifva våra barn igen', om han finner det nyttigt. Huru gamla vore n»u våra yngsta barn, om de vore vid lif?”Fadern sade: ”Gossen vore nu sexton och flickan fjorton år. Ack, sådan Herrans välsignelse, hafva vi icke förtjenat, att vi skulle få de kära barnen igen!”

Vid det han sade detta, öppnades dörren, och in trädde en gosse och en flicka, som sade sig vara komna långt ifrån och begärde en bit bröd.

”Kommen närmare, barn”, sade fadern, ”och blifven hos oss i natt! Ack, så stora skulle också våra barn hafva varit, om vi fått behålla dem!”

”Se”, sade hustrun, ”två så vackra barn! Ack, så vackra skulle också våra barn hafva varit, om de ännu lefvat och varit med oss!v

Och båda föräldrarna gräto bitterligen. Då kunde barnen icke längre dölja sig, utan föllo med tårar i sin faders och moders famn och utropade: ”Kännen I icke igen oss: vi äro ju edra kära barn, och Gud har underbarligen fört oss till baka till er ifrån det främmande landet!”

Och föräldrarna omfamnade dem med kärlek utan namn och föllo jämte barnen på sina knän och tackade Gud, som på självfvå pingstaftonen hade skänkt dem alla en så stor hugsvalelse.

Sedan måste barnen berätta sina öden, och föräldrarna berättade sina, och ehuru där å ömse sidor varit mycken sorg, syntes nu sorgen alldeles glömd och bytt uti glädje. Och fadern pröfvade sonens armar och gladdes, ätt de voro så manligt starka, och modern jämnade dotterns bruna hår och kyste väl hundra gånger hennes blomstrande kind. ”Ja”, sade modern med barnslig glädje, ”jag kunde väl tro, att något skulle hända, när två främmande foglar sjöngoså gladt' uti björken i dag.” — ”Dem känner jag nog”, sade flickan. ”De äro två änglar i foglahamn, som hela vägen flugit framför oss och ledt vår vandring, och nu glädja de sig med oss, att vi funnit vårt hem.”

”Kom, låt oss ännu en gång helsa på björken och stjärnan!” sade gossen. ”Ser du, min syster, därunder sofva våra små syskon. Oin det nu vore vi, som sofve där, och våra syskon, som stode här och såge uppå vår graf, huru vore vi då?”

”Som änglar i himmelen”, sade modern mildt.

”Nu ve^t jag”, sade flickan. ”Anglarne i fogla-hamn, som följt oss hela vägen, och som i dag bo-dat i björken vår återkomst, de voro våra små syskon, som sofva här. D_et var de, som sade så ständigt i våra hjärtan: gån hem,

gån hem till att trösta far och mor! Det var de, som i ödemarkerna visade oss väg, att vi icke förhungrade; som redde oss sängar af mossa, att vi icke fröso i hjel; och som vid de strida floderna sände oss båtar, att vi icke drunknade. Det var också de, som sade till oss: det är den rätta björken, det är den rätta stjärnan ibland många tusen. Tack, våra syskon! Tack, gode Gud!”

”Ja”, sade gossen. ”Och se, huru himmelskt klar den blida stjärnan lyser genom björkens löf! Nu hafva vi hunnit vårt hem, nu gå vi ej längre, syster!”

”Kära barn!” sade fadern. ”En människas lif uppå jorden är ständigt en vandring emot eviga mål. Gån ännu ständigt, gån med Gud i edert hjärta och det eviga målet stadigt för ögonen! I gingen med äng-larne till vägvisare stadigt fram: o må de visa ervägen alt framgent ännu! I gingen efter björken — hon betydde edert fädernesland: välan, må det vara eder kärleks och edert arbetes mål, så länge I lefven! I gingen efter stjärnan — hon betecknar det eviga lifvet: välan, må hon lysa er hela eder lefnad igenom!” ”Amen, ske altså!” sade barnen och modern med knäpta händer.

Zakris Topelius.

Julkvällen.

^H)en bleka månen sken på mon,' af hunger tjöt i klyftan lon, och hundens skall ljöd långt i byn; men vandrarn gick vid skogens bryn — i ödemarken låg hans tjäll.

Det var en kulen julekväll.

Han skyndade sin trötta gång på stigen, öfveryrd och lång, af barn och maka väntad hem; han bar ett högtidsbröd åt dem, på herregåln i byn begärdt.

De självfva länge bark förtärt.Det börjar mörkna mer och mer, då han en ensam gosse ser, som sitter stum på drifvans rand och andas i sin kalla hand; vid kvällens än ej släkta sken fian tyktes halft förstelnad ren.

”Hvart leder, arma barn, din stig? Kom hem till oss att värma dig!”

Så sagdt, han tog den frusne med och hann om sider gårdens led, och trädde in till stugans fest med brödet och sin späde gäst.

Vid muren satt hans dagars tröst med yngsta barnet vid sitt bröst:

”Du dröjt så länge på din färd: kom hit och sätt dig vid vår härd! Och du också!” — så öm, så lugn hon ledde gossen närmre ugn.

Och snart vid hennes vård man fann, hur brasan mera lifligt brann.

Hon tyktes glömma bort sin nöd, hon tog så gladt sin makes bröd och bat det fram till aftonvard med litet mjölk, i bunken spard.

Från halmen, glest på golfvet bredd, till festens måltid^, sparsamt redd, de muntra barnen redan gått;vid muren kvar blef gästen blott. Hon tog den arme med sig då och förde honom fram också.*

Och när en tacksam bön var slut, hon tog sitt bröd och delte ut. ”Välsignad är den godes skänk”, så talte gossen på sin bänk, och tåren i hans öga log, när han den budna skifvan tog.

Hon ville dela, som hon delt: i. hennes hand var brödet helt. Förvånad hon sitt öga fäst på främlingen, sin späde gäst; hon undrar, och hon ser och ser: han syntes ej den samme mer.

H[ans öga brann som stjärnaii klart, hans panna lyste underbart, från skuldran spridde sig hans drägt som (dimmorna för vindens fläkt, och hastigt står en ängel där så skön, som Skaparns himmel är.

Ett saligare ljus gick opp,

hvart hjärta slog af fröjd och hopp:

det var en oförgätlig kväll

uti det goda folkets tjäll;

och skonare var ingen fest,

ty ängeln blef hos dem som gäst.

* *Sen mången vinter gjort sitt tåg,

jag kom en julkväll dit och såg:

de godas hydda fans där än

och deras soneson i den;

han hade börjat gråna ren

och satt till bords vid brasans sken.

Det var så ljust, det var så gladt; hans maka vid hans sida satt och barnaskaran rask och skön.

Det var, som om de slutat bön; det var, som om de hade trott, att i en helgedom de bott.

Men högst vid bordet brann ett ljus, det enda i de frommaå hus; dit ställdes mjölk och hvetebröd, men ingen njöt dess öfverflöd.

Jag frågte, hvems den platsen var. ”Den gode ängelns”, gafs till svar.

Jouan Ludvig Runeberg.

Fosterländsk låsning. 1.

5Gåtor.

21. litet ting i vår ring,

långt mindre än en fluga; i mat, men ej i stek; i dans, men ej i lek.

22.

Hvad är tyngsta trä på jorden?

23.

Hvem går på ryggen till kyrkan?

24.

Trindt som ett ägg, räcker rundt kring en vägg.Hvit som krita, svart som beck; dansar som en jungfru, gnäggar som en häst.

26.

Svart som beck, är icke beck; flyger som en fogel, är icke fogel; påtar som en gris, är ingen gris.

27.

Röd kropp, svart topp,

träben till att stå på.

28.

Hufvud i backen, hviter i nacken, benen i vädret med gröna kläder.

29.

Hvita hästen står i stugan, sticker svansen genom taket.30.

Lika högt med skogen, skådar aldrig solen.

Samlade af Rikhard Dybeck.

Ordspråk.

(H)fverdåd gifver onda råd.

Ondt samvete har ulfvatänder.

God lycka vill hafva god styrsel.

Honungskakan ledes man ock vid.

Af ruggiga folar blifva ock goda hästar.

Sent stänga hönshuset, när räfven ätit upp hönsen. Afund fräter, där hon bor.De äro ej alle gode kockar, som bära långa knifvar.

Väg förr, än du vågar!

Han måste hafva mycket mjöl, som vill stoppa hvar mans mun.Yintervisa.

~^FInd och hvita vågor stredo nyss på sjön; blåa bryggor blänka nu kring öde ön.

Smidig skida skön öfver slätten slinter. Vacker är vår vinter, och så frisk är snön.

Det är skarpt i skogen, där jag går i dag.

Rim i håret hänger, som en björn är jag,hugger friska tag; och den gröna granen faller hvit om manen för min yxes slag.

Och så kort är dagen, mon är så allen.

Furans skugga växer till en jätte ren.

På dess mörka gren hänger månens skifva, och på fält och drifva lyser stjärnans sken.

Nu så drar jag åter fri och glad och ung till min trefna hydda; där jag själf är kung.

Sjung en visa, sjung!

Sjung, hur skidan slinter

i den vackra vinter öfver snöig ljung!

Zakris Topelius.Stjärnorna.

J^»tjärnoma blinka ned på min ödsliga stig.

Stjärnorna vinka tröttade vandrarn till sig.

O den som hade vingar, som foglarna ha!

Broder, hur glade skulle dit uppåt vi dra!

Esaias Tegnér.

Visa om tusenskönan, som öfverraekades af en tidig vinter.

j^ftilla, o stilla!

Somna från storm och snö!

Ensliga lilla,

nu är det tid att dö!

Kallt är kring dal och sjö; stilla, o stilla!

Stunderna ila,

snart du den sista ser;

hvila, o hvila!Vissna som andra fler! Hjärta, hvad vill du mer? Hvila, o hvila!

Skuggan låt gömma alt, hvad du njöt och led! Glömma, o glömma — sådan är solens sed!

Lär dig i nattens fred glömma, o glömma!

Domna blott, domna!

Snön är din bästa vän; godt är att somna: vår kommer ej igen. Hjärta, hvi slår du än? Domna blott, domna!

Tystna då, tystna; töm i en suck din själ! Upphör att lyssna; lifvet dig böd far väl: ”Arma, god natt, sof väl!' Tystna då, tystna!

Per Daniel Amadeus Atterbom.Respolska.*

Klang, min vackra bjällra, i den sena kväll! Spring, min raska fole, öfver mo och fjäll!

Hemåt ila vi med vindens snabba fart; där så hvila vi i mjuka armar snart, och vår lycka ingen må förtycka.

Alla kvällens norrsken flämta där i skyn; alla sälla minnen skämta för min syn. —

Klang, min vackra bjällra, i den sena kväll! Spring, min raska fole, öfver mo och fjäll!

Hemåt ila vi med vindens snabba fart; där så hvila vi i mjuka armar snart, och vår lycka ingen må förtycka.

* Melodien är lånad ifrån en svensk polska. Första stafvelserna i de två första raderna af hvarje strof uttalas skarpt och raskt.Ratsch! Det sprakar nog en frost i björk och tall. Kratsch! Ett brak i skogen bodar furans fall. Granens långa skuggor darra lätt på snön; yfvig är dess pels, och hvarje kvist är grön; skogens kung är evigt ung och fager.

Tusen, tusen stjärnor gnistra i hans hår; ingen kung på jorden sådan krona får. —

Ratsch! Det sprakar nog en frost i björk och tall. Kratsch! Ett brak i skogen bodar furans fall. Granens långa skuggor darra lätt på snön; yfvig är dess pels, och hvarje kvist är grön; skogens kung är evigt ung och fager.

Hej, galopp, det går på insjöns silfvertak!

Hejda loppet ej för hvarje liten vak!

Långa djupa fjärdar brusa under oss; många ljufva verldars ljus i stjärnors bloss vackra glimma uti isens strimma.

Höjden är så klar, och klart är djupet ock; dö, det är visst godt, men bättre lefva dock. — Hej, galopp, det går på insjöns silfvertak! Hejda loppet ej för hvarje liten vak! Långa djupa fjärdar brusa under oss; många ljufva verldars ljus i stjärnors bloss vackra glimma uti isens strimma.

Klang, min vackra bjällra, gladt i kvällens ro! Spring, min raska fole, öfver fjäll och mo! Första morgonstråle randas i vårt hem; alla skogar småle, och vi le åt dem; om vi stjälpa, det kan ingen hjälpa.Syns ett ljus ej glimma i den mörka däld? Är det hemmets skimmer eller stjärnans eld? - Klang, min vackra bjällra, gladt i kvällens ro! Spring, min raska fole, öfver fjäll och mo! Första morgonstråle randas i vårt hem; alla skogar småle, och vi le åt dem; om vi stjälpa, det kan ingen hjälpa.

Zakris Topelius.Den sällsamma kälkåkningen.

1.

Jtåji. gammal sjöman, som hette Anders Hägg, lång och starkt bygd karl, klädd i sin utnötta friskavaj och sjömanshatt, kom en sträng vinterdag till Kalli-nens backe vid Ule fors, där han skulle fara utföre.

Gubben drog efter sig en kälke, fullastad med tegel. Då han kom till backen, satte han sig för större bekvämlighets skull på lasset för att åka utför den samma. Men han kunde icke från sin höjd rätt styra kälken. Med ilande fart, i branten ökad af det tunga lasset, tog kälken sin riktning längs efter en orätt väg, som närboende färgare begagnade för sina varor, till en för dem upphuggen stor vak. Helt trygg och med stadig blick tyktes dock

den härdade sjömannen under sin snabba färd beskåda vaken pch den säkra dödsfaran framför sig, utan att gifva ett nödrop eller begära hjälp af de människor, som ej långt därifrån vid en annan vak stodo med öppna munnar, helt förvånade öfver att se gamle Häggen skurra backe och med en skicklig styrmans allvar under stormen fara rakt emot den stora öppna vaken. Det var endast en handvändning han varsynlig, innan han som en blixt med lass och kälke försvann under isen i den brusande forsen.

Vid denna oförmodade syn fingo åskådarne hastigt ljud. Gummorna, som voro ute för att skölja kläder, sprungo skrikande om hvar andra, och snart samlades en hop människor omkring den stora vaken. Men man såg ej ett tecken efter den olycklige, som här försvunnit midt för deras ögon likt en synvilla.

Redskap skaffades att uppfånga den drunknade, sedan man huggit hål på flere ställen i den ett par alnar tjocka isen — men förgäfves. Ej en gång den tunga kälken kunde fås igen ur den starka forsen, som dånade hemskt under ishvalfvet.

Sedan man förgäfves arbetat ett par timmar och uppgifvit alt hopp om räddning, gjorde sig arbetarne redo att lemna isen. Då hördes helt oväntadt ett rop, och ett människohufvud stack fram ur en annan mindre vak omkring hundra famnar ofvanför de ställen, som man undersökt. ”Holla!” skrek den gamle Häggen. ”Hjälp mig opp!” Vaken var nämligen så liten, att han ej kunde komma upp förr, än öppningen med yxar vidgades. Men slutligen reste sig Häggen upp på isen och rätade sin långa rygg.

Helt lugn, ehuru genomvåt, drog han därefter på repet af sin kälke, i det han sade: ”Opp med dig, kamrat! Dig lemnar jag ej i sticket. Du har också inte vräkt öfver bord det minsta af lasten i vår sjönöd.”

2.

Häggen drog själf sin tunga kälke till närmaste gård, där han gästvänligt emottogs, infördes i ett varmt rum och undfägnades på bästa vis. Sedan be-rättade gubben sitt äfven tyr, hvilket han själf likväl ingalunda fann så märkvärdigt som hans förvånade åhörare.

”Ja jag tykte nu så”, sade gubben, när han meddelade sin resebeskrifning — ”jag tykte nu så, att det kunde vara lika godt att skurra utför Kallinens backe som att draga den tunga kälken. Och se därföre satte jag kurs utföre. Men kälken fick för mycken fart in, så att han inte mera lydde styre, utan tog rasande kurs. Nog,såg jag, hvart det bar, och hvar han ville hamna; men jag begrep också, att här dugde hvarken att skrika eller pipa. Får går tänkte jag. Jag skall väl försöka den resan också. Får se, om jag nu kommer igen. Men så lätt skall Kallinen ändå inte rå på mig! I det samma plumsade jag ner i vaken med mitt lass. Den här kölden är ändå till något nyttig, ty vattnet är så uttorkadt af den stränga vintern, att där är just som ett hvalf under isen. Forsen var så låg, att han knapt gick öfver mina stöflar. Men fast isen stod som ett källar-hvalf öfver mitt hufvud, var det likväl lågt. Jag måste gå krokig där och staka mot forsen och de hala stenarna. Ibland höll jag på att slinta, och då måste jag med alla fyra hjälpa mig fram åt det lugnaste vattnet. Inte ville jag häller släppa kälken, som följde med mig helt stadigt på sina medar. Det värsta var med rätt kurs där nere. Det var just inte mörkt, men man kunde inte hålla utkik vidt ut omkring sig. Jag hade ingen annan kompass än i hufvudet* och han visade mig miste. Men jag har gjort en lof, kan man tänka. Visst hörde jag rop och stoj på isen, och nog ropade jag också an, men ingenropare kan väl höras öfver forsen där nere. Jag gick', så godt jag kunde styra kursen, och rätt har jag ändå styrt, det kan man finna, fast jag den gången gick som kärringen emot strömmen.”

Sedan gubben spisat, tagit sig en middagslur på maten och fått sina kläder torra, tackade han dem, som gjort sig besvär för hans skull, tog afsked och drog hem sin lastade kälke, stolt och glad, att ingen enda tegelsten gått förlorad. Besynnerligt nog lade han själf så liten vigt på äfventyret, att han till och med glömde att för sin hustru och sina barn tala om det. Men aldrig roade det gubben Hägg mer att skurra backe.

Sara Elisabet Vacklin.

Lingonen och rönnbären.

TUCt på landet flugen första gången sprang en gosse där som frälsta fången glad omkring. ”Hvad lyser här så

rödt? Lingon! Hela fältet fullt beströdt!” ropte han och krökte ren sitt finger, då en rönn i branten af ett bärg, full med kronor af en högröd färg, fästade hans ögon. Genast springer han åt bärget, klänger upp i trät som en ekorn, får ett hål på knät,men ock bästa klasen, som där hänger.

Med hvad glädje han dess prakt béser! Kysser, vattnas i sin mun och ler; smakar den till slut och hastigt slänger grinande ifrån sig. ”Fy! För er ref jag mina byxor och får bannor!” mumlar han, i det han hoppar ner och till lingonfältet sig beger räknande för sig, hur många kannor han skall plocka där och bära hem:

”De ej narra mig, jag känner dem.”

Men hvad harm, då han till stället hinner! Ej ett enda lingon mer han finner: alla barn ur byn där nyss förut hela rikedomen plundrat ut.

Som han väntat, fick han för den färden bannor af sin mor; och fadern gaf denna* varning: ”Lär, min son, däraf, när du en gång vandrar ut i verlden, att för det, som lyser grant och stort, ej det goda, som du pröfvat, lemna!

Sök ej branten; håll dig vid det jämna — där går vägen rak till fridens port.”

Frans Mikael Franzén.

Fosterländsk läsning. 1.Den fala handen och den vackra handen.

En sannsaga.

skolen I få höra!” sade farmor till Peter och Lotta, som suto på golfvet framför spiseln i fulla eldskenet och nyfiket stirrade med ögonen emot gumman, som satte sig midt emot dem i skuggan. Mor gräddade ärtmjölspannkakor i spiseln, far satt vid sin slöjdbänk; men alla lyddes de på farmor, när hon började:Nu skolen I få höra! Hören nu bara väl på!

Det var en gång en ung bonddräng, som gifte sig med en ung piga; och hon hette Gertrud, och han hette Sven. I mån tro det var ett grant bröl-lopp., Hon var kronbrud och kläddes i prostgården, och var så grann, så grann, att folket trängdes för att få se henne. Och hon var så fin och rar, där hon red i brudskaran med stor bröstbukett och två spelmän framföre. Och så foro de till kyrkan och vigdes där. Och där var pin fullt med folk för att se brudparet. Och så foro de hem och hade ett stort kalas. Och när alla rätterna buros in, så spelade spelmännen, och så åto de, och så dansade de in på sena natten. Och det var brölloppet.

Sedan drogo de nygifta in i sin egen stuga: ty de hade en egen stuga med två kammare, och framföre stod ett rönnträ, där foglarna sjöngo; och en ladugård hade de, både ko och får och grisar, och husgeråd hade de och mat fullt opp. Så mycket hade de fått med sig af föräldrarna. Och de voro mycket glada och sade: ”Nu ska Vi göra oss glada dagar och riktigt förnöja oss af lifvet.” Och så började de att äta och dricka och sofva om nätterna långt in på morgonen, och lade sig om dagen också att sofva. Men inte blefvo de muntrare för det, utan bara sömnigare och gäspade hela dagen.

En vacker dag, just som de skulle äta kvälls-vard, så fingo de se komma in i stugan — men om det var genom dörren eller genom fönstret, det sågo de inte — en stor ful svart hand med långa fingrar1

— sen I, barn, så här kom hon, så här långsamt, gripande mcrt bordet, och tog skålen med vällingenoch bar henne bort midt för deras näsor, som blefvo så långa, så långa, mån I tro, att de kunde ha stött emot hvar andra, om inte både Sven och Gertrud hade fallit baklänges af bara förskräckelse, när den stora fula handen kom och tog bort deras kvällsvard och försvann med honom, ingen kunde begripa huru. Men de sade: ”Vi ska inte bry oss öm det, utan lägga oss att sofva, och så är det i morgon lika godt.” Och de lade sig, men hade svårt att sofva, ty ufvén satt i rönnträet och skrek: ”Uh, hu, hu!” Och de tykte, att den fula handen stökade i stugan, men det var så mörkt, att de ingen ting kunde se.

Slutligen somnade de likväl; och när de vaknade, så var det stora dagern, och då såde mannen: ”Gå nu opp, hustru, och koka kaffe!” Och hustrun gick, gjorde eld, men just som hon skulle taga kaffepannan, hvad tron I hon fick se? Jo, den där stora fula handen, som grep i handtaget på kaffepannan och for ut med henne i ett huj, som

om det varit genom väggen. Nu blef mannen mycket ond och knöt näfven och sade: ”Ja kom'du bara en gång till, du fuling, så skall jag klämma dig, så du skall minnas' det; och nu går jag till länsman, jag.” Och han steg opp, klädde sig och ville ta sin helgdags-rock; men då han skulle ta ned honom ifrån spiken, kände han, att någon drog i rocken, som var starkare än han; och när han såg sig om — se, då var det den fula stora handen, som höll i hans rock och behöll honom också och försvann med honom, innan bonden hunnit begripa, huru det gick till.

Men så gick det nu livar eviga dag. Hvar enda dag kom den fula handen in i stugan och tog bortnågot, än mat, än kläder, än husgeråd. Och nu började man och hustru bli mycket ängsliga, och de tänkte: ”Huru skall det gå!”

En dag hörde de kon råma, och så fingo -de se den fula handen, som drog henne vid hornen inåt skogen. Och kon, stackaren, var så mager och såg sig så ängsligt om efter den unga hustrun, under det hon försvann i skogen. Då började Gertrud bitter-ligen gråta; men mannen ville inte se på det eländet, sade han, och drack ur bränvin sflaskan och somnade så tungt, som om han vore död. Och hustrun satt och grät och viste sig ingen råd mer. ”Nu har jag ingen mjölktår mer att sätta för min man! Hvad skall jag ge honom att äta?” — Och hon tänkte mera på mannen än på. sig själf, ty hon var i bottnen en god och beskedlig människa.

Som hon nu grät och såg opp emot himmelen och bad Gud om råd, tykte hon, att hon hörde en fogel i träet sjunga:

”Flit förvärfver bröd, flit fördrifver nöd; kommer vackra banden in, så far fula handen ut.”

Och när hon hörde detta, föll det som fjäll ifrån hennes ögon, och hennes hjärta blef lättare. Hon borttorkade sina tårar, tog spinnrocken fram ur vrån, där han med lintåtten på stått bortglömd i flere veckor, och började spinna, spinna: surr, urr, surr, urr. Hon tykte det hördes så roligt. Hon hade nästan glömt, huru roligt det var. ”Hvad är det för rolig musik?” frågade mannen, i det han vaknade. Ochnu berättade hustrun för honom, huru hon varit till mods, och huru fogeln sjungit i träet, och huru hon tänkt, att om de började arbeta, så kunde det bli annorlunda med dem. Och han ref sig bakom örat och tänkte, att det kunde vara någon ting i det där, och så kystes de och lofvade livar* andra, att de skulle börja lefva på annat sätt.

Och hela dagen arbetade de hvar på sitt håll, och hela dagen syntes ej den fula handen till och tog ingen ting af dem. Men sant är, att de icke hade mycket att mista, ty så hade den fula handen farit fram. De hade kvar bara en enda gryta och litet potatis i en korg, men inte bröd. När den unga hustrun om aftonen kokade potatisen i grytan, tänkte hon: ”Tänk, om den fula handen nu kommer och tar grytan med!” Och hon var i, stor ångest. Men nej: ingen ful hand såg hon komma; och när potatisen var kokad och hon skulle sätta honom på bordet, se, då såg hon en liten hvit vacker hand, som lade en brödkaka vid hennes tallrik och en vid Svens. Och fogeln i träet sjöng:

”Flit förvärfver bröd, flit fördrifver nöd; dröjer vack;ra handen inne, så blir fula handen ute.”

Hon blef så glad, så glad, att hon så när hade släpt potatisen ner på golfvet för att springa fram och kyssa den lilla välsignade hvita vackra handen; men denna försvann i det samma, och nu kom mannen in ifrån sitt arbete bärande en stor börda ved, och hustrun berättade med glädjetårar, hvad hon hadesett. Och han blef också hjärtans glad, och de satte sig ner att äta. Och på många många dagar hade maten inte smakat dem så väl. De kände sig lyckligare än på länge och tackade Gud.

Och nu blef ett annat lefverne. Hvar morgon stego de opp i dagningen och arbetade hela dagen, så att de ibland voro så trötta, så trötta; men så hade de ock en uppmuntran, ty hvar dag kom den vackra handen in med några af de saker, som den fula handen hade dragit bort; ja en vacker dag satte hon kaffepannan i spiseln och hängde Svens helg-dagsrock opp på spiken. Men det allra roligaste var, att de en afton fingo höra ett råmande utanför fönstret. ”Min kossa, min kossa, min Majros!” ropade Gertrud och sprang ut. Och se, det var riktigt Majros, som kom . igen, och som den vackra handen förde vid hornen, och som såg på Gertrud med så stora vänliga ögon och råmade förnöjligt. Gertrud kunde inte sofva den natten, så längtade hon att få stiga opp om morgonen för att ge kon foder, smeka och mjölka henne.

Och Gertrud hade blifvit flitigare än någon hustru i bygden och hade väft vackra tyg af sin spånad och sålde dem till folket rundt omkring. Och man-

ii en slöjdade väfstolar om vintern åt folket, som ville väfva, och Gertrud lärde dem det. När Sven och Gertrud blefvo förmögna, togo de hans gamla mor' hem till sig och gjorde hennes gamla dagar glada, för hvilket Gud välsigne dem! Och han gjorde det, ty han gaf dem två snälla barn, en gosse och en flicka. Och de tykte mycket om att höra berättas sagor, just som I, barn.Och Sven och Gertrud blefvo alt flitigare och alt rikare, och hulpo fattigt folk gärna af det goda de förvärft, och berättade dem sin egen historia och om den stygga handen och den snälla handen. Men aldrig mera sågo de den stygga handen inom sitt hus.

* Ty sen I, barn, den där stygga fula handen — det var nöden, som drar all ting ur huset, när lätjan kommer där in och fråsseri och slarf; och den snälla vackra handen — veten I, hvem det var? Jo, det var fliten, som drar alt godt till huset och gör, att trefnad och välmåga bo där inne. Så I sen, att hela den sagan är bara klara sanningen. Och nu är det slut, och det var just i lagom tid, ty nu har mor gräddat sista pannkakan, och vi skola äta kvällsvard.--

Peter och Lotta sprungo upp ifrån golfvet, farmor steg också upp; alla samlades kring bordet, där nu pannkakorna röko. Och mannen och hustrun de nickade åt hvar andra och logo, såsom ville de säga: ”Vi känna den där sagan, vi!”

Och när de nu satte sig förnöjligt till bords, hörde de svalan utanför fönstret kvittra för sina ungar:

”Flit, flit!”

”Hör”, sade Lotta, ”hvad svalan lärer sina ungar! Och det har hon lärt af sig själf.” — ”Nu är Lotta dum”, sade Peter; ”det har Gud lärt henne.”

Fredrika Bremer.Gåtor.

31.

Upp och topp ned, ser sol, men aldrig sommar.

32.

Hvem bygger bredaste bro? — Hvar lefver fisken som bäst uti ro?

33.

Fogel Fjäderlös satt på träet Löflöst; kom så jungfru Munlös och åt upp fogel Fjäderlös.

34.

Det stod en gubbe bort i vrå, var klädd i* bara lappar; fram kommo flickorna ändå att lappagubben klappa.35.

Litet och rödt: rätt som det flyger, faller det dödt.

Samlade af Rikhard Dybeck.

* *

*

36.

Färdas som en konung, far omkring som väldig herre, väntas hvarje år att gästa i hvar enda koja.

37.

Gammal gubbe hvarje år får sin pels förnyad, som dock åter sprättes upp.

38.

Splitter ny är pelsen, har dock hål vid sidan.

39.

Genast, när du öppnar dörren, kommer en och kysser.40.

Rör sig blott om vintern, hvilar öfver sommarn.

Samlade af Elias Lönnrot.

Ordspråk.

C§B>odt mjöl har ock sina sådor.

Bondens fjät gör åkern fet.

Ovillig oxe drager krokig fåra.

Framtäl gör efterkval.

Ju käckare man, ju mindre af ord.

Ord tarfva betsel.

God lydare gör en god bjudare.

Bästa musik, när munnen och* hjärtat kväda ett.Håll det trä i ära, som du har skugga af!

Hafva tand för tunga

står väl hos gamla och unga.CSJud! Med stilla hopp jag beder: gör mig ödmjuk, from och mild; och hvar hälst min väg du leder, lyse hos mig Jesu bild!

Låt mig tyst mot målet vandra och i frid mitt öde hvälf!

Lär mig döma mildt om andra, döma strängt blott om mig själf!

Och när jag min synd begråter, herre Jesu, vid din fot, ack, förlåt, som jag förlåtér dem, som bryta mig emot!

Sen må verlden om mig döma i sin vrånghet, som hon vill: du skall i din nåd ej glömma, att jag hör dig evigt till.

Assar Lindeblad.Till ungdomen.

;H>u ungdom, i hvars friska sinne en vår sin blomma vecklar opp — och glädjens ande bor där inne, och framtid slumrar i dess knopp!

Må ej, förr'n stunden är förliden, ditt unga hjärta hafva glömt, att våren ock är såningstiden: i brodden ligger axet gömdt.

Hvad skolan gifver oss, vi lära för lifvet — ej för skolan blott.

Det blir all bildnings sanna ära, om hjärtat den förädla fått.

I ålderns dar en pröfning finnes: hvad du har kvar, hvad du har mist, hvad du af lifvets läror minnes, förhör dig döden allra sist.

Anders Abraham Grafström.Arbetets lof.

]H)en redlige och trogne arbetarens slut är i himmelriket.

Guds vingar öfv erskygga honom till svalka, då solen bränner hans hufvud, och Guds hand är hans beskärm i storm och regn.

När lasten hvilar, då vakar arbetaren, ty det är på d^gen. Men när natten kommer, reser sig den lastfulle till onda företag; men den gode arbetaren lutar sitt hufvud till hvila då, och helige stå vid hans säng.

När den lastfulle gråter, så har han ingen tröst för sina tårar: hans klagan ljuder i ett tomt rum, och hans suckar höras såsom ur ett mörkt gap. Men den trofaste arbetaren gråter ej; och om han än gräte, torkar den trofaste hans tårar ifrån kinderna. Hans suck är lik sommarvindens, som lätt förgår; och om han än klagar, klaga vänner vid hans sida.

Hvad är det goda arbetet? Och vid hvad skall jag likna den, som tjenar landet? Han är ett bi, som samlar honung i

kakorna. Gladt är hans göromål, ty det sker i rosor; och mild är frukten såsom det ljufva i honungen.Arbetet är tungt och drygt på jorden, om det göres med ett tungt sinne, och frukten blifver icke dryg däraf. Men det är visst, att honom såg jag sent förtröttas, som gick till tjensten utan sorg i hogen, fast han än började tidigt på morgonen.

Arbetet går ofta olyckligt och blifver utan frukt på jorden, om det göres med ett oförnuftigt sinne, och om högmod följer, pockande på lof och lön. Men lyckan träder den förståndige i sporen, och honom såg jag icke utan sin mödas frukt, som ödmjukt emot-tog lönen, fast han ock icke alltid fick henne helt till fullo.

Den lätjefulle tycker sig aldrig få nog, och han tackar aldrig: då händer sist, att ingen söker honom, ,och han blir fattig och öde såsom sanden på skogens hed. Men den gode arbetaren nöjes med mindre och tackar ändock: då ser Gud ned på håns händer* verk, och människorna finna behag i honom.

Karl Jonas Ludvig Almqvist.

Försakelse.

Jfivi skulle jag ej möta glad min plåga? Hon är en ängel, sänd ifrån min Gud.

Hvi skulle jag den gode Fadern fråga, hvarför han valde henne till sitt bud?Som fogeln under moderns vingar hvilar, intill hans bröst jag lutar mig i ro; och kommer döden än med tusen pilar, jag segrar dock, och segern är min tro.

Liksom en dufva mild sig bönen höjer emot min Faders stjärnefäste blå, och när min Fader i hans ljus hon röjer, hon hviskar stilla i hans öra så:

”Låt offret af min vilja dig behaga, o du, som djupet af mitt hjärta ser!

Jag vill af dig min kalk med kärlek taga, liksom du honom utaf kärlek ger.”

^E^ilde Jesu! Du, som sade: ”Låten barnen till mig gå”; du, som händren på dem lade — du välsignar än de små.

Själf ett barn till Herrans tempel bars du i din moders famn.

Låt mig minnas ditt exempel från den stund jag mins ditt namn!

Vitalis (Erik Sjöberg).

Bön för barn,

Fosterländsk läsning. J.

7Nämd i dopet bland de dina, låt mig växa upp som din!

Låt den knoppen ej förtvina, som du själf har ympat in!

Hjälp min hog att tidigt lära, tidigt älska Herrans ord, att en dag bland dina kära jag må helgas vid ditt bord!

När jag sen går in i verlden, låt din ande följa mig, att ej lasten eller flärden drar mig från den rätta stig!

o o

Till en glädje för de mina låt mig vandra all min tid, och där ljusens änglar skina, möta dem i evig frid!

Frans Mikael Franzén.Från fäder är så långt som

det kommet; till söner skall det gå, unga hjärtan ännu i Norden slå.

Ertk Gustaf Geijer.Tors färd till Jättehem.

1.

Tors äfventyr med bonden.

J*©br körde hemifrån med sina bockar och sin vagn, och med honom den gud, som kallas Loke.

Emot aftonen kommo dp till en bonde och fingo där nattläger. Men fram på kvällen tog Tor sina bockar och

slagtade dem, lät flå dem och lägga dem i en kittel; och när de voro kokade, satte Tor sig att äta kvällsvard med sina följes-lagar. Tor böd till måltiden bonden och hans hustru samt deras barn. Bondens son het Tjalfve och dottern Raska. Tor ladebockskinnen vid sidan af eldstaden och jsade, att bonden och hans folk skulle kasta benen på skinnen. Tjalfve höll i handen den ena bockens lårlägg, och slog sönder honom med sin knif för att taga ur märgen. — Tor dvaldes där öfver natten.

Bittida om morgonen stod han upp och klädde sig, tog hammaren Mjölne, lyfte honom i vädret och vigde därmed bockskinnen. Bockarna stodo då upp, men den ena var halt på det ena bakbenet. Tor märkte det och sade, att antingen bonden eller hans folk måste hafva farit oförsigtigt med benen, efter den ena lårläggen var bruten.

Icke tarfvas att vidlyftigt förtälja, ty alla kunna inse, huru förskräkt bonden blef, när han såg, att Tor lät ögonbrynen sjunka ned öfver ögonen; men enligt hvad han såg af dem, trodde han sig skola falla ensamt för synen. Tor knäpte händerna så hårdt om hammarskaftet, att knogarna hvitnade. Bonden och hans husfolk gjorde, som man kunde vänta: de skreko alla fasligt, bådo om frid och er-bödo i ersättning alt, hvad de egde. Men när Tor såg deras rädsla, försvann hans vrede; han blidkades och tog af dem i förlikning deras barn Tjalfve och Raska. Dessa blefvo då hans tjenare och följde honom sedan ständigt.

2.

Tors äfventyr med Skryme.

Tor lemnade sina bockar hos bonden och bör7 jade därpå sin färd österut till Jättehem och ända ut till hafvet. Han for öfver det djupa hafvet och gick i land tillika med Loke, Tjalfve och Raska.Då de hade vandrat en kort stund, kommo de till en stor skog; där gingo de hela dagen, till dess det kvällades. Tjalfve var en ganska god fotgångare och bar Tors matsäck. Men svårt var att få natthärbärge. Då det nu mörknat, sökte de sig ett nattläger och funno ett hus, som var mycket rymligt, och vid hvars ände var en ingång, jämbred med självfva huset. Där togo de nattläger.

Men vid midnattstid märkte de ett starkt jord-skalf: jorden under dem skakades, och huset skalf. Då stod Tor upp och kallade på sina följes-lagar. De letade sig före och funno midt i huset en sido-byggnad till höger, i hvilken de gingo in. Tor satte sig i dörren; de andra suto längre in och voro mycket rädda. Tor höll i hammarskaftet för att försvara sig.' De hörde mycket buller och gny.

Dä det dagades, gick Tor ut och fick se en man, som låg i skogen ej långt ifrån honom. Han var icke liten; han sof och snarkade starkt. Då tykte Tor sig hafva funnit, hvad det var för ett larm de hade hört om natten. Han spände om sig sitt starkhetsbälte, hvarvid hans gudastyrka ökades. I samma stund vaknade mannen och stod strax upp. Det säges, att Tor då häpnade en gång, så att han icke vågade slå honom med hammaren, men sporde honom om hans namn. Han kallade sig Skryme. ”Icke behöfver jag”, sade han, ”spörja dig om ditt namn, ty jag vet, att du är Asa-Tor. Men hvar har du gjort af min handske?” Skryme räkte sig därvid ned och tog upp sin handske. Tor såg nu, att det var det hus, hvari han hvilat öfver natten, och att utbyggnaden var handskens tumfinger.Skryme sporde, om Tor ville hafva honom till sällskap, och Tor samtykte därtill. Skryme tog då upp sin matsäck och gjorde sig redo att äta dag-vard; likaså Tor och hans följes-lagar. Skryme föreslog då, att de skulle lägga sin resekost till sammans, hvartill Tor jakade. Skryme lade då alt till hopa i ett knyte, tog det på ryggen, gick förut hela dagen och tog stora steg. Om kvällen uppsökte han dem nattläger under en stor ek.

Då sade Skryme till Tor: ”Nu vill jag lägga mig att sofva, och kunnen I taga matsäcken och reda till eder aftonmåltid.” Därefter somnade Skryme och snarkade hårdt. Tor tog matsäcken och skulle lösa honom; men då berättas, ehuru otroligt det än må tyckas, att han icke fick en enda knut lös, ej häller ville någon af bandets ändar gifva efter.

Men när han såg, att detta verk ingalunda ville lyckas, vredgades han, grep i hammaren Mjölne med bägge händerna och steg fram- med ena foten ditåt, där Skryme »låg, och slog honom i hufvudet. Skryme vaknade och sporde, om ett löfblad fölle på hans hufvud, samt om de hade fått mat och vore färdiga att lägga sig. Tor svarade, att de nu skulle lägga sig. De gå då bort under en annan ek, och är det sagdt, att det icke var utan fruktan att sofva

där.

Men vid midnattstid hörde Tor Skryme snarka så hårdt, att det dånade i skogen; lian stod då upp, gick till honom, höjde hammaren hastigt och med väldig kraft och slog honom midt i hjässan, så att han kunde märka, att hammarens främre del tryktes djupt in i hufvudet. I samma stund vaknar Skryme och spörjer: ”Hvad är det? Faller ett ållon ned påmitt hufvud? Eller hvad är å färde, Tor?” Tor trädde Kastigt till baka och svarade, att han nyss hade vaknat, samt att det nu vore midnatt och således tid att sofva än längre.

Då tänkte Tor, att om han finge tillfälle att gifva jätten det tredje slaget, skulle denne aldrig mera se honom; och låg nu och bidade, att Skryme skulle falla rätt i sömn. — Något före dager märker han, att Skryme somnat. Han stiger då upp, springer till honom, höjer hammaren med all sin styrka och slår honom på tinningen så, att hämmaren sjunker in ända till skaftet. Skryme reste sig upp, strök sig om kinden och sade: ”Monne några foglar sitta i träet öfver mig? Det förekom mig, när jag vaknade, såsom om något moss af grenarna fölle ned på mitt hufvud. Eller är du vaken, Tor? Det är nu tid att stiga upp och kläda sig, och icke hafven I nu lång väg till den borg, som kallas Utgård. Jag har hört eder inbördes hviska därom, att I icke tycken mig vara liten till växten, men I skolen få se större män, om I kommen till Utgård. Jag vill gifva eder några goda råd: högmodens icke, ty ingalunda skola Utgårda-Lokes hofmän tåla sådane småsvenners stora ord; men i annat fall vänden hällre om, det skulle bekomma eder långt bättre. Men viljen I ändtligen fortsätta färden, så hållen åt öster! Min väg leder norrut till dessa fjäll, som I där sen.”

Skryme tog därefter matsäcken på ryggen och gick in i skogen ifrån dem, och det är icke kunnigt, om äseme önskade återse honom helbregda.3.

Tors äfventyr i Utgård.

Tor gick nu framåt vägen tillika med sina följes-lagar,, och fortforo de att gå ända till middagen.

’ Då sågo de en borg på en stor slätt, och var hon så hög,v att de måste böja nacken bakåt ryggen, innan de kunde se hennes tinnar. De gingo fram till borgen. På borgporten var en grind, som var igenlykt. Tor gick till grinden, men förmådde ej öppna henne, hvarföre de för att ändtligen komma in i borgen kröpo mellan grindstängerna och kommo så in.

, De fingo syn på en stor sal och gingo dit. Då de funno dörren öppen, gingo de in och sågo där månge män, af hvilka de fleste voro mycket store, sittande på tvänne bänkar. Därefter trädde de fram för konungen, Utgårda-Loke, och helsade honom. Han bevärdigade dem knapt med en blick och sade småleende: ”Sent är att spörja sanna tidenden långväga ifrån; eller förhåller det sig annorlunda, än jag tänker, att denne pilt är Asa-Tor? Dock är du kanske större än mig synes? Till hvilka idrotter äro du och dina följes-lagar redo? Bland oss tåles ingen, som icke utmärker sig framför de fleste genom en eller annan konst eller kunskap.”

Då svarade den, som sist inkom, nämligen Loke: ”Jag är färdig att gifva eder prof på att här är ingen inne, som kan fortare än jag uppäta sin mat.” Då svarade Utgårda-Loke: ”Nog är detta en konst, om du förmår att henne verkställa, hvilket vi nu skola röna.” Han kallade då framifrån bänken en man, som het Loge, att han skulle täfla med Loke. Ett trog frambars och sattes på salsgolfvet samt fyldes med kött.. Löke satte sig vid ena änden och Loge vjd den andra. De åto

bägge det bästa de kunde och möttes midt i troget. Loke hade ätit alt köttet af benen, Loge däremot både köttet, benen och troget därjämte. Alle kommo därom öfverens, att Loke hade förlorat leken.

Då sporde Utgårda-Loke, hvad konst den unge mannen förstode sig på. Tjalfve svarade, att han ville söka att löpa i kapp med hvem Utgårda-Loke därtill ville utse. Utgårda-Loke svarade, att det vore en god idrott: men tilläde, att han måste vara mycket utmärkt i snabbhet, om han tänkte visa sig i dennakonst: nu skulle det snart rönas. Utgårda-Loke stiger då upp och går ut. Där var en god rännare-bana utåt den jämna slätten. Utgårda-Loke kallade till sig en ung man,'som het Huge, och bad honom löpa i kapp med Tjalfve. Därefter löpa de första gången, men Huge var så mycket förut, att han vid banans ände vände sig om emot Tjalfve. Då sade Utgårda-Loke: ”Du måste sträcka bättre ut, Tjalfve, om du skall vinna leken: så mycket bör jag säga dig, att hit har aldrig

kommit någon, som varit snabbare till fots än du.” — De taga nu ett annat mål; men när Huge var framme och vände sig om, var det ett långt, pilskott till Tjalfve. Då sade Utgårda-Loke: ”Väl löpen I bägge, men knapt tror jag, att han vinner leken; det skall nu visa sig, när I löpen tredje gången.” — De taga då ännu ett mål, men när Huge var vid banans ände och vände sig om, då var Tjalfve ej ännu kommen till midten. Alle sade då, att dessa prof kunde vara tillräckliga.

Då spörjer Utgårda-Loke Tor, hvilka de idrotter vore, på hvilka han ville gifva dem prof, och hvilka svarade mot det rykte, som gick om hans storverk. Tor sade, att han hälst ville täfla i drickande med någon af hans män. Utgårda-Loke svarade, att detta vore nog godt, hvarpå han gick in i salen, kallade sin munskänk och bad honom att framtaga det horn, som hans hofmän voro vane att dricka utur. Strax därpå kommer munskänken med hornet och lemnar det i Tors händer. Utgårda-Loke sade då: ”Att dricka ut detta horn på en gång är väl drucket; somlige dricka det ut i tvänne gånger, men ingen är så dålig dryckesman, att han icke kan tömma det itre.” Tor såg på hornet och tykte icke, att det var stort, fastän det var temligen långt. Han var mycket törstig, höll det för munnen och sväljde storligen i tanke att icke mer än denna enda gång behöfva luta sig öfver hornet. Då han icke mäktade mer och tog hornet ifrån munnen samt såg efter, huru det lede med drycken, märkte han, att i hornet var nästan lika mycket nu som förr. Utgårda-Loke sade: ”Väl drack du, men ändock icke för mycket. Jag skulle aldrig hafva trott, att Asa-Tor icke skulle kunna dricka mera; men därom är jag säker, att du dricker det ut andra gången.” — Tor svarar icke, utan sätter hornet för munnen och ämnar nu dricka en större drick. Han drack, så länge han förmådde,men såg dock, att hornets spets icke ville så högt upp, som han väntade; och när han tog hornet ifrån sin mun och såg efter, tyktes honom, att det hade sjunkit mindre denna gången än den första; dock kunde man nu bära hornet, utan att spilla. Då sade Utgårda-Loke: ”Huru går det, Tor? Monne du icke nu sparar dig till en drick mer, än din heder borde tillåta? Mig synes, att om du skall dricka af hornet tredje gången, så måste den dricken blifva den största; men här kan du icke blifva ansedd för en så stor man, som äserne kalla dig, om du icke Utmärker dig mer i andra mål, än mig tyckes, att du gör i detta.” — Då blef Tor vred, satte hornet för munnen, drack af alla krafter och ansträngde sig mycket. När han nu såg i hornet, var där dock något sjunket. Han gaf då ifrån sig hornet och ville ej dricka mera.

Då sade Utgårda-Loke: ”Nu är det uppenbart, att din makt ej är så stor, som vi tänkte. Vill du försöka flere lekar? Nog se vi, att du ej lyckas 'härutinnan.” Tor svarade: ”Ännu vill jag gifva flere prof; men jag undrar, om hemma hos äserne en sådan drick skulle kallas liten. Hvad lek viljen I föreslå?” Utgårda-Loke svarade: ”Unge svenner tycka det vara lekverk att hafva upp min katt ifrån jorden; och jag skulle aldrig hafva budit Äsa-Tor detta, om jag icke förut sett, att du är en mycket mindre man, än jag hade tänkt.” Därpå lopp en ovanligt stor grå katt fram på salsgolfvet. Tor gick fram, tog honom midt under lifvet och ville lyfta honom. Men katten krökte ryggen i samma mon, som Tor lyfte handen; och när Tor hade lyft så högt han kunde,lyfte katten något upp den ena foten. Således förmådde Tor ej verkställa denna lek. Då sade Ut-gårda-Loke: ”Leken slöt så, som jag trodde: katten är mycket stor, och Tor är låg och liten i jämförelse med de store män, som här äro närvarande hos oss.”

Då sade Tor: ”Så liten, som I kallen mig, så manar jag någon af eder att brottas med mig, ty nu är jag vred.” Utgårda-Loke såg sig om åt bänkarna och svarade: ”Icke ser jag här inne någon man, som icke skulle anse det för lek att brottas med dig.” Vidare sade han: ”Låtom oss först se! Kalla hit in den gamla kvinnan Elle, min amma! Med henne skall Tor kämpa, om han vill. Hon har fält män* som icke synts mig Tor underlägsne i styrka.” Därefter inkom i salen en gammal kvinna. Utgårda-Loke sade då, att hon skulle brottas med Åsa-Tor. Icke tarfvas om denna sak många ord. Kampen af-lopp så, att ju mera Tor mödade sig, ju fastare stod hon. Slutligen började gumman slå krokar: strax började Tor vackla, och hårda ryckningar följde därpå. Länge dröjde det ej, innan Tor föll på sitt ena knä. Utgårda-Loke gick då fram, bad dem hålla upp med brottandet och sade, att knapt skulle Tor våga till brottning utbjuda flere vid hans hof.

Det led nu ock till natten. Utgårda-Loke anvisade Tor och hans stallbröder härbärge. De dval-des dän natten öfver i god välfägnad.

4.

Tor lemnar Utgård.

Följande morgon, så snart det dagades, stod Tor upp med sina följes-lagar, klädde sig och gjorde sigredo att genast draga sina färde. Då kom Utgårda-Loke och lät sätta fram bord. Där saknades ej god välplägning, hvarken mat eller dryck.

När de hade ätit, begåfvo de sig på resan. -Utgårda-Loke följde dem ut och gick med dem utanför borgen; men vid skilsmessau sporde han Tor, huru denne tykte, att färden hade aflupit, eller om han hade funnit någon mäktigare man än honom. Tor svarade, att han icke kunde säga annat, än att hvad dem emellan förefallit hade ländt honom till mycken vanheder; ”och det vet jag”, tilläde lian, ”att I skolen kalla mig en oansenlig man, hvilket jag illa kan lida.”

Då sade Utgårda-Loke: ”Nu skall jag säga dig sanningen, sedan du kommit ut ur borgen, dit du, om jag lefver och får råda, aldrig mera skall komma, och dit du, tro mig, aldrig hade kommit, om jag förut hade vetat, att du egde .en så stor makt, och att du så nära hade fört oss i en stor olycka. Synvändningar har jag gjort för dig, så att första gången, när du såg mannen i skogen, var det jag, som kom eder till mötes; och då du skulle lösa upp matsäcken, så hade jag bundit honom med järnband, hvårföre du ej kunde finna medel att öppna honom. — Därefter slog du mig med hammaren tre slag. Det första slaget var svagast, och dock var det så starkt, att det blifvit min bane, om det hade träffat. Du såg vid min borg en klippa med trenne djupa fyrkantiga hål, af hvilka ett var ganska djupt: dessa voro märken efter din hammare. Klippan satte jag för slagen, utan att du kunde se det. — Så tillgick det ock vid lekarna, då I täfladen med mina hof-män. Hvad den första angår, då Loke gjorde sitt prof, var sammanhanget detta: han var mycket hungrig och åt häftigt; men den, som het Loge (låga), det var elden, som förtärde lika så väl troget som köttet. — Men den Huge (hug), med hvilken Tjalfve skulle löpa i kapp, var min tanke, och var det omöjligt för Tjalfve att med honom mäta sig. — Då du drack af hornet och tykte, att det icke syntes, var det i sanning ett stort under, som jag aldrig trott skulle kunnat ske. Hornets ena ände stod i hafvet, hvilket du icke såg; och när du kommer till hafvet, skall du få se, huru mycket det är minskadt af hvad du drack. Det kallas nu ebb.”

Vidare sade han: ”Icke häller syntes mig mindre märkvärdigt, att du lyfte katten; och, sanningen att säga, räddes alle, när de sågo, att du lyfte hans ena fot ifrån jorden. Ty det var ingen sådan katt, som det syntes dig: det var egentligen Midgårds-ormen, som ligger kring alla land. Knapt hade han längd, att stjärt och hufvud räkte till jorden, och du lyfte honom så högt upp, att det var blott kort till himmelen! — Det var ock ett stort under vid din brottning, då du brottades med Elle (ålderdom), ty aldrig har någon varit, ej häller skall någon komma, så vida han når någon högre ålder, som icke ålderdomen skall öfver vinna. — Nu måste vi då skiljas, och är det bäst för oss å båda sidor, att I ej oftare kommen till mig: men om så skulle hända, så skall jag då försvara min borg med sådana eller andra konster, att I icke skolen kunna uträtta något emot mig.”

Fosterländsk låsning. 1. 8När Tor hörde detta tal, grep han till sin hammare och lyfte honom i vädret; men när han skulle slå till, såg han ingenstädes Utgårda-Loke. Han vänder då om till borgen och ämnar förstöra henne, men ser endast fagra och vida slätter, men ingen borg. Han vände då åter till baka och fortsatte sin väg, till dess han kom till Trudvång.

Ur Den yngre eddan.Tänkespråk

nr Håvamål eller Odens sång.

]H)en aldrig tiger talar många ord utan hållning. Pladdrande tunga, om hon ej tyglas, sig ofta skada samkar.

* *

*

Hjordarna veta,

när hem de skola,

och gånga då från betet;

men ovis man

känner aldrig

sin mages mått.

* *

*

En usel man

och illa sinnad

ler åt likt och olikt.

Han vet icke det, som han veta borde, att själf af fel han följes.

* *

*Till hån eller löje hafve du aldrig en kommande främling!

Ofta ej noga veta

de, som inne sitta,

hvad folk de äro, som komma.

Ej finnes man så god,

att han i intet felar,

eller så dålig, att han till intet duger.

* *

*

Le aldrig åt gråhårig talare!

Ofta är godt

hvad gamle tala;

ofta ur vissnad mun

visa ord komma

från den, som skrynkor bär

och skrumpen går

och dväljes bland de arma.

Ur Den äldre eddan.Om Njål och hans söner.

1.

Njål och Bärgtora.

3§fcjål het en man. Han bodde å Bärgtorshvål i Landöarna på Island. Han var rik på gods och skön till utseendet, men hade intet skägg.

Njål var en så ypperlig lagkarl, att där icke fans hans like. Han var vis och förutseende, gaf goda råd och gaf dem gärna; och alt, hvad han rådde folk, blef till deras bästa. Äfven var han mild och ädelsinnad och halp alla dem, som kommo till honom, ur deras förlägenhet.

Bärgtora het hans hustru. Hon var en modig och ädel kvinna, men något hård till sinnes. De hade sex barn, tre döttrar och tre söner.2.

Njåls söner.

Desse voro Njåls söner: Skarpheden, Grim och Helge.

Skarpheden het den äldste. Han var stor till växten och stark, vapenduglig, sam som en själhund, var snabfcfotad mer än de fleste, rådig och oförfärad, talade lätt och fyndigt, men var oftast mycket saktmodig; han hade brunt lockigt hår och vackra ögon, var blek, hade skarpa anletsdrag, krokig näsa, hög tandgård och en ful mun. Han var en ypperlig kämpe.

Njåls andre son het Grim. Han hade mörkt hår och var vackrare än Skarpheden samt var både stor och. stark.

Helge het den tredje af Njåls söner. Han var fager till utseendet och hade vackert hår; han var stark och mycket rask att föra vapen, vis och saktmodig.

Alle Njåls söner gifte sig, men bodde med sina hustrur kvar å Bärgtorshvål.

3.

Kåre Sölmundsson.

Grim och Helge foro en sommar ifrån Island och kommo på sin resa i närheten af Orkenöarna. Där öfverföllos de af vikingar och voro nära att öfver-mannas.

Då sågo de skepp komma seglande ute på hafvet. Dessa rodde starkt och styrde kosan emot viken, där slaget stod. Där var sköld vid sköld, menå det skepp, som var främst, stod en man vid masten; han var klädd i silkeströja och hade en gyllene hjälm samt ett både långt och fagert hår. I handen hade han ett guldbelagdt spjut. Hans namn var Kåre Sölmundsson.

Så snart Kåre sport, att de voro isländingar och fräjdade män, lade äfven han till strid med viking-arne, och sedan höfdingarne fallit, togo de alla skeppen. Alt sedan rådde mycken vänskap emellan Kåre och de bägge bröderne.

Kåre och Njåls söner härjade därefter i många land och togo stort byte. Men efter några år gjorde de sig redo att segla åter till Island. De stucko ut till hafs, fingo god vind, hade en kort öfverfärd och lade i land icke långt ifrån Bärgtorshvål. Då de kommo dit, gladdes alla öfver dem. De förde hem sitt gods och lade upp skeppen.

Kåre var den vintern hos Njål. Men om våren friade Kåre till Njåls dotter Helga, och Grim och Helge talade för honom; och lyktade det så, att han fäste henne, och brölloppet bestämdes.. Gillet hölls en half månad före midsommaren, och han blef äfven den vintern med sin hustru hos Njål.

Kåre köpte jord österut i Myrdal och satte där bo; men de nygifta läto andra förestå hushållningen där och voro själfva ständigt hos Njål.

4.

Flose Tordsson och Höskuld.

Där var en man, som het Flose Tordsson. Han var högättad både å fäderne och möderne. Han boddeä S vinafjäll och var en stor höfding; han var hög till växten, en stark man och mycket verksam.

Flose hade hos sig en brorsdotter, som het Hil-degun, en modig kvinna och mycket fager. Hon var så konstfärdig, att få kvinnor voro henne jämgoda, men hon var'grym och hård till sinnes, dock äfven god af sig, när så skulle vara. Till henne friade en man vid namn Höskuld, och Flose gaf sitt samtycke till deras giftermål.

Skarpheden hade dräpit Höskulds fader Tråen, men förlikning hade sedan blifvit sluten emellan dennes och Njåls slägt. Därföre rådde ock i förstone god sämja mellan Höskuld och Njåls söner. Men efter någon tid uppkom ovänskap dem emellan, och för den saks skull drap Skarpheden Höskuld.

Flose sporde Höskulds död, och det väkte i hög grad hans sorg och vrede, men han bar det dock med lugn.

5.

Hildegun äggar till hämd.

Efter någon tid red Flose till Hildegun. Hon gick honom till mötes och sade: ”Hell dig, frände! Mitt hjärta glädes, då jag ser dig komma.”

De gingo in* i stugan, och borden framsattes. Då gick Hildegun hän till Flose, strök håret ifrån ögonen och brast i gråt. Flose sade: ”Sorgsen är du nu, fränka, då du gråter; dock är det väl, att du gråter öfver en god man.” — ”Hvilken talan i dråpssaken skall jag få af dig”, sade hon, ”eller hvilken hjälp vill du gifva mig?” Flose svarade: ”Jag vill främja din sak med lag och rätt eller komma enförlikning å stad efter gode * mäns skön, så att vi kunna hafva heder däraf i hvarje måtto.” Hon sade: ”Dig hade Höskuld hämnat, om han hade haft att föra talan för ditt dråp.” Flose svarade: ”Icke fattas dig grymhet, och jag ser nog, hvad du vill.”

Därpå gick Hildegun till förstugan och öppnade sin kista, tog så upp en kappa, som Flose gifvit Höskuld, och i hvilken denne blifvit dräpen. Hon gick sedan in i stugan med kappan och, utan att säga ett ord, hän till Flose. Hon kastade kappan öfver denne, så att blodet stänkte kring honom, och sade: ”Denna kappa, Flose, gaf du Höskuld, och jag vill nu gifva dig henne igen. Det var i henne han blef dräpen. Kallar jag så Gud som gode män till vitne, att jag besvärjer dig vid din mandom, att du hämnar alla hans sår; hvarom icke, hete du hvar mans niding!” Flose slet af sig kappan, kastade henne i Hilde-guns armar och sade: ”Du 'är en förfärlig kvinna; du såge gärna, att vi toge oss sådant före, som blefve oss alla till största skada. Ja Icalla äro kvinnoråd!” Han var så skakad däraf, att hans anlete stundom var rödt som blod, stundom blekt som ett lik och stundom mörkt som Hel.

6.

Njål och Flose på alltinget.

Flose red med sina män och fränder till alltinget. Där medlade hans och Njåls vänner förlikning dem emellan, så att Flose skulle taga böter för Höskulds dråp; och kom man öfverens, att för det samma skulle gifvas tredubbel mansbot. Njål samlade summanmed sina vänners hjälp, tog därpå en silkeskappa och ett par stöflar och lade dem på penningarna.

Flose gick nu att taga penningarna i ögna-sigte. Han sade: ”Det är många och goda penningar, och rundligen är det gifvet, som man väl kunde vänta.” Därefter tog han upp kappan, svängde henne i luften och sporde hvem som hade gifvit henne. Ingen svarade honom. A nyo svängde han kappan och gjorde samma spörsmål och log, men ingen svarade honom. Då sade han: ”Huru hänger detta samman? Vet ingen, hvem denna klädnad tillhört, eller vågen I icke säga mig det?” Skarpheden sade: ”Hvem, menar du, har gifvit henne?” Flose sade: ”Vill du veta det, så skall jag säga dig, att jag menar din fader, den skägglöse karlen, hafva gifvit henne. Många, som se honom, veta icke, om han är man eller kvinna.” Skarpheden sade: ”Slikt är ett skamligt ord, och är det illa att håna en gammal man.”

Tvisten slöt så, att Flose stötte bort penningarna och sade, att han ville icke hafva en enda af dem, samt tilläde, att antingen skulle Höskuld ligga ogill, eller ock skulle de blodigt hämna honom. Flose ville sedan ingen fred gifva och ingen emottaga och sade till Sigfus söner, som voro Höskulds farbröder: ”Må vi nu gå hem och alle stå som en man!” Därpå gingo de till sin bostad.

Njål och hans söner gingo ock därifrån, och Njål sade: ”Nu sker hvad jag länge tänkt, att denna sak skall blifva oss tung.” — ”Nej”, sade Skarpheden; ”de kunna ingen talan föra mot oss efter landslagen.” — ”Så skall det ske”, svarade Njål, ”som blifver oss alla ännu värre.”7.

Floses och Sigfas söners rådplägning.

Flose stämde sina män till ett ställe icke långt ifrån tingsplatsen och gick själf dit. Där voro då hundra män honom till mötes.

Flose sade till Sigfus söner: ”Huru kan jag bistå eder i detta ärende, så att I därmed ären nöjde?” En af dem

svarade: ”Vi äro icke till freds förr, än desse bröder, alle Njåls söner, äro dräpne.” Flose sade: ”Det vill jag lofva eder att icke uppgifva denna sak förr, än antingen vi eller de måst vika. Så vill jag också veta, om här är någon, som ej vill stå oss bi i detta mål.” Men alle svarade, att de ville stå honom bi. Flose sade: ”Kommen då hit till mig och svärj en, att ingen skall svika härutinnan!” De gingo då alle till Flose och svuro honom eder. Han sade: ”Vi skola äfven alle gifva hvar andre handen, att den har förbrutit lif och gods, som lemnar denna sak förr, än hon är bragt till slut.”

Flose bad sedan Sigfus söner välja till höfding den, som därtill syntes dem skickligast. De valde då strax Flose själf, ty han vore, sade de, en ättstor man och en stor höfding samt därtill djärf och in-sigtsfull.

Flose åtog sig saken och sade, att nu borde de alle rida hem ifrån tinget och se om sitt hus under sommaren, så länge höanden påginge. Sedan skulle de på utsatt dag och ställe mötas, och skulle då hvar och en medföra tvänne hästar. ”Och är det mitt råd”, tilläde han, ”att vi icke öka vår styrka med någre, som ej hafva varit här till städes. Men I alle skolenkomma; och om någon, som är edsvuren till denna sak, icke infinner sig, miste han sitt lif! Och när vi samlats, rida vi till Bärgtorshvål och hemsöka Njåls söner med eld och svärd och gå icke därifrån förr, än de alle äro döde. Detta vårt rådslag skolen I hålla hemligt, ty det gäller alles vårt lif. Sökom nu våra hästar och ridom hem!” De gingo då hvar och en till sin bostad och läto sadla sina hästar samt redo hem ifrån tinget.

8.

Njåls hemkomst.

Njål red hem ifrån tinget med sina söner, och voro de hemma om sommaren.

Njål sporde sin måg Kåre, om han ville rida österut till Myrdal för att se om sin hushållning; men Kåre svarade: ”Jag vill icke rida dit, ty ett och samma öde skall gå öfver mig och dina söner.” Njål tackade honom och sade, att slikt kunde man vänta af honom.

På Bärgtorshvål voro alltid omkring trettio vapenföre män, huskarlarne medräknade.

9.

Onda förebud.

Bröderne Grim och Helge foro en dag hemifrån och sade till sin moder, att de ej komme hem om kvällen.

Medan de voro borta, mötte de några fattiga kvinnor, som sade sig vara lång väg komna. Bröderne sporde dem om tidenden. De sade sig ingaveta, men en nyhet kunde de dock förtälja. ”Vi sågo”, sade de, ”alle Sigfus söner rida i full väpnad, och voro där femton män till sammans. Äfven andre väpnade män såga vi draga samma väg.” Helge sade: ”Då må Flose hafva ridit österifrån och alle de andre vara komne att möta honom. Och böra vi då vara, där Skarpheden är.” — ”Ja”, sade Grim, och så redo de hem.

Samma kväll sade Bärgtora till tjenstehjonen: ”Nu skolen I själf va välja eder mat i afton, att hvar och en må kunna få, hvad han mest håller af, ty denna afton är det nog sista gången jag sätter fram mat för mitt folk.” — ”Vare det långt därifrån!” sade de. ”Så är det dock”, fortfor hon, ”och jag kunde säga långt mera därom, om jag ville. Och det kunnen I märka däraf, att Grim och Helge skola komma hem i afton förr, än I ären mätta; och slår detta in, skall det ock mera gå, som jag säger.” Därefter satte hon maten på bordet.

Grim och Helge kommo hem, medan männen ännu suto till bords, och detta föll alla mycket underligt före. Njål sporde dem, hvarföre de så snart återkomme, och de förtalde då, hvad de hade hört. Då befalde Njål, att ingen skulle gå till sängs, och att hvar och en skulle gifva väl akt på hvad komma skulle.

10.

Beredelse till strid.

På utsatt dag hade emellertid de sammansvurne infunnit sig å mötesorten. Då talade' Flose till deandre och sade: ”Vi skola nu rida till Bärgtorshvål och komina dit, sedan det kvällats.” De gjorde så.

Där var en dalsänkning nära gården; dit redo de och bundo där sina hästar samt töfvade, tills det led långt fram på aftonen. Då sade Flose: ”Nu skola vi gå bort till gården och hålla oss tätt till sammans och se, hvad råd de taga.”

Njål stod utanföre med sina söner och Kåre och alle huskarlarne. De voro omkring trettio män. Flose stannade och sade: ”Läggom nu märke till hvad de tänka göra; ty dröja de utanföre, tror jag det aldrig kunna lyckas oss att angripa dem.” — ”Då hafva vi gjort en usel färd”, sade Grane Gunnarsson, ”om vi icke skulle töras anfalla dem.”—”Så skall det häller icke vara”, genmälde Flose; ”vi skola angripa dem, äfven om de stanna utanföre, men då skall vårt manfall blifva så stort, att få torde kunna säga hvem som segrat.”

Njål sade till sina män: ”Kunnen I se, huru stor styrka de hafva?” — ”De hafva både mycket och djärft folk”, sade Skarpheden; ”men nu stanna de dock, ty de tro, att det illa skall lyckas dem att angripa oss.” — ”Därföre är det icke”, sade Njål, ”och vill jag, att vi alle gå in, ty vanskligt var det för dem, som angrepo Gunnar på Lidarände, att öfvervinna honom, ehuru han var allena; husen här äro starka liksom där, och de skola icke så lätt intaga dem.” — ”Det är en annan sak”, sade Skarpheden, ”ty de höfdingar, som anföllo Gunnar, voro så ädelsinnade män, att de hällre ville uppgifva sitt anfall än bränna honom inne. Men desse skola strax hemsöka oss med eld, när de ickese någon annan utväg, och de skola göra alt för att få makt med oss; ty de tänka, hvad ock likligt är, att det monde blifva deras bane, om vi undkomma. Och jag har icke lust att låta innebränna mig som en räf i sin kula.”

”Nu går det som så ofta”, sade Njål, ”att mina söner vilja gifva mig råd och icke låta mig råda. Så gjorden I icke, då I voren yngre, och lyckades då bättre hvad I förehaden.” Helge sade: ”Görom, som vår fader vill, ty det skall mest gagna oss!” — ”Det vet jag icke för visso”, sade åter Skarpheden, ”ty han är nu nära döden; men jag kan gärna göra min fader det till viljes att låta innebränna mig med honom, ty jag rädes icke min död.”

Skarpheden sade sedan till Kåre: ”Må vi nu följas åt, svåger, så att vi icke skiljas ifrån hvar andre!” — ”Så har ock jag tänkt”, svarade Kåre; ”men är oss ett annat öde ämnadt, så kan jag därvid intet göra.” — ”Hämna då oss som vi dig”, sade Skarpheden, ”om vi öfverlefva dig.” Kåre svarade, att så skulle det vara.

11.

Floses och hans mäns första anfall.

De gingo därefter alle in och uppstälde sig innanför dörrarna. När Flose märkte detta, sade han: ”Nu äro de dödens, efter som de hafva gått in. Vi skola genast gå dit bort och uppställa oss så tätt till sammans som möjligt samt se till, att ingen kommer ut, hvarken Kåre eller Njåls söner, ty det blifver vår bane.” Flose och hans folk gingo nu fram och om-ringade först husen för att efterse, om där vore någon lönlig utgång, hvarefter de drogo sig emot dörrarna.

Roald, en ibland de sammansvurne, lopp fram till det ställe, där Skarpheden stod, och stack efter honom. Skarpheden högg af spjutskaftet och högg sedan till honom själf. Yxen träffade ofvanpå skölden och trykte denna mot Roald, så att främsta hörnet af yxen klöf hans hufvud, och han föll baklänges och var strax död. ”Han undgick dig icke, Skarpheden”, sade Kåre, ”och du är den tappraste af oss.” — ”Det vet jag icke så visst”, sade Skarpheden och log. Kåre, Grim och Helge sårade månge med sina spjut, och Flose med sitt folk kunde intet uträtta.

Då sade Flose: ”Vi hafva lidit stor skada på våra män: månge äro sårade, och den är dräpen, som vi minst ville mista. Det är nu klart, att vi icke kunna få makt öfver dem med vapen; och äro här månge, som icke gå så manligt fram, som de voro store i orden, och dock var det desse, som äggade oss mest Därmed menar jag i synnerhet Grane Gunnarsson och Gunnar Lambesson, som lät o mest oförsonlige. Vi må nu se oss om efter annat råd, och hafva vi två utvägar att välja mellan, men ingen af dem är god: den ena är att draga bort, och det är vår bane — den andra att sticka eld på huset och innebränna dem, men därmed ådraga vi oss ett stort ansvar för Gud, då vi själfve äro kristne män; och dock måste vi välja detta sista.”129

j»_

12.

Brandens böijan ooh Helges död.

De togo nu eld och gjorde ett stort bål utanför dörrarna. Då sade Skarpheden: ”1 gören nu upp eld, svenner. Skall här nu lagas mat?” Grane Gun-narsson svarade: ”Ja, det skall så; och du skall icke tarfva hetare bakugn.” — ”Så lönar du mig”, sade Skarpheden, ”som hämnade din faders död;- och aktar du mera det, som mindre kommer dig vid.”

Nu kastade kvinnorna vasle på elden och släkte honom för dem; andra kommo med vatten. Kol Torstensson sade då till Flose: ”Det faller mig ett råd in. Jag har sett, att det är ett loft i stugan; sättom eld därpå med arfsåten, som står här nära huset!” De togo då stacken och tä-nde eld på honom; och de, som voro inne, märkte det icke förr, än hela taket stod i ljus låga.

Flose och hans män gjorde därefter å nyo stora bål utanför alla dörrarna. Då började kvinnorna, som voro inne i husen, att jämra sig. Njål sade till dem: ”Varen vid godt mod och tagen icke så illa vid eder, ty detta är blott ett kort oväder! Tron ock, att Gud är så misskundsam, att han icke låter oss brinna både i denna verlden och i den andra!” Med dessa och andra trösteord sökte han hål}a deras mod uppe.

Nu stod helä huset i lågor. Då gick Njål till dörren och sade: ”Ar Flose så nära, att han kan höra mina ord?” Flose svarade, att han kunde höra dem. Njål fortfor: ”Vill du ingå förlikning med

Fosterländsk läsning. 1. 9mina »söner eller tillstädja någon att gå ut?” Flose svarade: ”Förlikning vill jag icke göra med dina söner, utan skall det nu taga en ände oss emellan; och jag går icke härifrån förr, än de alle äro döde. Men kvinnor och barn och husfolk tillåter jag att gå ut.”

Njål gick då in och sade till folket: ”Nu skola alla de gå ut, som det är tillstadt.” Och sedan vände han sig till sin son Helges hustru Torhalla Asgrims-dotter och bad henne gå och taga med sig de andra. Torhalla sade: ”Annorlunda blifver nu skilsmessan emellan mig och Helge, än jag för en stund sedan tänkte; men jag skall ägga min fader och mina bröder att hämna den manskada, som här sker.” Njål sade: ”Måtte det gå dig väl, ty du är en god hustru!” Därpå gick Torhalla ut och flere andra med henne.

Då sade Grims hustru Astrid till Helge: vGå du. ut med mig! Jag skall kasta en kvinnokåpa öfver dig och gifva dig ett kläde om hufvudet” Han nekade i början, men gjorde det dock för deras böns skull. Astrid band ett kläde om hans hufvud, och Skarphedens hustru Torhild kastade en kåpa öfver honom, hvarpå han gick ut midt emellan dem. Då gick också Torgerd Njålsdotter ut med sin syster Helga och många andra.

Men då Helge kom ut, sade Flose: ”Hög och bredskuldrad är hon, som där kom. Gripen henne och hållen henne fast!” Men då Helge hörde detta, kastade han af sig kåpan; han hade haft sitt svärd i handen under henne och högg nu till den man, sorb stod honom närmast, träffade hans sköld och högg af nedersta delen af den samma samt foten af man-nen. Då kom Flose till och gaf Helge ett hugg öfver halsen, så att hufvudet strax föll af.

13.

Njåls och Bärgtoras död.

Flose gick sedan till dörren, ropade på Njål och sade, att han ville tala vid honom och Bärgtora. Njål kom. Flose sade: ”Jag vill till bjuda dig utgång, Njål; ty det är obilligt, att du innebrännes.” Njål svarade: ”Jag vill icke gå ut, ty jag är nu en gammal man och litet skicklig att hämna mina söner; och icke vill jag lefva med skam.” Flose sade då till Bärgtora: ”Gå du ut, husfru, ty jag vill för ingen del innebränna dig.” Bärgtora svarade: ”Ung blef jag gifven Njål till hustru och har lofvat honom, att vi skulle dela väl och ve med hvar andra.” Sedan gingo de båda två in.

Bärgtora sade: ”Hvad skola vi nu göra?” — ”Gå till hvila”, svarade Njål, ”och lägga oss ned; jag har länge längtat efter ro.” Hon sade därefter till dottersonen Tord Kåresson: ”Dig skall man bära ut, och du skall icke innebrännas.” — ”Har du icke lofvat mig, mormor”, svarade gossen, ”att vi aldrig skulle skiljas, så länge jag

ville vara hos dig; och det tyckes mig långt bättre att dö med dig och Jfjål än att öfverlefva eder.” Hon bar då gossen till hvilolägret.

Njål sade till sin hussven: ”Du skall nu se, hvar vi lägga oss ned, och huru jag reder i ordning åt oss; ty jag aktar icke röra mig härifrån, huru mycket jag än lider af rök eller hetta. Då kan du nog veta, hvar våra ben äro att söka.” Han lofvadedet. Där var nyss en oxe slagtad, och huden låg kvar. Njål bad svennen, att han skulle breda henne öfver dem, och det lofvade han. Njål och Bärgtora lade sig sedan båda ned i bädden med gossen emellan sig. Därpå gjorde de korsets tecken öfver sig och gossen och befalde sina själar i Guds hand; och var detta de sista ord man af dem hörde. Då tog svennen huden och bredde öfver dem samt gick därefter ut.

14.

Kåres räddning.

Skarpheden såg, att hans fader lade sig, och huru han redde till omkring sig. Då utbröt han: ”Tidigt går vår fader till hvila, och var det att vänta: han är en gammal man.” Sedan togo Skarpheden, Kåre och Grim bränderna lika haétigt, som de föllo ned, och slängde dem ut ibland Floses folk, och varade så en stund. Floses män kastade spjut emot dem, men de grepo dem alla i luften och kastade dem till baka. Flose bad då sitt folk hålla upp att skjuta; ”ty tungt skall alt vapenskifte med dem blifva oss”, sade han; ”vi kunna väl bida, till dess elden får makt med dem.” De gjorde nu så.

Då föllo takbjälkarna ned. Skarpheden sade: ”Nu må min fader vara död, och har jag hört honom hvarken stöna eller hosta.” De gingo sedan hän till änden af huset. Där var er\ tvärbjälke nedfallen,

- och var han mycket förbränd på midten. Kåre sade till Skarpheden: ”Spring du ut här; jag skall hjälpa dig och springa strax efter. Vi kunna då bägge komma bort, när vi gå så till väga, ty hit drifverall röken.” Skarpheden sade: ”Du skall springa först, och jag följer dig strax i hälarna.” — ”Det är icke råd-ligt”, genmälde Kåre, ”ty jag kommer nog annanstä-des ut, om det icke lyckas här.” — ”Det vill jag icke”, sade Skarpheden; ”spring du först ut! Jag kommer strax efter.” — ”Det är hvar mans plikt att söka frälsa sitt lif", sade Kåre, ”och det vill jag då också göra. Men så skall nog vår skilsmessa blifva sådan, att vi aldrig ses mera; ty kommer jag först ut ur elden, har jag ej i sinne att löpa till baka i honom till dig; och fare då hvar af oss sin väg!” — ”Det gläder mig”, saåe Skarpheden, ”att du skall hämna mig, svåger, om du kommer ut.”

Då tog Kåre en lågande stock i handen, sprang fram längs tvärbjälken och slungade stocken ut ifrån taket, så att han föll på dem, som stodo utanföre. De sprungo då alle undan. Nu stodo Kåres kläder och håret i ljus låga. Han störtade sig ned ifrån taket och lopp längs med röken. Då sade en af dem, som stodo närmast: ”Sprang där icke en man ut ifrån taket?” — ”Visst icke”, sade en annan; ”det var Skarpheden, som kastade ned en brand på oss.” Sedan tänkte de icke mera därpå.

Kåre sprang, till dess han kom till en bäck; han kastade sig ned i honom och släkte så elden. Därpå lopp han längs med röken till en grop, där han hvi-lade sig; och är hon sedan kallad Kåres graf.

15.

Grims ooh Skarphedens död.

Nu är att förtälja om Skarpheden, att han lopp ut på tvärbjälken strax efter Kåre. Men då han komdär bjälken var mest förbränd, brast denna under honom. Han kom ned på fotterna och gjorde strax ett nytt försök. Han sprang upp emot väggen, men då föll sidobjälken ned på honom och störtade honom till baka. ”Nu ser jag, huru det skall gå”, sade Skarpheden och gick fram längs sidoväggen.

Gunnar Lambesson sprang nu upp på väggen och såg Skarpheden och sade: ”Hvad! Gråter du nu, Skarpheden?” — ”Nej”, svarade denne, ”men sant är, att det svider i ögonen. Men ser jag rätt? Ler du?”

— ”Visst gör jag det”, sade Gunnar, ”och det har jag aldrig gjort, sedan du drap Tråen.” — ”Här har du nu en minnesgåfva”, utbröt Skarpheden och tog upp ur fickan en oxeltand, som han tagit af Tråen, kastade henne mot

Gunnar och träffade honom i ögat, så att det strax låg ute på kinden. Då föll Gunnar ned ifrån, taket.

Skarpheden gick sedan hän till sin broder Grim. De höllo hvar andre i handen och trampade ned elden, men då de kommo midt i stugan, föll Grim död ned. Då gick Skarpheden mot änden af huset. Där blef ett stort brak: taket störtade ned, och Skarpheden kom emellan det och gafveln, så att han icke kunde röra sig åt någondera sidan.

16.

Hotelser om hämd.

Flose och hans män voro kvar vid elden, till dess det mornades. Då kom där en man ridande till dem. Flose sporde honom om hans namn. Han nämde sig Germund och sade sig vara en frände tillSigfus söner. ”Här hafven I öfvat ett stort dåd”, sade han. ”Man skall kalla det både stordåd och illdåd”, genmälde Flose, ”men därvid är nu intet att göra.” — ”Huru många hafva här måst låta sina lif?” sporde Germund. Flose svarade: ”Här äro omkomna Njål och Bärgtora öch alle deras söner, Tord Kåresson och Kåre Sölmundsson; men om där äro flere döda, veta vi icke.”

Då sade Germund: ”Du säger här en man vara död, som vi hafva talat vid i morse.” — ”Hvem är det?” sporde Flose. ”Kåre Sölmundsson”, svarade Germund. ”Bård, min nabo, och jag träffade honom, och Bård gaf honom sin häst; hans hår och kläder voro uppbrända.” — ”Hade han något vapen?” sporde Flose vidare. — ”Han hade svärdet Fjör-svafne; äggen hade blånat på ena sidan, och Bård och jag sade till honom, att hon visst hade mjuknat; men han svarade, att han skulle härda henne i Sigfus söners och andre mordbrännares blod.” Flose sporde: ”Hvad sade han om Skarpheden ?” — ”Han sade, att både han och Grim voro vid lif, då de skildes”, svarade Germund, ”men menade, att de nu vore döde.”

Då tog Flose åter till orda: ”Sagt hafver du oss nu tidenden, som icke lofva oss frid; ty den man är undkommen, som står Gunnar ifrån Lidarände närmast i alla delar. I skolen nu också veta, I Sigfus söner, att hår skola sådana ting följa efter denna mordbrand, att mången man skall mista sitt hufvud och andre alt, hvad de ega. Jag tänker nu, att ingen af eder, Sigfus söner, skall töras bo på sin gård, och vill jag därföre bjuda eder österut till mig och låta samma öde gå öfver oss alle.” De tackade honom.17.

Mordbrännames straff.

Det gick, som Flose hade sagt. De fleste af brandstiftarne och ibland dem flere af Sigfus söner föllo för Kåres svärd. Kåre fick däraf stort namn öfver hela Island, och ingen man ansågs honom lik i raskhet och mandom.

Flose, som väl varit de sammansvurnes ledare, men dock ifrån början ogärna tagit sig deras sak an, dömdes på alltinget till flere års landsflykt och dryga penningeböter. När han slutligen återkom till Island, förliktes han med Kåre, och voro de sedan städse vänner.

Ur Njåls saga.Sägner om troll.

1.

JSnolket föreställer sig i allmänhet trollen såsom små till växten, ofta icke större än halfvuxna barn, hvaraf de ock i vissa trakter allmänneligen få namn af pysslingar. Till utseende äro de stygga; och när någon ännu skämtvis kallar en annan ”ditt leda troll”, ”ditt stygga troll” eller säger: ”Du ser ut som ett troll”

— är det visserligen icke för att utmärka något slags fagerlek. Trollen gå klädda i gråa kläder, med en röd toppmössa på hufvudet och med håret hängande ned på axlarna. Deras röst är gnällande.

Trollen bo i backarna, i bärgen, under jorden, djupt in i skogarna och långt ifrån människobygder. Där har man stundom sett röken ifrån deras kulorstiga upp ur jorden eller ur någon gömd skrefva, hvaraf minnet fortlefver i det ännu gångbara uttrycket, att ”det är trollen, som elda”, när dimman eller solröken om sommaren stiger upp kring kullarna.

Till skaplynne äro trollen listiga, elaka och tjuf-aktiga. De spela folket tusen spratt, hvar hälst så kan bära åt. När vandraren går i skogen, förvilla de honom, så att han icke råkar fram, utan alt jämt kommer åter till samma ställe;

ja så, att han till sluts icke känner igen sin egen stuga. Om han ropar i skogen, så svara de ur bärgen och backarna, och alt emellanåt hörer han deras hånskratt eller förnimmer han deras prat och hviskningar i snåren. De stjäla bort hans boskap och taga honom in till sig i bärget. Sådan bortstulen boskap säges därföre vara bärgtagen.

Men trollen bärgtaga äfven barn, särdeles före döpejsen, och unga kvinnor, som aflägsnat sig ifrån hemmet. När trollkvinnan stjäl barn af kristet folk, leinnar hon vanligen sin egen trollunge i stället. Sådana trollungar äro vederstyggliga till utseende, äta så mycket man gifver dem, växa blott till buk och hufvud och få namn af bytingar eller bortbytingar. Trollkärringen far icke illa med det barn hon sålunda tillbytt sig, utan lögar det i vatten och sköter det så, som en moder skulle göra.

Bärgtagna flickor användas af trollen till hvarje-handa bestyr och skickas emellanåt ned i bygden att stjäla. De göras då osynliga genom en hätta, som drages öfver deras hufvud. Dylika hättor nyttjas äfven af trollen själfva, när de gå ut att stjäla. Detta är orsaken, att man aldrig kommer på dem vid derastjufverier, och så kunna de icke allenast ligga under golfvet och dricka det söta af bondens ölbrygd, utan jämväl sitta mellan gästerna vid bordet och äta sked om sked med dem utur fatet. Detta är ock orsaken, hvarföre maten på många ställen blifver så odryg. För öfrigt är det en känd sak, att trollen sällan blifva synliga, utan när det är mulet eller regnigt i luften. Man får då se dem antingen framför sig eller bakom sig; men aldrig, när de gå förbi. Somliga påstå till och med, att trollen icke tåla vid att se solen, ty om de se henne, så spricka de.

När trollen äro ute på resor, fara de osynliga i luften. Då uppstår en väderhvirfvel, som på några orter får namn af horf-vind. Särdeles visa sig dessa horf-vindar om sommaren kort förr, än det börjar åska, och om våren, när bonden sår sin åker. I förra fallet är det trollen, som fly hem till sina hålor af fruktan för Gofar eller Tor; och man hörer ännu ofta vid uppkomsten af vindkårar sådana talesätt som: ”Se, så trollen få brådt att fara hem; nu börjar snart Gofar köra.” I senare fallet är det trollen, som äro ”ute för att stjäla sädessäd.” Detta tillgår så, att trollkärringen vandrar framför såningsmannen och uppfångar det kastade kornet i sitt förkläde. Det är på detta sätt, som det sedan blifver tunn säd på åkern.

Trollens egentliga näringsfång är jagt och fiske. De råda öfver skogen och hans vildbråd, öfver sjön och hans fiskar samt öfver vädret och vinden. De kunna samla till sig skogsfogeln och vildbrådet äfvensom fisken i sjön, och ega vissa dem särskildt tillhöriga djur, såsom trollharar, trolltuppar o. s. v., hvilkaingen kan döda eller fånga, utan som alltid gå fria. Gamle skyttar och fiskare söka därföre gärna ställa sig väl med trollen för att få lycka vid jagt och fiske. Stundom får man ock om nätterna se ett litet bloss fara öfver sjön; det är då ”trollgubben, som är ute och ljustrar”. Ingen fiskare vågar då skjuta sin båt ifrån land, och man väntar sig storm och oväder, liksom trollens uppenbarelser gärna följas af häftiga vindkast och dön och gny i luften.

Trollen kunna skifta hamn och antaga skepnad af hvad som hälst, såsom af ihåliga trän, stubbar, djur, nystan, rullande klot o. s. v. Äfven kunna de vända syn på folk, så att föremålen visa sig helt annorlunda, än de verkligen äro. Därföre, när någon bärgtages, ser han i bärget liksom stora hus och granna rum och fin mat; medan där dock intet finnes utom en usel bärgskrefva med mossa till bädd och ormar och ödlor till föda.

Trollen blifva mycket gamla, ja så gamla, att de stundom fått se ”tre ekeskogar växa upp och tre ekeskogar ruttna ned”. Efter någras mening dö de aldrig. Detta strider dock emot den vanliga föreställningen, att de förföljas och dräpas både af Oden, som jagar dem med sina hundar, och af Tor eller Gofar, som slår i hjel dem med sin vigg. Äfven en eller annan gammal skytt har varit i stånd att döda Vlem; men då alltid med hjälp af några hemliga konster, såsom genom att skjuta med silfverkula eller med en kula, omlindad med ett af trollets hufvudhår o. s. v.

Ehuru sorglig trollens tillvaro än i allmänhet är, hafva de dock sina fester, då de glädja och fröjdasig. Detta inträffar förnämligast om julen. De tända då upp eldar, så att hela bärget, backen eller stenen synes stå på guldstolpar, och förlusta sig med dans, sång och lekar. Dryckeshornet eller bägaren går då äfven flitigt omkring laget liksom hos folk. Men orsaken till deras fröjd är, att de ”hoppas vinna förlossning på domedag”.

Gunnar Olof Hyltén-Cayallius.

2.

Trollen i Dörabärget.

Östergötland.

På det gamla herresätet Sommenäs i Tidesrums socken begagnades fordom en klocka i stapel, hvarmed arbetsfolket sammanringdes till måltiderna, liksom på alla dylika ställen vanligen sker. Men det inträffade under en längd af år, att tjenstehjonen aldrig kunde mättas, utan ständigt klagade öfver hunger och otillräcklig föda, ehuru frikostiga tillredningar husbonden verkligen bestod.

Under detta förhållande befann sig en dag vid middagstiden en torpare på det ryktbara Dörabärget, beläget på Ifranäs egor i Malgasanda socken och nedstigande i Sommen med en brant vägg, hvarpå synes likhet af en dörr med lås. När då matklockan i Sommenäs började ljuda, fick han höra i.bärget ett häftigt gny och springande af och an med utrop afen mängd röster: ”Hvar ä’ mi’ myssa? Hvar ä’ mi’ myssa? Hvar ä’ ini’ myssa?” Torparen började själf att också springa fram och till baka ofvanpå bärget med samma fråga, hvartill en röst inifrån svarade: ”Du kan ta farfars myssa”, hvilken också i det samma till honom uppkastades. Sedan han satt den samma på sig, såg han hela raden af utströmmande troll, stora och små, alla försedda med sina mössor, som gjorde dem för andra osynliga, och i dessas sällskap sprang han öfver isen på den mellanliggande Sorame-viken till gården, där trollen stälde sig hvart och ett invid någon af bordsgästerna och snappade undan både mat och dryck, så fort den samma skulle mottagas med läpparna, så att tjenstehjonen i själfva verket tuggade och sväljde bara vädret. Sedan torparen omtalat denna tilldragelse för husbonden och lemnat honom mössan, hvarigenom han själf blef i stånd att beskåda sina obudna gäster, nedtogs ringklockan, som framlockade trollen.

Emellertid orsakade detta upphörande af ringningen till måltiderna en stor klagan ibland de svältande trollen, hvilka torparen vid ett tillfälle, då han å nyo stod på Dörabärget, hörde jämra sig med undran, hvarföre det nu icke längre ringdes vid herregården.

Leon ha rd Fredrik Rääf.1.

~^i?Td sidan af trollen och ej sällan med dem för-vexlade omtalas i folksägnerna ett slägte, som vanligen kallas jättar, men är kändt äfven under andra namn, såsom bärgfolk, bärggubbar, bärgkärringar samt stundom, genom förblandning med trollen, bärg-troll.

Jättame äro ett storvuxet och resligt folk med mer än mänskliga kroppskrafter. De gå klädde i skinnkläder. Deras boning är i bärgen, och de uppehålla sig mest på landets- höglända skogsåsar.Deras näringar äro fiske, boskapsskötsel och åkerbruk. Sägnen minnes ännu, huru man sett bärg-gubben fara omkring på sjön och ljustra, eller mött bärgkärringen, vallande sina kor på bärgen. Jättekorna äro till färgen hvita eller brokiga och bättre än alla andra kor; deras spor tror man sig till och med ännu någon gång om vintern se i den djupa snön i skogarna. Jättarnes åkerbruk var inskränkt: de upptogo åt sig små hackland i skogen, hvar de kommo. Deras kvinnor förstodo att koka gröt, baka och brygga öl; och ännu, när dimman vältrar sig kring bärgåsarna, hörer man folket säga, att det är ”bärgakärringen, som brygger”.

Jättarae voro mycket rike; att ”vara rik som ett bärgatroll” är ännu i vissa trakter uttrycket för det högsta mått af rikdom. De hade mycket silfver och guld och utlånade någon gång brudbälten och annat brudsilfver till sina vänner. Äfven hade de stora bingar fulla med ”hvita pengar”, af hvilka de stundom gjorde hedersamma föräringar. Kopparkittlar omtalas jämväl, ehuru mera sällan.

Deras vapen voro hackbillar eller yxar af sten samt stenklubbor och slungstenar. Stora gråstens-hällar i skogen med hål uti få ännu hos allmogen namn af jätteyxar; stora lösa stenblock tros likaledes vara forna jätteklubbor, och stora rullstenar — jättestenar, jättekast — visas mångenstädes, hvilka blifvit kastade af jätten eller slungade af jättekvinnan eller ”jättesan” i hennes hårband. Om bärgtrollen för-täljes stundom, att de haft stora förgylda svärd. Men för öfrigt synas jättarne hafva känt hvarken vapen eller redskap af järn.

Fosterländsk läsning. 1. 10Jättarne omtalas såsom till later klumpige och tunge samt mycket storätne. En jätte på Bolmsö skulle bära tolf tunnor smör till Kronobärg såsom skatt ifrån bönderne i Vestbo. När han kom fram, skulle han få ett mål mat, hvarvid han åt upp en tunna smör med bröd till och drack ut ett helt kar med öl; och så

gick han hem igen.

Till lynne voro jättarne enfaldige och dumme. Ofta förekomma berättelser, i hvilka jätten bedrages af någon klipsk vallare.

För öfrigt voro jättarne råe hedningar. Sägnen förvarar ännu minnet om deras samfärd med Oden och Tor, af hvilka den förre jagar bärgkärringen med sina hundar, och den senare tänder eld på jättens fähus och dräper honom själf. När de första kristna kyrkorna skulle byggas, läto jättarne stundom intala sig att biträda vid arbetet, men blefvo här såsom alltid genom någon list bedragne på den utfästa lönen. Oftare förekommer då, att när kyrkan började resa sig nere i dalen, stod jätten eller jätteéan ofvanföre på bärget och sökte slå ned henne med en kastad eller slungad sten. När sedan kyrkoklockan lät höra sig, kunde jätten icke lida ljudet af ”den stora skällekon”, utan drog bort öfver bärgen till andra nejder.

Gunnar Olof Hiltén-Cavallius.2.

Den döende jättegubben.

Östergötland.

Uti bärget låg den gamle jättegubben sjuk och döende. Hans gumma, ännu rörlig, hade varit ute i något ärende och på marken funnit människor.— ett slägte, som för henne ännu var obekant — sysselsatta med att bryta upp åker. Hon plockade upp dem jämte deras dragare och redskap i sitt förkläde och bar dem in till gubben sägande: ”Sickna kryp jag har hittat!” Men jätten svarade: ”Dem skall du släppa, ty de där äro sådana, som skola komma efter oss.”

Leonhard .Fredrik Rääf.

3.

Jätten Pilt i Stompe kulle.

Skåne.

Nedanför Balsbärg i Filkestads socken i Villands härad ligger en liten by, som heter Råby. I sydöst därifrån är en hög, kallad Stompe kulle. I denna kulle skall fordom hafva bott en jätte, som het Stompe-Pilt.

Det hände sig en gång, att en getaherde vid namn Gubbe eller Ubbe dref sina getter upp öfver Stompe kulle, där Pilten hade sitt hem. * Då komdenne ut förtörnad och sade till Gubbe: ”Kompier du än en gång igen att göra mig oro och förtret med dina bjällror och skällor, skall jag krama dig så små, som jag gör med denna sten.” Härvid tog han upp en flintsten ifrån jorden och söndersmulade honom emellan fingrarna, så att Ban blef så små som sand och gnistorna flögo vida omkring. När Gubbe såg detta, tog han frimodigt upp en trind ny gjord ost ur sin väska, krys te vattnet ur honom, så att det droppade ned på jorden, och svarade: ”Ja då skall jag krysta dig så tunn som vattnet, som jag kryster ur denna sten.” Pilten sade: ”Så vilja vi slåss med hvar andre.” Gubbe svarade: ”Det samma tycker jag ock; men då må vi blifva rätt vrede på hvar andre.” Pilten, säger: ”Huruledes?” Gubbe svarade: ”Gack du hän till den högen; jag vill blifva här, så vilja vi först banna hvar andre. Ty af bannor kommer vrede och af vrede slagsmål.” Pilten sade: ”Det må väl så vara; dock vill jag banna dig först.” Gubbe svarade: ”Så banna nu det värsta du kan!” Pilten sade då: ”Du skall få ett kroknäbbigt troll.” Men Gubbe spände en styf båge, lade därpå en skarp pil och sköt till jätten. Pilen gick Pilten i lif vet ända in till fjädrarna. Då grep han haste-ligen till för att draga ut pilen; men ju hårdare han rykte, dess värre pina led han. Då sade han till Gubbe: ”Hvad är det, som du sände mig?” Gubbe svarade: ”Det är en banna.” Pilten sporde: ”Hvar-före har hon JQädrar?” Gubbe svarade: ”För att hon skall flyga hastigt fram.” Pilten sade ytterligare: ”Huru sitter hon så hårdt och fast i lifvet?” Gubbe gaf till svars: ”Det är, för att hon skall bita och blirotfast.” Pilten sporde än framgent och sade: ”Har du ännu flere sådana onda bannor?” Gubbe sköt åter en pil till honom, i det han svarade: ”Ja, där har du ännu en.” Pilten sade: ”Ar du icke ännu vred?” Gubbe svarade: ”Nej, det är jag icke; ty jag har ännu icke bannat dig nog.” Då sade Pilten: ”Jag kan rätt illa fördraga dina bannor, mycket sämre dina hugg. Jag vill sätta en annan i mitt ställe att slåss med dig, när du blifver vred.”

Härmed blef en ände på deras strid och träta, och vet man intet vidare att förtälja om Stompe-Pilt utom allenast, att han ännu mycket lång tid därefter plägade förvilla folk, som färdades fram öfver Råby och Råbylöfs marker.

Gunnar Olof Hyltén-Cavallius.

4.

Jättedottern ifrån Bratthall.

Vestergötland.

En bondson i Fyrunga hade blifvit gift med en dotter till jätten i Bratthall, ett bärg i Yånga socken, och hade med henne fått rikdom. Men han lefde illa med henne, slog och misshandlade henne, ändock hon var mild och eftergifvande. När jätten det förnam, drog han åter ifrån sin måg, till dess denne blef fattig.En dag skulle bonden i Fyrunga sko sin häst, och i brist af annan hjälpare befalde han hustr\m hålla upp hästens fötter. Med undran såg mannen, att hustrun med ovanlig styrka lyfte hästens fötter; och när hästskon icke passade, böjde hon honom emellan sina händer stor eller liten och detta med samma lätthet, som hade det varit vax och icke kallt järn. Med någon fruktan sade mannen: ”När du är så stark, hvi låter du mig slå dig?” — ”Jag minnes”, svarade hon, ”att den svarte mannen, som vigde oss, sade, att jag skulle vara dig underdånig, och vill jag hålla mitt förbund, änskönt du ofta brutit ditt; kunde eljest lätt hafva hackat dig små som kål.” Från den tiden blef mannen af hustruns förstånd så förändrad, att han alltid behandlade henne med kärlek. Då jätten i Bratthall märkte detta, drog han åter till dem alla handa gods, så att de blefvo rika och hade god trefnad.

Arvid August Afzelius.

5.

Jätten Rolf i Topp. -

Jämtland.

I Jämtlands fjällbygd nära gränsen emot Norge stod fordom ett hus, som kallades Stalltjärnstugan och var uppfördt till natthärbärge för fjällfarande.En kväll kom jätten Rolf i Topp-med sex andre jättar till Stalltjärnstugan. Det var vinter, och de hade länge ränt på skidor; men som snön var djup och tung, så hade Rolfs sex följe-svenner ett godt stycke från stugan tröttnat. Rolf, som ej velat lemna följet kvar i skogen, hadé då tagit alle sex jättarne på sina skuldror och sålunda fört dem med sig till härbärget.

Öfver stugan rådde vid den tiden ett svårt troll, af hvilket vägfarande hade största olägenhet. Endast genom att vara alldeles tyst kunde man undgå dess illfunder, men den, som gjorde det minsta buller, blef genast angripen och dödad. Detta viste Rolf och gick därföre med de sex jättebröderne i största tysthet till hvila’på loftet, där de snart insomnade utom Rolf. Efter en stund väkte han de öfrige jättarne och sade dem, att de i sömnen snarkade så hårdt, att stugan skakades, och förmanade han dem att därmed upphöra, på det trollet icke måtte till deras ofärd störas. Härefter insomnade de åter.

Men det hade icke lidit längre än till midnatt, då Rolf väktes af någre män, som emellertid kommit in i stugan och nu höllo på att taga till bästa ur sina matsäckar, hvarvid de mycket larmade och hojtade. Ingen hade sett Rolf, som satt tyst och tänkte, huru han bäst skulle vara beredd på hvad hända kunde.

Nu öppnades dörren, och oförmärkt inkom i stugan en liten svartklädd gumma, som sakta gick bakom männens ryggar och nöp den ene efter den andre af dem, hvaraf de nedföllo stendöde. Hon hade sålunda dödat nio män, och blott en återstod. ”Jagskall väl ändock hjälpa dig, arme stackare!” sade då Rolf till denne och nedsträkte från löftet sin järn-skodda skidstaf samt tillsade mannen att hålla sig fast i den samma, hvarefter Rolf sålunda langade honom upp till sig.

Gumman, som nu märkte, att i stugan funnos flere, än hon i början trott, ville då ock begifva sig på lottet att äfven där göra rent hus. 'Hon började till den änden klifva upp på en stege, som förde dit, men då hon kom midt på stegen, stötte Rolf henne med sin skidstaf för bröstet, så att hon föll baklänges ned af stegen samt ut genom

dörren, och det med sådan häftighet, att dörrgåten följde med ett godt stycke utanför stugan, där troll kärringen förvandlades till en stor sten, som ännu ses på eri gårdstomt i byn Stalltjärnstugan.

* *

*

Jätten Rolf bodde på ett ställe, som het Toppen och var beläget vid sjön Liten i Morsele socken i Undersåkers härad. Han hade en tvist med en annan jätte, som bodde på det namnkunniga bärget Are-skutan i samma härad och kallades Rut i Skut.

De bägge jättarne stredo med stora klippstycken, som de slungade mot hvar andre, ehuru afståndet dem emellan var omkring tre mil.

Slutligen ledsnade de vid striden och beslöto att försonas, hvarföre Rolf begaf sig till sin motståndare för att gästa hos honom öfver julen. Då han åter ville draga hem, tog han vägen öfver Liten, men då brast isen under honom, och' han drunknade.Stället kallas däraf ännu i dag Rolfsvaken. Äfven vid Toppen visas ännu de klippor, som Rut ditslungat ifrån Åreskutan.

Rikhard Dybeck.

6.

Saga om Ringsjön.

Skåne.

En jätte, som bodde i Skåne, hade sin största slägt i Danmark och måste därföre ofta gå öfver Öresund. Slutligen tröttnade han att vada och beslöt att lägga en bro öfver sundet.

Han fylde därföre en väldig säck med jord, som han tog, där nu Östra Ringsjön är, lade säcken på ryggen och begaf sig å stad. Men under vandringen gick det hål på säcken, och jorden rann därur i en lång rad, alt efter som jätten gick fram, och däraf uppkom Söderåsen. Vid östra änden af samma ås rallade en stor mängd på en gång ur säcken, och detta blef Björnekulla klint. Men då säcken härigenom blef helt lätt, märkte jätten, huru mycket Han tappat; då vredgades han och kastade bort det öfriga vesterut: däraf blef Kullabärg.

Han beslöt likväl att åter försöka sin lycka, fylde å nyo sin säck med jord, som han denna gången tog,'där nu Vestra Ringsjön är, samt begaf sig å väg. Då han nu på afstånd upptäkte hafvet, beslöt han att genast kasta dit hela förrådet för att ej såsom förragången spilla en del däraf på vägen. Men detta gick ej bättre, än att säcken äfven nu sprack. En del af innehållet blef liggande på landet, och däraf uppstodo Rönnebärga högar. Det öfriga kom väl ut i hafvet, men på längden i stället för tvärs öfver, och däraf blef ön Hven.

Ur Runa, utgifven af Rikhard Dybeck.

Den bärgtagna.

C§)ch jungfrun hon skulle sig till ottesången gå.

Tiden görs mig lång. —

Så gick hon den vägen åt höga bärget låg.

Men jag vet, att sorgen är tung.

Hon klappade på bärgadörrn med fingrarna små:

— Tiden görs mig lång. —

”Statt upp, du höge bärgakung; drag låsen ifrå!” Men jag vet, att sorgen är tung.

Och upp steg bärgakungen, drog låsen ifrå.

Tiden görs mig lång.

Så bar han den bruden i silkessängen blå.

Men jag'vet, att sorgen är tung.Så var hon i bärget i åtta runda år,

— Tiden görs mig lång. — fick sönerne sju och en dotter så båld.

Men jag vet, att sorgen är tung.

* *

*

Jungfrun hon gångar att för bärgakungen stå: ”Tiden görs mig lång:

Gud gifve, att jag finge till moder min hemgå! Men jag vet, att sorgen är tung.” —

”Och nog kan du hem till din moder få gå,

— Tiden görs mig lång. —

blott att du ej vill nämna sju barnen de små.” Men jag vet, att sorgen är tung.

Och när som hon kom på sin kära moders gård,

— Tiden görs mig lång. — ute för henne huld moderen står.

Men jag vet, att sorgen är tung.

”Och hvar har du varit så lång en tid?

— Tiden görs mig lång. —

Nu hafver du väl varit uti rosende lid?” —

Men jag vet, att sorgen är tung.

”Och inte har jag varit uti rosende lid.

Tiden görs mig lång.

I bärget har jag varit så lång en tid.

Men jag vet, att sorgen är tung.I bärget har jag varit i åtta långa år.

Tiden görs mig lång.

Där har jag födt sju söner och en dotter så båld. Men jag vet, att sorgen är tung.”

* *

*

Bärgakungen in genom dörren steg:

— Tiden görs mig lång. —

”Hvi står du och talar så mycket ondt om mig?” — Men jag vet, att sorgen är tung.

”Ocli inte har jag talat något ondt om dig,

— tiden görs mig lång —

men väl om det goda du gjort emot mig.

Men jag vet, att sorgen är tung.”

Så slog han henne på bleka liljekind,

— Tiden görs mig lång. —

så blodet det stank på snörekjorteln fin.

Men jag vet, att sorgen är tung.

”Packa dig på dörren -och låt det ske fort!

— Tiden görs mig lång. —

Och aldrig skall dtf komma inför din moders port.”— Men jag vet, att sorgen är tung.

”Far väl, min käre fader! Far väl, min hulda mor!

Tiden görs mig lång.

Far väl, min kära syster! Far väl, min käre bror! Men jag vet, att sorgen är tung.

Far väl, du höga himmel! Far väl, du gröna jord! Tiden görs mig lång.Nu ,reser jag till bärget, där bärgakungen bor. Men jag vet, att sorgen är tung.”

* *

*

Så redo de sig öfver den mörka långa skog.

Tiden görs mig lång.

Hon bitterligen grät, men bärgakungen log.

Men jag vet, att sorgen är tung.

Så gingo de bärget. sex gånger omkring;

— Tiden görs mig lång. — så öppnades dörren, och de stego in.

Men jag vet, att sorgen är tung.

Ung dotteren framsatte den röda guldstol:

— Tiden görs mig lång. —

”0 hvilen er här, min sorgebundna mor!” —

Men jag vet, att sorgen är tung.

”Och hemten mig in de glasen med mjöd!

Tiden görs mig lång.

Därur vill jag dricka mig själf nu till död.

Men jag vet, att sorgen är tung.”

Och första dricken hon af mjödglasen drack:

— Tiden görs mig lång. — hennes ögon de lyktes, och hjärtat det brast.

Men jag vet, att sorgen är tung.

Ur Svenska folkvisor, utgifna af Erik Gustaf Geijer och Arvid August Afzelius.Sägner om tomtar.

1.

J-SEIomtégubben är till skepnad som en något ålderstigen man, icke större än ett fyra eller fem års gammalt barn och oföränderligen klädd i gråa kläder med en röd toppmössa. Hans uppehåll är mest i stallet, på logen och i ladan; där går han och pysslar både dag och natt samt vakar öfver ordningen inom huset och i gården.

Tomten omtalas såsom till lynnet egensinnig, snarsticken och fåfäng, men ytterst ordningsam och renlig; därtill är han ock öfver måttan stark, så att icke ens den styfvaste dräng kan stå för hans örfilar. Ty tomtegubben är en sträng husbonde ochvakar noga öfver god ordning och snygghet. Har stalldrängen försofvit sig och ej gifvit

hästarna otte-foder i behörig tid eller icke ryktat och vattnat dem, så kan han vänta sig att tuktas af tomtegubben, om icke af någon annan. När drängarne skola bittida ut på logen, så väcker tomten dem; likaså vid kvarnar och kolmilor, när det nattetid händer, att kvarnen går torr eller milan vill fatta eld. Bygges det i gården, så plägar tomten om nätterna hjälpa till med arbetet, och man kan då natten igenom höra, huru han bygger och bultar på det nya huset. Likaledes vid kvarnar och vattenverk. I alla hus, där det går väl till, tror man, att det är tomten, som drager till gården, eller som drager till bys. Men där husets folk emot honom brister i aktning eller felar i god ordning och snygghet, där drager han ifrån gården, så att alt blifver odrygt i lada och kombinge, boskapen van-trifves och bonden själf blifv.er utfattig.

Gunnar Olof Hyltén-Cavallius.

2.

Den nattgamle tomten.

Östergötland.

Det hände en bonde, att han aldrig hann sluta sitt tröske förr än långt fram på våren, ehuru han icke märkte sig inbärga mera säd än månge bland grannarne.Han lade sig därföre en dag på log-skullen i afsigt att utspana upphofvet till denna ymnighet. Han fick då se, huru månge tomtar kommo bärande hvar sin lilla råg-nek, dem de alle förde uti hans lad. ' Bland desse skaffare var en ganska liten, som hade endast ett strå på axeln och pustade mycket tungt, när han lade det ifrån sig. Då sade bonden, där han låg och åskådade detta: ”Icke är det åt, att du pyser så mycket: din börda var icke stor”; — hvarpå en af de andre svarade: ”Hans börda är efter hans krafter, ty bara nattgammal är han; men du skall hädanefter få mindre.”

Efter den dagen försvann all välsignelse hos bonden, som slutligen blef ganska fattig och usel.

Leonhard Fredrik RXaf.

3.

Tomten och den granna klädnaden.

Östergötland.

En bondhustru tykte sig märka en ovanlig dryg-sel uti sitt fina mjöl, och fastän hon ofta tog däraf till hushållet, räkte det dock alltid öfver hennes förmodan.

En gång, när hon gick åt boden, såg hon genom dörrspringan, att en liten tomte stod- där inne i slitna och slarfviga kläder och siktade ganska flitigt. Hustrun gick sakta till baka och sydde genast en kläd-nad, som hon hängde på karbrädden, och stälde sig sedan på lur att efterse, hvad tomten skulle tycka om sin prydliga drägt. Då han kom till baka, klädde han genast under mycket välbehag på sig den samma och började åter att ifrigt sikta; men när mjölet neddammade och fläckade den granna klädnaden, kastade han sikten ifrån sig och sade:

”Junker är .granner, hän sig dammer: han siktar aldrig mer!”

Leonhard Fredrik Rääf.

4- .

Tomten och honungen.

Östergötland.

Uti Nykils socken ligga tvänne gårdar, båda nämda Tobo, nära bredvid hvar andra. Uti den ena var en tomte, som för sina välgärningar emot folket därstädes af dem bespisades med hvitgröt, hvarpå honung lades.

En gång utsattes denna rätt ganska varm, så att honungen smalt; och när tomten kom till stället, där hans ipat plägade sättas, men icke efter vanligheten fann doppet därpå, blef han ganska ond och gick i fähuset, hvarest han vred halsen af en ko. Därpå vandrade han till baka, uppåt sin gröt och fann på bottnen

Fosterländsk läsning. 1. 11den nedrunna honungen. Då ångrade han sin gärning, tog den döda kon och bar henne till det andra hemmanet, hvarifrån han utledde ett alldeles lika kreatur, som han inband uti det dödas bås.

Medan tomten spisade, hade kvinfolken fått se, att kon låg död, och lupo jämrande att kalla karlar-ne; men när samtliga kommo i ladugården, var kreaturet icke till finnandes, hvaröfver de föllo i stor undran och gingo åter in i stugan under samtal om denna händelse. Men när de en stund därefter å nyo begåfvo sig till fähuset och fingo se den döda

»-f^mrisEKX-Aoch försvunna kon stå där lefvande, samt ifrån granngården fingo höra, att ett likadant kreatur därstädes stupat, kunde de gissa sammanhanget, och att tomten gjort alt detta.

Leonhard Fredrik Rääf.Sägner om necken.

1.

pEDen hedniske Oden säges hafva lärt människorna runskrift och runsång. Han kallades ock Nikar eller necken. De kristne lärarne varnade folket för hans dyrkan och sade honom vara den onde själf. Men folket, som älskade sång och musik, prisade honom i sina sånger och dikter.

Han troddes med sina runlärde skalder och sångare från hedentima hafva fått sig boningar anvisadei hafsdjupen, floder och strömmar. Där sjunga de vid sina harpor och strängaspel ljufliga sånger om försoningens stora dag och sin väntade förlossning.

Vill någon höra de ljufliga tonerna, så bör han gå ned till stranden och lofva uppståndelse. Vill någon lära spela fiol af necken, så må han gå ned till sjö- eller flodstranden, där neck hörts spela, och offra åt floden ett svart lam. Då kommer necken eller strömkarlen, som han ock kallas, glad upp ur djupet, sitter ledigt gungande på vågen med sin fiol och säger, i det han stämmer: ”Stäm emot!” Då skall lärlingen stämma efter den anslagna tonen och sedan spela med, när necken spelar. Det spörjes sedan vida, och spelmannen blir gäten öfver ålt landet.

I många trakter föreställer sig folket, att den polska, som någon sålunda lärt sig af neck eller strömkarl, må han aldrig sedan spela, emedan om han en gång börjar henne, kan han icke sluta, utan spelar förtviflade, till dess fradga kommer ur munnen. Då skyndar ijågon välmenande med en knif och af-skär på en gång alla strängarna på fiolen: detta tros vara det enda sätt, hvarpå mannen kan räddas ifrån döden. Förbarmar sig ingen öfver honom, så spelar han sig till den onde.

Häraf så väl som af flodoffrets svärta färg sade presterne, att ingen gifver sig i lära hos necken, utan i tanke att öfverlemna sig i onde andars våld; ty såsom det hvita lammet är himmelens offer, så vore det svarta afgrundens. Vi må väl prisa kristendomens uppgångna ljus, att sådan galenskap icke tros eller öfvas mera. Dåraktigt och syndigt vore visser-ligen att sålunda söka, af onda makter få lära de ljuf-liga toner, som höra himmelen till.

Emellertid finnas ännu spelmän, som föregifva sig hafva lärt af necken. I Småland, icke långt ifrån Vätterns strand, skall en gård finnas, som nämnes Neckaryd däraf, att sådane lärde spelmän bott där ifrån urminnes tider. Sist lefde där af denna spel-mansslägt fyra bröder, som kallades neckar och söktes af långväga boende till bröllopp och gillen. Deras farfader säges först hafva spelat den polska, som nu allmänneligen spelas och kallas neckens.

2.

/

Neckar och strömkarlar sägas finnas af alla åldrar.

Om små neckbarn berättas en saga, huru de en gång lekte på stranden af en flod, där de hade sin bostad i djupet. Små piltar, tillhörande en prest i närliggande by, hade kommit med i deras lek. Då kom necken upp ur vågen med sin guldharpa och spelade; men prestbarnen vågade icke dansa efter hans musik, utan en af dem ropade: ”Hvad är det värdt, att du spelar? Du får ändå aldrig förlossning!” Vid dessa ord började de små neckbarnen bitterligen gråta, och necken med guldharpan sjönk med klagan ned i djupet. Detta rörde så prestens barn, att de

skyndade hem till sin fader och omtalade, hvad sig vid floden tilldragit. Presten sade synd vara med neöken och de små neckbarnen, och genom den gode försonarens blod kunde ock de få hoppas förlossning. Glade skyndade de små piltarnened till stranden och till neckbarnen med detta budskap: sedan suto de små med sina guldharpor så glada på vågen och spelade om försoning och uppståndelse, att fröjd var att höra därpå.

3.

Då necken fått sin bostad under broar eller i strömmar, kallas han vanligen strömkarl. Denne spelar alltid fiol; och då någon spelman spelar med vissa starka och kraftfulla drag, heter det: ”Han spelar med strömkarlatag.”

Vid Hornborgabro i Vestergötland säges strömkarlen en tid hafva blifvit hörd sjunga till en be-haglig melodi dessa orden, tre gånger upprepade: ”Jag vet — och jag vet — och jag vet, att min förlossare lefver.”

4.

Sittande på klippor och skär säges necken hafva en gammal mans skepnad, vridande vatten ur sitt sida gröna skägg. Sådan syn säges boda storm och oväder. I denna skepnad torde han rättare kallas hafsmannen. Gungad med guldharpa i hand på den stilla flodens vågor synes han såsom en ung gosse med röd mössa och kring skuldrorna gult, i lockar fallande hår.

Stundom berättas han hafva blifvit sedd på stränderna i skapnad af en vacker häst, men med bakåt vända hofvar. Så är en «ägen, att en gång nägre drängar i Hånger i Vestergötland, där han ingått i en förstuga, tagit honom fatt och lagt honom betseli munnen; men han gjorde sig lös, ehvad betsel de brukade, till dess de lade på ett, som kallas gadd-betsel. Därefter harfvade de med honom gårdens hela gärde och hade kunnat än mera begagna honom; men då han skulle vattnas, ville han icke dricka förr, än drängen tog af betslet. I en blink förvandlades han då till en fisk och försvann i floden.

5.

Vill någon utan fara för, neckens svek bada i sjön, må han först kasta stål i vattnet, nedhugga en knif vid stranden eller sätta en nål i ett säf. Det kallas att ”binda necken”.

Strömkarlaslagen sägas vara elfva. De tio kunna läras man ifrån man och kunna utan fara spelas; men det elfte måste läras af necken själf och må ingalunda börjas, om ej medlet att förekomma olyckan är kändt. Den, som vill lära dem, skall lägga sin fiol i tre torsdagsnätter under en bro med ständigt rinnande vatten. Då kommer necken eller strömkarlen den tredje torsdagsnatten och knäpper på sin fiol, och skall då lärjungen stämma mot och sedan spela med. När' det elfte strömkarlaslaget spelas, börja döda ting, trän och stenar att dansa.

6.

I de sånger, som forntiden diktat om necken, föreställes han värd medömkan och deltagande, och landtfolket hörer alltid med vemodigt sinne den sorgbundne neckens visa, hvari han klagar öfver, sin vanlott:”Jag är väl ingen riddare, fast eder tyckes så: jag är den stackars necken i böljorna blå, i forsar och stridande strömmar.

Min boning hon ståndar alt under en bro, dit ingen kan gånga, ej häller kan ro; där ingen kan få hus öfver natten.” —

Folksagorna och sångerna om necken föreställa honom i allmänhet som friare, klädd som en fin ungersven. Vanligen är en grefve- eller konungadotter i bygden känd som en högmodig och fåfänglig kvinna, hvilken föraktar trogen erbuden kärlek, men aldrig får guld eller rikdom nog. En dag, då hon går med andra bygdens tärnor i dansen, infinner sig en ung riddersman i kostlig hofbonad. Känd af ingen träder han in i ringen. En rysning går därvid genom hvarje jungfrus hjärta; men dock önska de fästa hans blick, att han skall ”räcka hvit hand ifrån sig” och säga: ”Kom, kom, sköna jungfru; tråd dansen med mig!” Men han har utvalt den stolta, alt föraktande mön:

Och ungersven drager det röda guldband, det faller så väl uti jungfruns hand.

Därefter följer han sin brud i kyrkan; men då presten läser välsignelsen, måste han gå ut. Då han åter träder in,

frågar presten, hvar han är ”född och buren”, hvar han har anhöriga och vänner, fader och moder. Han svarar:

”1 hafvet är jag född, och där är jag buren, och där hafver jag mina hofkläder skuren.Min fader och min moder äro böljorna blå;

mina fränder och vänner äro stickor och strå.

Det är så oroligt i hafvet att bo:

de äro så många, som öfver oss ro.”

Vid sådana ord flyr folket med fasa ur kyrkan, och ensamma stå den olyckliga bruden och brudgummen kvar. Bruden beder väl då, att han må föra henne hem igen i hennes faders gård:

”Hemma gråter fader, och hemma gråter mor, och hemma gråter syster, och hemma gråter bror.”

Men hon är nu bunden, och brudgummen svarar: ”Och hemma gråte hvem som hemma gråta må, men aldrig skall du mer på gröna jorden gå.”

Därvid far necken som en blixt af med sin brud uti hafvet, och aldrig höres den bruden mer utaf, förutan det sista enda fasansfulla rop hon upphof, när han störtade henne ned i djupet, och hördes det grant i hennes faders gård.

7.

Bland de allmännaste och mest utmärkande berättelserna om necken är följande.

En prest red en aftonstund öfver en bro och hörde, då han kom däröfver, toner af det ljufligaste strängaspel. Han vände sig om och såg öfver flodytan en ung man, till midjan naken, med en röd mössa och gula, kring skuldrorna hängande lockar samt en guldharpa i handen. Han märkte, att det var necken, och tilltalade honom i sitt nit: ”Hvad ärdet värdt, att du så gladligen slår din harpa? Förr skall denna torkade rörstaf, som jag håller i min hand, grönska och blomstra, än du får förlossning.” Den olycklige bedröfvade harpospelaren kastade då sin harpa mot vattnet och satt bitterligen gråtande på floden. Presten vände sin häst och for sin led; men se, hunnen ett stycke väg märkte han, att rundt omkring den gamla vandringsstaf, som han höll i handen, hade gröna skott och blad spruckit ut och de herligaste blomster däremellan. Då tyktes honom detta vara en vink ifrån himmelen att annorlunda predika försoningens tröstliga lära, och han skyndade till bak^i till den ännu alt jämt klagande flodmannen, visade honom den grönskande stafven och sade: ”Ser du, nu grönskar och blomstrar min gamla staf såsom eil telning i rosengård: så blomstre ock hoppet i alla skapade väsens hjärta, ty deras förlossare lefver!” — Häraf tröstad tog necken åter sin harpa, och glada toner ljödo kring stranden hela den långa natt.

Arvid August Afzelius.

Necken.

ilS^ecken han kläder af sin stygga sjöahamn: så kläder han sig till en herreman med den äran.Necken rider sig till grefvens gård,

och ute står jungfrun och kammar gult hår.

”Och lyster sköna jungfrun åt kyrkan fara, själf så vill jag köres ven vara.” —

”Och väl lyster mig åt kyrkan fara, lyster det dig att min köresven vara.”

* *

*

Och necken han körde den kyrkovägen fram, så bärgen de remnad’ och jorden skalf.

”Hållfast, o Hållfast, kör ej så fast:

mina tömmar ä’ af silke och inte af bast.” —

”Inte vånnar jag, hvaraf tömmen är gjord, men ändå så skall jag köra dig fort.”

* *

*

Och när som de kommo till kyrkan fram, så lyfte han jungfrun ur förgyllande karm.

Och necken han gångar sig i kyrkan in: så mången man då bleknade om kind.

Och konungen han vände sig på rödan guldstol: ”Hvarfrån är du kommen, riddare god?” —

”Och jag är kommen från främmande land. Hållfast, Hållfast, det är mitt namn.”Men när som presten välsignelsen las, så springer necken ur kyrkan med hast.

* *

*

När messan var sjungen och folket for hem, stod jungfrun kvar med sin fästeman än.

Han lyfte skön jungfrun i förgyllande karm, så körde han sig den vägen alt fram.

Och när som de kommo där midt uppå bro, så stapplade hästen på rödan guldsko.

Och hästen han stapplad’ på rödan »guldsöm, så körde han jungfrun midt uti ström.

”Hållfast, o Hållfast, hjälp mig,i land,

och dig skall jag gifva mitt röda guldband!” —

”Ditt röda guldband det kan jag väl få,

men aldrig skall du på Guds gröna jord gå.” —

”Hållfast, o Hållfast, hjälp mig ur nöd, och dig vill jag gifva min guldkrona röd!” —

”Din guldkrona röd den kan jag väl få,

men aldrig skall du på Guds gröna jord gå.” —

”Och hemma gråter fader, och hemma gråter mor, och hemma gråter syster, och hemma gråter bror.” —”Och gråte så mycket de gråta må, men aldrig skall du på Guds gröna jord gå med den äran.”

Ur Svenska folkvisor, utgifna af Erik Gustaf Geijer och Arvid August Afzelius.Gumman, som förvandlades till vipa.

Småland.

38£är vår, Herre var ett litet barn och gick på jorden, kom han en gång till en gumma, som skulle till att baka. Gumman bad honom gå ut och klyfva litet bakeved, så ville hon gifva honom en bakekaka. Och det gjorde han.

När han så kom in med veden, tände gumman upp eld i ugnen och bakade; men till bakekakan, som hon lofvat bort, tog hon så för litet ämne. Men när brödet var bakadt, hade den lilla kakan blifvit lika stor som de andra. Då tog gumman ett nytt ämne, som var ännu mindre; men alt gick det på samma sätt. Till sist blef hon arg och utbrast: ”Du har inte gjort skäl för en så stor kaka; du skall få din kaka en annan gång.”

Som nu vår Herre såg hennes onda sinne, vredgades han och sade till henne: ”Jag har klufvit din ved, såsom du bad mig, och du gaf mig icke så mycket som den lilla bakekakan du lofvade mig. Nu skall du själf få fara och klyfva ved och det så länge, som verlden står.” Därmed förvandlade han henne till en vipä.Men vipan far emellan himmel och jord, så länge verlden står, och hvar hon far, ropar hon aldrig annat än: ”Klyf ved, klyf ved!”

Gunnar Olof Hyltén-Cavallius.

Dufvans sång på liljekvist.

Jämtland.

^XDet sitter en dufva på liljekvist i midsommartider; hon sjunger så fagert om Jesu Krist.

I himmelen är en stor glädje.

Hon sjunger, hon sjunger och sjunger altså i midsommartider:

”Det väntas en jungfru till himmelen i år.

I himmelen är en stor glädje.” —

”Och inte så kommer jag till himmelen i år: jag känner mig hvarken sjuk eller sår.”

* *'

*

Och jungfrun hon går på sin faders gård, ett styng i sin venstra sida hon får.

”Och kära min moder, I bädden min säng i midsommartider!

I år kommer~jag hvarken på åker eller äng. I himmelen är en stor glädje.” —”Och kära min dotter, du tala inte så!

I år är dig ärnadt en konung att få!” —

”Och bättre är vara i himmelen brud i midsommartider än bära på jorden en konungaskrud.

I himmelen är en stor glädje.

Och käre min fader, I skaffen mig prest i midsommartider!

Jag känner, att döden snart blifver min gäst.

I himmelen är en stor glädje.

Och käre min broder, du gör mig en bår i midsommartider!

Och kära min syster, du krusa mitt hår!

I himmelen är en stor glädje.”

* *

*

Och jungfrun vardt död och lades på bår i midsommartider, och-jungfrur och tärnor de krusad’ hennes hår. I himmelen är en stor glädje.

De buro den jungfrun ut af det hus i midsommartider.

Guds änglar de gingo före med ljus.

I himmelen är en stor glädje.

•

De buro det lik öfver kyrkovall i midsommartider,

och alle Guds änglar gick före och sang.

I himmelen är en stor glädje.

De lade den jungfrun neder i mull

i midsommartider, och själfve Gud fader han var henne huld.

I himmelen är en stor glädje.

Ur Svenska folkvisor, utgifna af Erik Gustaf Geijer och Arvid August Afzelius.Riifteken.

af deltagarne i leken föreställer räfven. Han sitter på en sten, om leken utföres i fria luften, på en stol eller dylikt, om han företages inne i rum. En

a,nnan, vanligen en flicka, föreställer gåsen och de öfriga hennes ungar. Gåsen och ungarna ställa sig

i rad bakom hvar andra, hålla hvar andra i kläderna samt gå vissa hvarf omkring räfven under sång:

”Gåsen går på gården och nappar grönt gräs: tvi vare den räfven, så falsker han är om sommaren!”

Därefter stannar raden framför räfven med gåsen främst och ungarna bakom henne. Gåsen frågar:”År räfven hemma i dag?” Räfven: ”Ja.” Gåsen: ”Hvad gör han då?” Räfven svarar:

”Han sitter på en sten och knaprar sina ben, väntar färskt till kvällen.”

Gåsen frågar: ”Hvem skall det bli?” Räfven svarar: ”Du och dina ungar!”

Nu springer räfven upp och söker att taga någon af ungarna, hvilket hindras af gåsen, som med utbredda armar ställer sig framför honom och ej får med våld undanskjutas, utan blott genom skyndsamma vändningar förbigås. Härunder hålla sig ungarna sorgfälligt bakom gåsen; men vid de hastiga krökningarna, hvilka sålunda uppstå i raden af de lekande, söker räfven tillfälle att borttaga den ena efter den andra af dem. På detta sätt fortfar leken, till dess hela raden är utödd. Den först tagne blifver nästa gång räf.

Adolf Ivar Arvidsson.

Höken och dufvorna.

Dalsland.

^Bllickorna ställa sig på något afstånd ifrån hvar andra i ring och taga hvar andra i händerna, dem de till hälften uppsträcka, så att den lilla flocken bildar en bur med ett slags grenhvalf. En flicka— dufvan — befinner sig i buren och gossen — höken

— utanför den samma. Flickorna sjunga:

”Dufvan flaxar i buren sin.

Aj, rosende lilja!

Höken svingar rundt omkring och vill den dufvan fånga.

Dufva lilla och dufveros!

Hej, rosende lilja!

Och när som höken far sin kos, så får du kvittra och sjunga.”

Gossen springer utomkring ringen och ropar: ”Kra, kra!” De öfriga fortfara:

”Och vi ska skrämma den höken bort.

Hej, rosende lilja!

Och scho och scho, du stygga hök!

Nej, aldrig får du din vilja.”

Sången återtages och fortsättes, till dess dufvan, som ibland vågar sig ur buren, om sider tages af höken, hvarefter gosse och flicka träda inom ringen och dansa med hvar andra under sång af de öfriga, som äfven dansa.

”Jag har hoppat öfver bärg och backar, jag har slitit ut båd’ skor och klackar.

Hej, hopp, min lilla hjärteknopp!

Vi ska dansa, till solen rinner opp.För hej och hopp, min docka!

Yi ska dansa och hoppa.”

Rikhard Dybeck.

Kulldansen.

Dalarne.

.^fällskapet bildar par.

Alla paren sluta sig i en stor ring och dansa så, under det att första vändningen sjunges. Yid hennes slut ”släpper ringen”.

Hvarje gosse vänder sig emot sin flicka, och under det att nu den andra vändningen sjunges, hoppa , de två i hvarje par jämfota mot hvar andra, till dess ordet hej sjunges, då alla klappa händerna och svänga omkring på klackarna.

När härefter första vändningen omsjunges, tager man åter i ring, dock först sedan gossen tagit ett steg till venster oih. flickan ett till höger, så att den förre får en annan kulla och den .senare en annan gosse.

Dansen fortsättes, till dess alla komma till sina första rum igen.

”Och vill ej du, så vill väl jag, så vill jag dansa med kullo, kullo, kullo, kullo, kullo, kullo, kullo.

Hej! Dansa med kullo.”

Rikhard Dybeck.Höga bärg och djupa dalar.

^Efiöga bärg och djupa dalar — är icke du den mig behagar?

Och hopp, Jiopp, min lilla hjärteknopp! Och vi ska dansa, till solen rinner opp. Och hopp, hopp, min lilla docka!

Ja vi ska dansa till otta.

Ur Svenska fornsånger, utgifna af Adolf Ivar Arvidsson.

Klippingshandskar jag dig gifver.

Finland.

^E^lippingshandskar jag dig gifver, klippingshandskar jag dig ger; fast det är en ringa gåfva, som jag lägger för dig ner.

Men betänk, min lilla Lisa, att jag är en fattig karM Det är ju en gammal visa — skälm, som ger mer, än han har!

Ur Svenska fornsånger, utgifna af Adolf Ivar Arvidsson.Hur du Tänder dig.

Finland.

ur du vänder dig,

och hur du svänger dig,

så laga, att du har en trogen vän!

Snart förgå dina unga dagar:

aldrig komma de,

och aldrig komma de,

och aldrig komma de sen mer igen!

Ur Svenska fornsånger, utgifna af Adolf Ivar Arvidsson.Yallvisor.

1.

Vexelsång.

Dalsland.

OLA.

C§)ch låla, Karin, och låla mig!

Och är du min vän, så svarar du mig.

Nu lålar jag.

KARIN.

Och låla, Ola, och låla mig!

Och är du min vän, så svarar du mig.

Nu lålar jag.

OLA.

Och tack för svaret, som du mig gaf!

Och lålar du mer, så är det bra.

Nu lålar jag.

Ur Runa, utgifVen af Rikhard Dybeck.2.

Dalarne.

Jag vill gå vall

hela dagen all

uppå den långa mosen.

Dagen är lång, magen är svång, litet lad' mor i påsen.

Getterna grå, barnen mina små, getterna mina snälla!

Stilla mån I gå, bita på strå;

sen gå vi hem till kvälla.

^Ur Runa, utgifven af Rikhard Dybeck.

3.

Dalarne.

Stackars du, min gosse, som uti skogen står!

Och utan skor och tofflor!

Det går väl, som det går.

Ur Runa, utgifven af Rikhard Dybeck.4.

Dalarne.

Mina getter gå i skogen, gnaga barken af trän.

Kommer ulfven

öfver bärget,

slår jag honom i hjel.

Ur Runa, utgifven af Rikhard Dybeck.Barnsånger.

1.

Hvart skall du gå, lilla fänta?

^JEfJyart skall du gå, lilla fänta?” —

”Sta och plocka nötter, kan du tänka!” —

”Du räcker inte opp, lilla fänta!” —

”Jag stiger på en sten, kan du tänka!” —”Du faller därvid ner, lilla fänta!” — ”Jag håller fast i gren, kan du tänka!”

2.

Anna lilla du!

Anna lilla du,

vill du bli min fru,

skall jag bli din lille herre.

Kommer något på, skall jag säga så:

”Blir du ond, så blir jag värre.” ,

3.

Gumman ville vagga.

Gumman ville vagga, och inga barn hade hon: då tog hon in fölungen sin och lade den i vaggan sin.

”Vyssa, vyssa, långskånken min!

Långa ben har du; lefver du till sommaren, blir du lik far din.”

4.

* Ekorren gick på ängen och slog.

Ekorren gick på ängen och slog. Ack, hur han snörde!Kråkan räfsade, kajan drog, och lilla grå katten han körde.

”Inte kör jag mer i natt,'

förr än jag får tolf öre; tolf öre, tolf öre!”

5.

Tord-yfveln.

Tord-yfveln låg på ängen sjuk. Trimtraderi trumma!

Där sörjde han sin unga brud.

Min ros och ädla blomma!

Tord-yfveln sade till bromsen så:

”Du fria för mig i flugans hof!”

* *

✓ *

Bromsen steg upp, han var ej sen: han drog två stöflar på ett ben.

Bromsen for till flugans gård,

och där står flugan och kammar sitt hår.

”Tord-yfveln har mig till er sändt, om ni ville blifva hans käraste vän!” —

”Huru kan detta vara likt?

Tord-yfveln är fattig, och jag är rik.Jag sitter uppå silfverfat

och äter socker och mycken god mat.

Och när jag sitter på kungens knä, så går tord-yfveln i vall med fä.

Och när jag sitter på kungens bord, så går tord-yfveln och påtar i jord.”

Bromsen sticknar vid dessa ord:

han slog till flugan, så hon föll till jord.

Flugan steg upp och snyftad’ och grät: ”Var detta på allvar eller på lek?

Och när skall då vårt bröllopp ske?” — ”Emellan pingst och midsommartid, när flugor och myggor församla sig!”

* *

#

Och bromsen vigde detta par.

Trirptraderi trumma!

De kallade honom för prostafar.

Min ros och ädla blomma.

Ur Svenska fornsånger, utgifna af Adolf Ivar Arvidsson.(Jåtor.

41.

^CS>if mig en ko, sä får jag en gång fler än du!” — ”Nej, gif mig du en liten ko, så få vi lika inånga!”

Huru många hade de hvar?

42.

Liten guldfogel föddes i elden, sitter i vädret, men aldrig i trä. Hans like ej lefver.

43.

Tvåfot satt på trefot och åt på enfot; så kom fyrfot och tog enfot ifrån tvåfot:upp sprang tvåfot och slog till fyrfot med trefot,

och tog sin enfot igen.

44.

Hänger mellan jord och himmel, går omkring, gör ägg.

45.

Hvad har så många sår, som du har hufvudhår?

46.

Går i halmen och icke tassar.

47.

Två små springa förut, två stora springa efter; springa hurtigt ibland, hinna aldrig hvar ann’.

48.

Går uppför backe, går utför backe och står ändå stilla.

Fosterländsk låsning. 1.Förr hade jag lif

och lefvande var

och kunde de lefvande föda;

men nu är jag död

och lefvande bär,

och går öfver lefvande och döda.

50.

Herr Ramelund han hade en hund, en svartan hund; du har, jag har,

hvad hunden hette.

Hvad hette han?

Samlade af Rikiiard Dybeck.

Ordspråk.

^É§get ros gör elakt os.

Flere dräper svalg än svärd.

Bättre straffa än klaffa.Ju större tok, ju mera rop.

Otvungen speleman gigar bäst.

Illa plöjer raker rygg.

Söt sång dårar.fogel mång\

Illa fånget, snart förgånget.

Orätt gods har ingen trefnad.

Gladt sinne tarfvar ingen pipare.

Godt samvete har sin speleman i barmen. Sakta väder förer ock skeppet i hamn.

Den kommer ock fram, som oxarna drifven Hastigt råd har ånger i följe.

Koxa förr, än du flyger!

Vrede villar visdom.Lä^ge vreder är hvar man leder.

Arbete och möda är daglig spis och föda.

Trög gärning gör tunn näring.

Visdom har långa öron och stackot tunga.Sverge.

.^^verge, Sverge, framför alt på jorden älskade och dyra fosterland!

För ditt altar, för den höga Norden flammar hjärtat af en helig brand.

Evig frihets starka gudasäte, ärans gamla gråa helgedom, döf mot dvärgaskränets hesa läte och på söderns lumpna skatter tom,

bär du stolt ditt hjältelynnes pregel på ditt änne, strålande och rent: mod och kraft som herrans Guds insegel blef åt dig i skapelsen förlänt.

Skön du är uti din enfald, moder, skön från tidehvarf till tidehvarf: sår och segrar har du till klenoder, torftighet och mannabragd till arf.

Stor du är att lida och försaka, stum din tunga, skarp din klinga är; därför blef du korad ut att vaka såsom förpost emot nattens här.Skulle du i jättestridens dunder vackla på din ljusa bana? — Nej!

Du kan gå framåt, du kan gå under, men åt sidan ej, till baka ej.

Ofta stod du undergången nära, blödande vid brustet riddarsvärd; men du höjde dig i glans och ära upp till en förnyad himlafärd.

Herligt, herligt är du lottad vorden, där du går mot stjärnorna din gång.

Därför framför alt på hela jorden — Svergé, Sverge, hylle dig min sång!

Makter höga tysta allvarsamma bo i nordanskog, i nordanfjäll, hålla vård kring trofast kärleksflamma, lågande på blodstänkt offerhäll.

Och så länge än der* lågan skiner genom mörkret ifrån strand till strand, står du mellan störtande ruiner lugn och stark och glad, o fosterland!

Gudmund Leonhard Silverstolpe

UPPLYSNINGAR.

Förkortningar: ent. — ental; flert. = flertal; m. = maskulint eller manligt kön; f. = feminint eller kvinligt kön; n. = neutralt kön; adj. — adjektiv.

Sid.

2.

ljusalf, m., flert. *ljusalfver* — ett slags naturväsen, som enligt folktron bebor jordens fruktbara yta och den luftkrets, som närmast omgifver henne. *Ljusalfverne* bilda en motsats till *mörkalfverne*, hvilka tros hafva sin bostad i jordens inre. Jämför *älfva*, f., alfkvinna.

11.

nedrig, adj. — här i den äldre betydelsen: ringa, oansenlig.

19.

lagg, f., flert. *laggar* — egentligen det yttersta af något, kant; kant på träkärl (laggkärl). Jämför *lagga*, hopsätta stäfverna på laggkärl; *laggband*, n., band vid laggarna på laggkärl.

20.

Skam, m. — den onde; samma ord som skam, f., skada, blygsel, vanheder.

20.

döder man — död man. *er* är en gammal nominativändelse för maskulina substantiv och adjektiv i entalsformen; hon finnes ännu kvar i sådana substantiv som *fjäsker, fnasker, spjufver* för *fjäsk, fnask, spjuf*. Jämför sid. 179, där hon förekommer i adjektivet *falsker*; likaså sid. 195: *raker*; sid. 196: *vreder*, leder.

21.

samka — samla. Jämför *åsamka sig*.

bläddra, f. — blåsa, bubbla.

2 7'. tippa, f. — höna. Ordet användes af allmogen i synnerhet såsom lockord till höns: tippa! tippera! Äfven förekomma formerna tuppa, typpa. Stundom brukas tippa i samma bemärkelse som det sammansatta nippertippa, grannlåtsdocka, där nipper är det i några landskapsmål ännu lefvande adjektivet nipper, fin, nätt.

» ren, f., flert. renar — en smal oplöjd jordremsa utmed en åker; äfven kallad åkerren. — Ett annat ord är ren, m., flert. renar, ren djur.

2 8. vätt, m. och f., flert. v ättar — ett slags naturväsen, som enligt folkets föreställning har sitt tillhåll i jordhålor, under stenar och trästubbar i skogen o. s. v.: jordtroll, skogsande, lyktgubbe. — Ett annat ord är vette, m., flert. v ettar, lockand, lockfogel; äfven vård-kas, sjömärke.

» fälla, f. — nedhuggen skog för svedning, svedjeland; äfven vindfälle, kullblåst trä.

2 9. eter, m. — luft. Ordet är lånadt ifrån grekiskan.

» vindspole, m., flert. vindspolar — fogel af vadarnas ordning, ett slags beckasin.

38. pörte, n. — stuga utan skorsten endast med en öppning på taket, så att hon blifver rökig, då man eldar; rökstuga. Sådana stugor ses ännu någon gång hos fmnarne.

51. för ett hundra och fyratio år sedan — nämligen under Karl XII:s olyckliga krig emot Ryssland. Berättelsen finnes tryckt i Sagor af Z. Topelius, fjärde samlingen, sorti utkom 1852.

56. foglahamn, m. — af hamn, m., flert. hamnar, skepnad, vålnad. — Ett annat ord är hamn, f., flert. hamnar, ställe, där fartyg kunna ligga i skydd för vind och våg.6 2. mo, m., flert. moar — sandig ofruktbar jord med

eller utan skog, sand mark, sandhed. Ordet förekommer icke sällan i ortnamn, såsom Gunnarsmo, Värnamo i Småland, Runamo i Bleking o. s. v.

7 7. skurra — löpa fort; åka på kälke.

80. ekorn, m., flert. ekornar — äldre form för ekorre.

8 5. lintått, m. — af tått, m., flert. tåttar, egentligen en

af de strängar, af hvilka ett rep är snodt; så mycket lin eller ull, som vid spinning på en gång kan viras omkring den rundsvarfvade kafvel, hvarifrån sedan tråden snos. — tåt, m., flert. tåtar, -är egentligen samma ord och har behållit den äldre betydelsen.

101. Tor — Odens son, var den andre i ordningen ibland de fornnordiske gudarne. Han dyrkades såsom styrkans och åskans gud. Då han i skyarna kör med sina bräkande bockar, gifva bärgen och klipporna genljud, och detta kalla människorna åska. Han ansågs såsom jättarnes svurne fiende, och hans strider och äfventyr med dem omtalas ofta i våra fornsånger.

» Jättehem — jättarnes verld, hvilken enligt de gamles föreställning genom ett stort haf var skild ifrån Manhem eller människornas verld.

» Loke — var egentligen gudarnes argaste fiende och ådrog dem de svåraste olyckor; men han hade tidigt innästlat sig ibland dem, och hans klokhet och list voro dem stundom till nytta, hvårföre ock Tor flere gånger tog honom med sig, då han drog ut till strid emot jättarne.

» följes-lage, m., flert. följes-lagar — följesbroder, stallbroder. Jämför lag, n., sällskap. Ordet la ge förekom fordom äfven i andra sammansättningar, såsom åker-*

lage, delegare i en åker, o. a. Annu i Karl XII:s bibel skrifves följeslage. Den vanliga formen ”följeslagare”, ofta afdelad ”följe-slagare”, är alldeles oriktig.

102. lårlägg, m. — af lägg, m., flert. loggar, ben.

103. starkhetsbälte. — De gamle trodde, att hvarje gång Tor spände detta bälte — Megingjord kalladt — omkring lifvet, fördubblades hans styrka.

105. Utgård — var det yppersta stället i Jättehem. Her-skaren där hette Utgårda-Loke.

» äser — kallas gudarne i den fornnordiska gudasagan. Entalsformen är ås. Ordet utmärker möjligen de höge, de stödjande och är då i frändskap med ås, m., flert. åsar. Jämför åsynja, f., gudinna.

106. tidenden, n., flert., utan ent. — nyheter, tidningar. Flertalsform en är bildad i likhet med ärenden, hyen-den af ärende, hy ende.

» idrott, f., flert. idrotter — hvarje gärning, hvartill kräfves synnerlig duglighet eller färdighet, altså icke endast kroppsöfningar, såsom vapenföring, kapplöpning, brottning, simning, utan ock skaldskap o. d. En idrottsman är den, som kan utföra en sådan ypperlig handling eller idrott. '

113. Midgårdsormen — Lokes son, var ett förfärligt vidunder, som af gudarne blifvit kastad i hafvet, där han slingrar sig kring hela jorden och biter sig i sin stjärt.

114. Trudvång — d. ä. styrkans mark, namnet på Tors rike. Jämför Folkvång, den fornnordiska kärleksgudinnan Fröjas bostad. Hos allmogen lefver ännu vån g, m., flert. vångar, inhägnad mark, gärde, hage.

» Den yngre eddan — innehåller många vigtiga upplysningar om den fornnordiska gudasagan samt ärhufvudkällan för kännedomen om våra fäders verskonst. Ktlda betyder urmoder, stammoder och syftar på innehållets höga ålder och värde. Yngre kallas boken till skilnad ifrån den samling af gamla sånger, som nedanföre omnämnes. Hon kallas äfven den prosaiska, emedan hon i motsats till den andra hufvud-sakligen är affattad i obunden stil eller så kallad prosa; vidare ock Snorre Sturlassons edda, emedan åtminstone någon del af innehållet är skrifvet af den berömde häfdateckmm:n Snorre Sturlasson, som var lagman på Island och därstädes mördades 1241.

115. Oden — var den högste och äldste bland de fornnordiske gudarne, deras och människornas fader. Därföre kallades han ock AU fader.

116. Den äldre eddan — innehåller en samling sånger, diktade i den hedniska forntiden på det fornnordiska språket eller det språk, som våra förfader då talade. De hafva stort värde både för sin skönhet och för den kunskap de gifva oss om den fornnordiska gudasagan samt om lifvet hos forntidens nordboar. Äldre kallas denna edda till skilnad ifrån den nyss förut omtalade, då hennes innehåll är af högre ålder än den förras. Hon kallas ock den poetiska, emedan hon hufVudsnkligen innehåller sånger; äfven Sä-mund den vises edda, emedan man en tid, ehuru utan all giltig grund, trodde, att den lärde isländske presten Sämund Sigfusson den vise, som dog 1133, hade skrifvit henne, liksom man senare på svaga skäl förestält sig, att han samlat hennes innehåll. Den äldre eddans sånger har man indelat i tre afdelningar: den första handlar om gudarne och deras lif; den andra skildrar några af den nordiska forntidens yp-perste hjältar; den tredje innehåller till största delen sederegler. Till denna sista hörer Håvamål eller den Köges, d. ä. Odens, sång.

117. Njåls saga. — Den i Islands häfder ryktbara Njåls-brännan, som i denna berättelse omtalas, timade år 1011 e. Kr. Njåls saga är en af de vigtigaste forn-isländska skrifter; ja man har kallat henne den yppersta af alla isländska sagor. Hon anses vara upptecknad på Island i medlet af 1100-tjtfet.

» Bärgtorshvål. — Det fornisländska eller fornnorska substantivet hvål, m., höjd, backe, användes fordom ofta i synnerhet på Island att till sammans med namnet på en person bilda ortnamn.

» Landöarna — kallades en af flere strömmar genomskuren trakt på Islands södra kust. Långt ut emot kusten låg här Bärgtorshvål; längre in på fastlandet Lidarände, där Njåls ädle vän Gunnar, om hvilken mycket handlas i Njåls saga, hade sin bostad.

118. självhund, m. — sjöhund. Detta djurs vanliga nämn på Sverges östra kust är själ; på vestkusten kallas det säl

och i Norge scelhund.

» Orkenöarna — en ögrupp utanför norra Skottland. Dessa öar voro fordom ett norskt lydland.

120. Svinafjäll — Floses gård, låg i den sydöstra delen af ön.

» Hildegun äggar till hämd. — .Plikten att hämnas en dödad frände hölls hos våra hedniske förfäder och ännu under den första kristna tiden så helig, att hon icke utan vanära kunde sättas å sido.

”Ofta fick arftagaren ej intaga den dödes säte, d. v. s. tillträda hans rättigheter, innan han uppfylt denheliga förbindelsen att kräfva hans blod af baneman-nen, eller, om denne ej kunde åtkommas, af någon uti hans slägt. Härigenom uppkommo sålunda slägt-krig, hvilka stundom rasade genom många slägtleder och ofta i sin bästa blomma skördade de förnämste af ättmännen, emedan man vid hämdens öfvande sökte så ädelt offer som möjligt. Denna hämdeplikt kallades vigarf — af vig, strid, dråp — och ansågs som det förnämsta arf den dräpne lemnade sina anhöriga. Ännu i de kristna landskapslagarna träffar man stadganden, som bestämma, att vigarf skall gå i slägten såsom annat arf, närmast till far, son och bror o. s. v. alt efter skyldskapen.” A. E. Holmberg i Nordbon under hednatiden.

Jämför Gunnar Lambessons ord till Skarpheden sid. 135.

121. skön, n., oböjligt — urskilning, pröfning.

» Hel — döden eller dödsgudinnan, var enligt den fornnordiska gudasagan Lokes dotter, som blifvit af Oden dömd att emottaga alla dera, som dogo af sjukdom eller ålderdom. Hon var till hälften biåsvart, till hälften hvit, och hennes utseende var grymt och förfärligt. » alltinget —- kallades det för hela Island gemensamma tinget, där lagar antogos och kungjordes samt öfriga mål af större vigt undersöktes och afdömdes. Vid alltinget fördes ordet af lagmannen, som var öns högste ämbetsman.

12 2. ogill, adj., neutr. ogilt — brukas mest i lagstil: ej giltig, ej antaglig; säges ock om den, för hvilken ej böter erläggas eller straff kräfves. Sålunda: varder han i ty fall dråpen, ligge ogill. Jämför gill, gällande, antaglig; laggill, giltig enligt lag; gilla, godkänna.12 3. höand, f. — bärgningstid för höet, af and, f., skördetid. Däraf bildas äfven sädesand, bärgningstid för säden; slåtterand, slåttertid; andväder, tjenlig väderlek under bärgningstiden o. s. v.

12 9. som hämnade din faders död. — Skarpheden hade verksamt deltagit i hämden på Gunnars, Granes faders, banemän.

» loft, n. — öfre våningen eller vinden i ett hus. — loft och luft äro ursprungligen samma ord. Jämför härmed de olika betydelserna af vind, som på samma gång utmärker luftström och den öfversta delen af ett hus närmast under taket.

» a rf, f. — arfgräs (Stellaria media).'

135. sedan du drap Tråen. — Gunnar Lambesson var Tråen Sigfussons brorson och hade varit hos honom alt ifrån sin ungdom.

136. Fjör-svafne — d. ä. som bringar lifvet till sömns.

138. fagerlek, m. — fägring, skönhet.

139. löga — bada, två. Af det gamla substantivet lög, f., bad, hafva vi namnet på veckans sjette dag, lördag, egentligen lögardag, tvagningsdag. ,

140. Gofar, Gohonden — egentligen godfar, godbonden, i flere landsorter ett vanligt namn på Tor. Därföre säges det om åskdundret: Gofar kører, Gohonden kører o. s. v.

» trolltupp, m. — tjäder, som anses tillhöra trollen och ej kunna af andra dödas eller fiånga$.

14 2. förnämligast om julen. — Harvid må märkas, att julen firades äfven hos våra hedniske förfader, men i medlet af januari eller den af de gamle så kallade Torres månad (icke ”Tors” månad). Då hölls detstora

midvintersoffret eller jolablotet, juloffret, hvarvid man offrade för att erhålla fred och fruktbarhet. Då senare kristendomen infördes, gjordes julen i stället till de kristnas största högtid. Enligt folktron firades julen också af trollen. Jämför sid. 152.

142. Tidesrum — nu Tirserum.

» Hfalgasatida — nu Malexander (!).

145. binge, m., flert. bingar — hop, hög, bundt, såsom halmbinge, höbinge, näfoerbinge, sädesbinge; äfven lår, förvaringsrum, såsom kornbinge, mjölbinge, saltbinge.

146. vallare, m. — en, som vallar boskap; herde.

14 7. sicken — en hos allmogen stundom bruklig samman-

dragning af se hvilken; så ock sicket, sickna för se hvilket, se hvilka.

» Filkestad — nu Fjälkestad.

148. skall jag krama dig så små — så sönderkrama dig. Af adjektivet små, liten, brukas nu entalsformen egentligen endast i neutr. smått, samt vid mycken-hetsord, såsom små jisk, små säd o. s. v. Jämför längre ned på samma sida: så att han blef så små som sand; samt sid. 150: kunde eljest lätt hafva hackat dig små som kål.

149. Råbylöf — nu Råbbelöf (!).

15 2. gåt, f., flert. gåter — dörrpost.

153. ralla — trilla, rulla, ramla.

15 4. jungfrun hon skulle sig till ottesången gå. — sig står häl* öfverflödigt såsom ofta i likartade uttryck i våra folkvisor. Jämför längre fram sid. 157: så redo de sig öfver den mörka långa skog; sid. 172: necken rider sig till grefvem gård; necken han gångar sigi kyrkan in; sid. 173: så körde han sig den vägen alt fram.

154. låsen — af lås, n. och ro. Vissa substantiv hafva olika kön hos allmogen i olika landskap: så äro bås, lås, stall maskulina i Göta rike, men i Svea rike neutrala, hvarföre götarne vanligen säga iåsar, låsar, stallar såsom flertalsform, samt båseti, låsen, stallen såsom bestämd entalsform; svearne däremot och i allmänhet äfven norrländingarne bås, lås, stall och båset, låset, stallet.

15 5. båld, adj. — stark, modig, djärf; utmärkt, fager. — bål, adj., är ursprungligen samma ord.

» rosende — ett slags adjektiv, bildadt af ros. Jämför gyllene, förut äfven gyllende, af guld, och silfverne af silfver. Ordet förekommer ofta i våra folkvisor, såsom rosende kind, rosende lid, rosende lund.

» lid, f., flert. lider — skogbevuxen fjällsluttning, backe. Många byars och gårdars namn äro bildade af detta ord, såsom Aspliden, Björkliden, Storliden o. a.

15 6. stank — äldre form för stänkte. I landskapsmålen förekommer äfven stunkit för stänkt.

15 9. ottefoder, n. — af otta, f.> tidig morgonstund, tiden emellan kl. 3 och kl. 6 om morgonen. Däraf julotta; ottesång (se sid. 154); ottefogel, som stiger tidigt upp om morgonen; ottekry, morgontidig, o. s. v.

» tröske, n. — tröskning. Däraf ottetröske, kvälltröske.

160. nek, f., flert. nekar —- sädeskärfve.

» lad, n. — det rum i logen, där den otröskade säden inlägges.

»> pysa — pusta, flåsa, vara andtruten.160. drygsel, f. — egenskapen att länge räcka till eller att räcka till åt många.

165. gäten, adj. — omtalad, ryktbar; af gäta, omtala. En motsatt betydelse har förgäten af förgäta.

16 6. Neckaryd — af ryd, m., afrödd mark. Jämför rödjå. Ordet förekommer ofta i gamla ortnamn, dels såsom här under formen ryd, dels ock under formerna rud, röd, red; sålunda Markaryd i Småland, Skollerud i

Vestergötland, Djurröd i Skåne, Gällared i Halland.

168. gaddbetsel, n. — betsel, försedt med taggar.

» säf, f. och n. — ett slags gräs, som växer i vatten. » i tre torsdagsnätter -— emedan allmogen i åtskilliga af våra bygder håller den efter Tor uppkallade torsdagen i ett slags helgd. Så vågar stundom folket på denna dags afton icke förrätta något bullrande arbete, såsom tröska, smida, spinna o. s. v., för att icke väcka Torsgubbens misshag.

16 9. stridande — här en förlängning af adjektivet strid, såsom icke sällan i våra folkvisor. På samma sätt finner man i folkvisorna djupande för djup, förgyllande for förgyld (se sid. 172), ljusande för ljus o. s. v. » hofbonad, m. — hofkläder; af bonad, m., kläder, utrustning, tillbehör. Jämför hufvudbonad, beklädnad för hufvudet; bordbonad, ett bords tillbehör; väggbonad, tapeter.

» tråd dansen — af tråda, trampa, träda.

171. rörstaf, m. — af rör, n., namn på vissa ihåliga ledade växter, såsom strandrör eller bladvass, sockerrör, spanskt rör o. s. v.; äfven en afhuggen stam eller * gren af en rörväxt, i synnerhet det afhuggna strået af strandröret.

Fosterländsk läsning. 1. 14

i171. for sin led — for sin väg, sina färde, fortsatte resan; af led, i., väg, kosa, sätt, såsom i båtled, farled, segelled, äfvensom i adverben likaledes, således

o. s. v. — Ett annat är led, m., fogning; likaså led, n., port, grind.

» sjöahamn — af hamn, m.; se upplysningen vid sid. 56.

172. vånna — bry sig om, vårda sig om.

» förgyllande — för förgyld; se upplysningen vid sid.

169.

» karm, m., flert. karmar — ett slags vagn, bruklig i i äldre tider. I flere landskapsmål förekommer karm-vagn, vagn med en vagnkorg eller karm, som bonden begagnar, att själf åka i.

» på rödan guldstol. — an är en gammal aekusativ-ändelse för maskulina adjektiv. Jämför sid. 173: på rödan guldsko; sid. 194: herr Ramelund hade en svartan hund. Däremot är det icke riktigt att säga exempelvis i godan ro, emedan ro är ett feminint substantiv; icke häller i mörkan hål, i högan lofty emedan hål och loft äro neutrala.

173. las — äldre form för läste, ännu bruklig i landskapsmålen.

*

17 5. vipa, f. — en flyttfogel, tillhörande vadarnas ordning.

17 6. sår, adj. — som har sår, sårig; smärtfull.

182. kulla, f. — flicka, ogift kvinna.

183. klippingshandske, m. — handske, förfärdigad af klip-ping. — klipping, m., skinn, hvarifrån håret eller ullen är afklipt; beredt get- eller lamskinn.

185. låla — lalla, sjunga vall visor. . * <

186. mose, m., flert. mosar — äldre form för mosse, vanlig i folkspråket.

186.

svång, adj. — mager, infallen, hungrig.

188.

fänta, f. — flicka.

189.

skånk, m., flert. *skånkar* — ben, lårben; annars *skank*.

189.

snöra — skynda, ila.

190.

tord-yfvel, m., flert. *tord-yflar* — ett slags skalbagge; af *tord*, m., träck, smuts, och *yfvel*, egentligen vifvel, m., skalbagge. Insekten kallas ock *tord-bagge*.

194.

klaffa — tadla, baktala. Jämför *klaffare*, m., tadlare.

196.

stackot, adj. — kort. Jämför *stäcka*, förkorta. Så heter det i Ps. 89: 48: *tänk, huru stackot mitt lif är*; i Vishetens bok 7: 18: *dagen länges och stäckes*; och i Matt. 24: 22: *och om de dagar icke vorde förstäckta, då vorde intet kött frälst*.

197.

änne, n. — panna.

FÖRFATTARE,

af hvilka bidrag till första samlingen blifvit lånade.

Afzelius, Arvid August. Född i Broddetorps socken i Vestergötland 1785. Kyrkoherde i Enköping.

Almqvist, Karl Jonas Ludvig. Född i Stockholm 1793. Regementspastor. Död i Bremen 1866.

Arvidsson, Adolf Ivar. Född i Padasjoki socken, Tavasthus län, i Finland 1791. Bibliotekarie vid Kungl. biblioteket i Stockholm. Död i Viborg i Finland 1858.

Atterbom, Per Daniel Amadeus. Född i Åsbo socken i Östergötland 1790. Professor vid Uppsala universitet. Död i Stockholm 1855.

Bellman, Karl Mikael. Född i Stockholm 1740. Hofsekreterare. Död i Stockholm 1795.

Bremer, Fredrika. Född på Tuorla gård nära Åbo i Finland 1801.

Död på Årsta sätesgård i Öster-Haninge socken i Södermanland 1865.

C&Y&llillS, Gunnar Olof Hyltén*. Född i Vislanda socken i Småland 1818. F. d. chargé d’affaires.

Dahlgren, Karl Fredrik. Född på Stens bruk i Kvillii/ge socken i Östergötland 1791. Komminister i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Död i Stockholm 1844.

Dalin, Olof von. Född i Vinbärgs socken i Halland 1708. Kansliråd. Död på Drottningholm 1763.

Dybeck, Rikhord. Född i Odensvi socken i Vestmanland 1811. Vice borgmästare.

Franzén, Frans Mikael. Född i Uleborg i Finland 1772. Biskop i Hernösand. Död i Säbrå biskopsgård nära Hernösand 1847.

Geijer, Erik Gustaf. Född på Ransäters bruk i socknen af samma namn i Värmland 1783. Professor vid Uppsala universitet. Död i Stockholm 1847.

%

Orafström, Anders Abraham. Född i Sundsvall 1790. Kyrkoherde i Ume.

Gyllenborg, Gustaf Fredrik, grefve. Född på Strömsbro nära Linköping 1731. Kansliråd. Död i Stockholm 1808.

Kellgren, Johan Henrik. Född i Floby socken i Vestergötland 1751. Gustaf JII:s handsekreterare. Död i Stockholm 1795.

Lindeblad, Assar. Född i Lackalänga socken i Skåne 1800. Kyrkoherde i Öveds socken i Skåne. Död i Skartofta prestgård i Skåne 1848.

Lönnrot, Elias. Född i Karislojo socken, Nylands län, i Finland 1802. Professor vid Helsingfors universitet.

Malmström, Bernhard Elis. Född i Tyslinge socken i Närke 1816. Professor vid Uppsala universitet. Död i Uppsala 1865.Nordström, Vilhelmina. Född i Pyttis socken, på gränsen af Viborgs län, i Finland 1815.

i

Runeberg, Johan Ludvig. Född i Jakobstad i Finland 1804. Professor.

Bääf, Leonhard Fredrik. Född i Kisa socken i Östergötland 1786. Kammarjunkare.

Sehlstedt, Elias. Född i Hernösand 1808. Tullinspektor.

Silverstolpe, Axel Gabriel. Född i Stockholm 1762. Riddarhussekreterare. Död i Stockholm 1816.

Silverstolpe, Gudmund Leonhard. Född i Stockholm 1815. Riddarhuskanslist. Död i Stockholm 1853.

Sjöberg, Erik, med författarenamnet Yit&lis. Född i Ludgo socken i Södermanland 1794. Filosofie magister. Död i Stockholm 1828.

Stagnelins, Erik Johan. Född på Öland 1793. Kanslist. Död i Stockholm 1823.

Sätherberg, Herman. Född på Tumba bruk i Botkyrka socken i Södermanland 1812. Medicine doktor.

Tegnér, Esaias. Född i By socken i Värmland 1782. Biskop i Växjö. Död i Östrabo biskopsgård vid Växjö 1846.

Tengström, Jakob. Född i Gamla Karleby i Finland 1755. Ärkebiskop i Åbo. Död i Åbo 1832.

Tessin, Karl Gustaf grefve. Född i Stockholm i695. Kanslipresident. Död på Åkerö sätesgård i Bettna socken i Södermanland 1770.

Topelius, Zakris. Född på Kuddnäs gård vid Nya Karleby i Finland 1818. Professor vid Helsingfors universitet.**Vacklin,** *Sara Elisabet.* Född i Uleborg i Finland 1790. Död i Stockholm 1846.

Valerius, *Johan David.* Född i Göteborg 1776. Kansliråd. Död i Stockholm 1852.

Vallin, *Johan Olof.* Född i Stora Tuna socken i Dalarne 1779. Ärkebiskop i Uppsala. Död i Uppsala 1839.

*

KONSTNÄRER,

hvilka lemnat bidrag till första samlingen.

Brandelius, *Bengt Johan Gustaf.* Född i Fredsbärgs socken i Vestergötland 1833. Löjtnant vid Skaraborgs regemente. Genremålare.

Holm, *Per Daniel.* Född i Malingsbo socken i Dalarne 1835. Landskapsmålare.

Malmström, *Johan August.* Född i Vestra Ny socken i Östergötland 1829. Professor vid Kungl. akademien för de fria konsterna. Historiemålare.

Vacklin, *Sara Elisabet.* Född i Uleborg i Finland 1790. Död i Stockholm 1846.

Valerius, *Johan David.* Född i Göteborg 1776. Kansliråd. Död i Stockholm 1852.

Vallin, *Johan Olof.* Född i Stora Tuna socken i Dalarne 1779. Ärkebiskop i Uppsala. Död i Uppsala 1839.

*

KONSTNÄRER,

hvilka lemnat bidrag till första samlingen.

Brandelius, *Bengt Johan Gustaf.* Född i Fredsbärgs socken i Vestergötland 1833. Löjtnant vid Skaraborgs regemente. Genremålare.

Holm, *Per Daniel.* Född i Malingsbo socken i Dalarne 1835. Landskapsmålare.

Malmström, *Johan August.* Född i Vestra Ny socken i Östergötland 1829. Professor vid Kungl. akademien för de fria konsterna. Historiemålare.

TECKNINGAR

i första samlingen.

I.

Sid.

2.

Till

Vårsång.

5.

»

Visa. Tecknad af P. Holm.

10.

II.

GÅTORNAS LÖSNING

1. Människan under sina tre åldrar.

2. Tuppen.

3. En man till häst.

4. Skon.

5. Ägget.

6. Seglet.

7. Träet.

8. Skrifpennan.

9. Skrifpennan.

10. Intet.

11. Solskenet.

12. Solskenet.

13. Sol- eller månskenet.

14. Molnet och regnet.

15. Vinden.

16. Forsen.

17. Forsen.

18. Daggperlorna på blomstren.

19. Vägstolpen.

20. Yxen.

21. Bokstafven a.

22. Oket.

23. Båten.

24. Nystanet.

25. Skatan.

26. Tord-yfveln.27. Nyponet.

28. Hvitlökståndet.

29. Hvitmenade spismuren med sin fortsättning af skorstenen, som sticker upp genom taket.

30. Kärnen i träna.

31. Takisen.

32. Isen. — Under isen.

33. Snöflingan på bar kvist och solen.

34. Kakelugnen.

35. Eldgnistan.

36. Julen.

37. Sjön och isen på den samma.

38. Isen med vak.

39. Värmen i rummet.

40. Släden eller skidorna.

41. Den ene fem, den andre sju.

42. Tuppen på kyrktornet.

43. En man satt på en trefotstol och åt på en svinfot, hvilken en hund tog ifrån honom; mannen slog då hunden med stolen och återtog svinfoten.

44. Slipstenen.

45. Täljkubben.

46. Månen.

47. Fram- och bakhjulen på en vagn.

48. Gärdesgården.

49. Skeppet.

50. Skugge. *Tilläggsblad till Fosterländsk läsning. Första saml. Andra uppl. 1869.*